

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

/ моніторинг інформаційного поля /

№ 4 квітень 2026

Засновники: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Центр досліджень соціальних комунікацій
Національна юридична бібліотека
Заснований у 2026 році
Видається раз на місяць
Головний редактор Ю. Половинчак
Редакційна колегія: С. Закірова, Ю. Половинчак, Н. Іванова, Т. Дубас
Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ
/ моніторинг інформаційного поля /

Інформаційний бюлетень

№ 4 квітень 2026

Укладачі: *О. Пестрецова, М. Бірюков, Д. Іванов*

Відповідальна за випуск: *С. Закірова*

© Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського,
Центр досліджень соціальних комунікацій,
Національна юридична бібліотека, 2026

КИЇВ 2026

ЗМІСТ

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Європейський курс українського агросектору:
виклики та пріоритети 4

РЕФОРМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Прозорість та антикорупційні стандарти в
управлінні муніципальною інфраструктурою
(за результатами дослідження Transparency
International Ukraine)..... 10

Реформа управління комунальним сектором
та підприємствами життєзабезпечення..... 13

СУДОУСТРІЙ

ТА ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ

Проблема виконання рішень національних
судів та рекомендацій ЄСПЛ, закладених
в дорожній карті трансформації, створює
перешкоди на шляху до євроінтеграції 14

Оцінка ухваленого ВР Закону про
удосконалення виконання судових рішень .. 16

Зрив виконання євроінтеграційного
«плану Качки-Кос» підриває довіру ЄС
до спроможності України проводити
антикорупційні реформи..... 17

Труднощі в ухваленні антикорупційної
стратегії на 2026–2030 роки, що стосуються
зокрема конкурсу обрання генерального
прокурора, норм податкової політики,
митниці й приватизації землі. 21

Чинна редакція проєкту Антикорупційної
стратегії на 2026–2030 роки підриває
незалежність адвокатури та ефективність
верховенства права 25

Громадська організація «Центр протидії
корупції» заявляє про проблеми із виконанням
Плану для Ukraine Facility про прозорий відбір
прокурорів на керівні посади 30

Громадськість запропонувала уряду
детальний план виконання реформ органів
правопорядку, що допоможе в моніторингу їх
реалізації..... 31

Закон «Про адвокатуру та адвокатську
діяльність» відповідає стандартам ЄС,
які мають працювати однаково, швидко і
передбачувано в реальній дисциплінарній
практиці 33

ФУНКЦІОНУВАННЯ

ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ

Міністерство юстиції розпочало оновлення
Національної стратегії у сфері прав
людини. 35

ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ

Торгівля

Еволюція зобов'язань щодо державної
допомоги на шляху вступу України до ЄС .. 36

Промисловість

Труднощі декарбонізації металургійної
промисловості України в рамках кліматичної
політики ЄС за стандартами СВАМ 40

GМК Center: У 2026–2030 роках Україна може
втратити до \$3,9 млрд експорту металургійної
продукції та ще \$3,6 млрд податкових
надходжень внаслідок впровадження СВАМ. 41

Енергетичний ринок

Чому для експорту електрики
та залучення інвестицій ЄС паперові звіти
більше не діють, і як цифрова прописка
активу цьому сприяє..... 42

Аграрний сектор

Малі та регіональні аграрні організації не
встигають адаптуватися до нових вимог ЄС... 43

Переваги сертифікації в агросекторі
за стандартами ЄС в контексті контролю
якості, зміцнення репутації на внутрішньому
та світовому ринках 45

Патентне право України

в умовах євроінтеграції
Взаємозалежність патентного законодавства
і доступності лікарських засобів в умовах
євроінтеграції 47

Податки та митниця

Комітет з питань євроінтеграції України надав
оцінку новим законопроєктам, зокрема щодо
Податкового кодексу та банківської сфери 54

Реформа банкрутства як фундамент
післявоєнного відновлення економіки
України на шляху до ЄС 55

Уряд переконав МВФ, що стабільність ринку
важливіша за графік реформ на тлі
прострочення березневого маяка щодо
податкових змін..... 57

Держмитслужба повідомила про завершення розробки проєкту нового Митного кодексу України та його передачу на затвердження Урядом..... 59

ЗЕЛЕНА СТРАТЕГІЯ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ

Енергетика

Перспективність інвестування біотехнологій у контексті інтеграції в ЄС, підвищення обороноздатності та енергетичної незалежності України..... 60

Екологічні норми

Питання адаптації законодавства України до acquis ЄС, зокрема у сфері управління відходами пакування 63

Виклики для держави та бізнесу в питанні реалізації норм Регламенту ЄС про пакування та відходів пакування 66

Важливість створення системи торгівлі викидами парникових газів (СТВ) для модернізації підприємств та вступу в ЄС ... 68

Модернізація системи управління водними ресурсами за стандартами ЄС на прикладі досвіду Нідерландів..... 70

ЦИФРОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ

Юридична сила Дії: Україна першою у світі здобуває статус цифрового партнера Європи..... 71

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ТРУДОВЕ ПРАВО

Як Україна буде впроваджувати Європейську гарантію для дітей – ініціативи ЄС, спрямованої на подолання дитячої бідності та соціального відчуження внаслідок війни..... 72

«ЮрФем» надала свою оцінку євроінтеграційним зусиллям України для підготовки щорічного звіту Європейської комісії в рамках пакету розширення 2026 року 74

Проблеми формування бюджету та проєктів з урахуванням гендерних потреб громад у контексті євроінтеграційних реформ..... 75

Положення щодо рівних прав та можливостей жінок та чоловіків у проєкті Трудового кодексу без дискримінаційної глави про працю жінок 77

Проблемні положення проєкту Цивільного кодексу суперечать інтересам дітей та формують правові колізії між законодавством та євроінтеграційними зобов'язаннями України..... 78

Проблеми нового Цивільного кодексу та міграційна політика України заважають виконати ключові євроінтеграційні умови... 80

Оновлений проєкт Цивільного кодексу містить дискримінаційні норми щодо ЛГБТ та суперечить зобов'язанням перед ЄС 81

До питання дискримінаційних норм проєкту нового Цивільного кодексу 83

ГУМАНІТАРНА ТА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА

До питання законодавчого обмеження SLAPP (Strategic Lawsuits Against Public Participation) як інструменту тиску на медіа та громадянське суспільство 85

ЗАРУБІЖНІ ЗМІ ПРО ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

The Financial Times: Франція та Німеччина пропонують надати Україні «символічне» членство в ЄС 86

Politico: ЄС готує для України пакет тимчасових привілеїв замість прискореного вступу..... 87

НАУКОВИЙ ПОГЛЯД

Бібліографічний список дисертаційних досліджень (2022-2024 рр.) 88

Європейський курс українського агросектору: виклики та пріоритети

Матеріал на сайті «*Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ*»

Автори: Л. Чернявська, науковий співробітник, Д. Іванов, молодший науковий співробітник, НЮБ НБУВ

Повномасштабна війна здійснила значний негативний вплив на агропромисловий комплекс нашої держави.

Через воєнні дії вітчизняна економіка та інфраструктура зазнали масштабних руйнувань, що супроводжувалося втратою виробничих фондів, сільськогосподарських угідь та людського капіталу. Розірвання експортних логістичних шляхів негативно позначилося на міжнародних позиціях держави, знизивши її потенціал у виробництві та продажі товарів за кордон. Нагадаємо, що до початку 2022 року Україна належала до десятки лідерів глобального ринку за обсягами вирощування та експорту зернових, олійних, продуктів переробки соняшнику, а також тваринницької продукції.

Згідно «Звіту про непрямі фінансові втрати економіки внаслідок військової агресії Росії проти України до кінця 2026 року»¹ підготовленому Київською школою економіки (KSE), непрямі фінансові втрати сільського господарства оцінюються у \$81,9 млрд (виручка) та \$33,5 млрд (додана вартість). Непрямі збитки включають в себе втрати рослинництва, тваринництва, втрат виробників через порушення експорту, а також втрати через зростання виробничих витрат та втрати через потребу у рекультивациі.

Водночас Україна залишається серед світових лідерів постачання продукції АПК. Як наголошують вітчизняні фахівці, для відродження економіки України першочергове значення набуває відродження саме аграрного виробництва, яке, як зазначає доктор наук з державного управління З. Гбур², залишається фундаментом національної економіки та одним із небагатьох секторів, здатних забезпечити відновлення й економічну стійкість нашої країни.

Аграрна галузь сьогодні з одного боку стикається із надскладними викликами та загрозами воєнного часу, а з іншого – містить в собі нові можливості для розвитку із врахуванням суспільних запитів на розумне виробництво та споживання продукції та послуг, реалізація яких вимагає активізації інноваційних процесів на базі прогресу в біотехнологіях, біоінженерії та цифровізацію³.

Повномасштабна агресія РФ лише посилила нагальність євроінтеграційних процесів, зробивши членство України в Європейському Союзі пріоритетним завданням державної політики. У цьому контексті ключовим питанням є адаптація аграрної політики та законодавства України до європейських стандартів⁴.

---

*Матеріали рубрики підготовлено фахівцями Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського

¹ Звіт про непрямі фінансові втрати економіки внаслідок військової агресії Росії проти України до кінця 2026 року». Kyiv School of Economics (KSE). URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2026/02/KSE-Institute_Losses-2026-Report-ua-2.pdf

² Гбур З. Аграрний сектор України на шляху до ЄС: досвід Центрально-Східної Європи та виклики війни, Український інститут майбутнього. URL: <https://uifuture.org/reports/agrarnyy-sektor-ukrayiny/>

³ Жегус О., Давиденко В. (2024). Стратегічні імперативи інноваційного розвитку аграрного сектору України як основи його резильєнтності, Економіка та суспільство, (61). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-23>

⁴ Галан В., Самойлова А. Євроінтеграція аграрного сектору України: виклики та перспективи виконання зобов'язань. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. Том 4 № 89 (2025). <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.4.16>

З моменту встановлення партнерства з ЄС Україна крок за кроком приводить аграрне законодавство у відповідність до європейських регламентів, закладаючи фундамент для повноправної інтеграції.

У 2014 році відбулося підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС⁵, яка стала історичним поворотом для нашої держави та фундаментом сучасних відносин із Європейським Союзом. Угода встановила засади всеохоплюючої політичної та економічної інтеграції через гармонізацію законодавства та заклала основи створення зони вільної торгівлі і поступову інтеграцію українського ринку до внутрішнього ринку ЄС. Щодо співробітництва в аграрній сфері, згідно з положеннями Угоди, зокрема статті 403, сторони домовилися про співробітництво з метою сприяння розвитку сільського господарства та сільських територій, зокрема шляхом поступового зближення політик та законодавства.

Ключовим документом для євроінтеграції українського агросектору став прийнятий восени 2025 року Закон про внесення змін до деяких законів України щодо організаційних засад здійснення підтримки в аграрному секторі № 4619-IX⁶. Варто наголосити, що він змінює саму назву базового закону на «Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку» та впроваджує європейські механізми управління допомогою. Інституційною зміною в Законі стало створення Виплатної агенції (Paying Agency). Тобто створюється незалежна державна установа, яка відповідатиме за адміністрування допомоги (розподіл коштів як з державного бюджету, так і з міжнародних фондів (зокрема в межах ініціативи Ukraine Facility); моніторинг та контроль (забезпечення прозорого використання ресурсів відповідно до стандартів ЄС). Базою для цієї агенції Кабінет Міністрів визначив Укрдержфонд.

Важливим пунктом Закону № 4619-IX стало запровадження цифрового інструменту для щорічного збору та аналізу даних про діяльність фермерів – системи сільськогосподарських даних (FSDN). Система оцінюватиме економічні, екологічні та соціальні показники господарств.

Фундаментальною новацією Закону № 4619-IX є запровадження Інтегрованої системи адміністрування та контролю (ІСАК/ІАКС). Це комплексна ІТ-платформа, що використовує цифрові технології та супутниковий моніторинг для прозорого управління виплатами й контролю за цільовим використанням земель. Закон зміщує вектор державної підтримки на користь малих фермерів, екологічних ініціатив та сталого розвитку громад, що повністю синхронізує українську політику зі Спільною аграрною політикою ЄС. Важливо, що документ посилює відповідальність: порушники, виявлені системою ІСАК, будуть зобов'язані повернути отримані кошти та на певний час втратять доступ до програм допомоги.

Паралельно з розбудовою інструментів контролю Україна здійснила фундаментальний прорив у якості та безпечності продукції.

Наступною критично важливою ланкою євроінтеграції стала адаптація санітарних та фітосанітарних заходів (СФЗ) до вимог ЄС. На сьогодні можна говорити про те, що українська система контролю безпечності харчової продукції стала частиною загальноєвропейської мережі. До 2026 року завершено імплементацію низки євроінтеграційних вимог.

Однією з них є ухвалена українським урядом постанова про запуск експериментального проєкту eFood – Єдиної державної електронної системи у сфері безпечності харчових продуктів

---

⁵ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. № 984_011, редакція від 14.10.2025. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page#Text

⁶ Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо організаційних засад здійснення підтримки в аграрному секторі» № 4619-IX від 08.10.2025. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4619-20#Text>

та захисту споживачів⁷. Впровадження системи e-Food означає перехід України на наскрізну цифрову сертифікацію, яка повністю інтегрована з європейськими реєстрами. Всі ветеринарні та фітосанітарні сертифікати тепер генеруються в цифровому форматі та автоматично визнаються системою TRACES NT (європейська система відстеження вантажів).

Також варто відзначити впровадження Україною стандартів ЄС щодо утримання худоби. Це було останньою перепорою для експорту деяких видів м'ясної продукції. Це відбулося завдяки прийнятому Закону «Про ветеринарну медицину та благополуччя тварин» № 1206-IX⁸. Документ було прийнято в 2021 році, але, більшість його положень повноцінно вступили в дію з 1 березня 2026 року.

Зазначені нововведення є частиною системної реформи Держпродспоживслужби, яка наразі перебуває у фазі активного впровадження. Головним принципом реформи є «аудит замість перевірки». Тепер Держпродспоживслужба – це єдиний компетентний орган, що повністю консолідує функції в сферах ветеринарії, фітосанітарії, безпеки харчової продукції, благополуччя тварин.

На законодавчому рівні адаптація структури Держпродспоживслужби до європейських регламентів остаточно відбулася із ухваленням закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення регулювання у сферах ветеринарної медицини, благополуччя тварин і кормів у відповідність з актами права Європейського Союзу» № 4718-IX, підставою для його ухвалення став вищезазначений Закон № 1206-IX. Отже, на сьогодні всі підзаконні акти, порядки перевірок та інструкції тепер відповідають праву ЄС.

Станом на 2026 рік критичними пунктами у переговорах про вступ України до ЄС залишаються питання реформування Державного аграрного реєстру (ДАР), дотримання Україною Європейського зеленого курсу (Green Deal), та позитивні результати роботи Держпродспоживслужби за новою моделлю.

Втім, успіх переговорів залежить не лише від інституційної готовності України. Ключовим викликом на шляху до членства стає змістове наповнення реформ. Переговори станом на 2026 рік демонструють, що справжній виклик полягає у перебудові системи держпідтримки відповідно до європейської моделі, яка радикально відрізняється від української реальності.

Доктор аграрних наук Т. Гагалюк та експерт з аграрної політики О. Сікачина в Аналітичному огляді структури аграрного сектора України в контексті європейської інтеграції (2025)⁹, підготовленому для проєкту «Німецько-український агрополітичний діалог», наголошують, що реалізація курсу України на членство в ЄС вимагає від України здійснення глибокої структурної адаптації вітчизняного сектору АПК до стандартів Спільної аграрної політики ЄС (CAP). Зокрема, вони звертають увагу на те, що CAP 2023-2027 передбачає, що мінімум 10% прямих виплат держав-членів повинно спрямовуватися на підтримку малих та середніх господарств, а 65% отримувачів CAP становлять господарства до 10 га.

Адаптація такого підходу до українських реалій, на думку дослідників, може стати непростим питанням, оскільки структура підприємств в українському АПК значно відрізняється від європейської. В Україні домогосподарства виробляють близько третини продукції, тоді як

---

⁷ Постанова КМУ «Про реалізацію експериментального проєкту щодо цифровізації послуг Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів» № 523-2026-п, від 18.03.2026. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/523-2026-%D0%BF#Text>

⁸ Закон України «Про ветеринарну медицину та благополуччя тварин» № 1206-IX, редакція від 02.03.2026. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1206-20#Text>

⁹ Сікачина О., Гагалюк Т. Аналітичний огляд структури аграрного сектора України в контексті європейської інтеграції. АПД, жовтень 2025. URL: https://www.apd-ukraine.de/fileadmin/user_upload/APD_Bericht_UA_251029_OS_FINAL.pdf

підприємства (середній розмір 485 га) – дві третини, при цьому існують і великі підприємства з десятками тисяч гектарів. Така неоднорідність суб'єктів господарської діяльності вітчизняного агросектору потребує диференційованого державного підходу до політики розвитку АПК і є критично важливим питанням для успішної європейської інтеграції та післявоєнного відновлення.

У межах цього питання доцільно повернутись до Закону про внесення змін до деяких законів України щодо організаційних засад здійснення підтримки в аграрному секторі № 4619-IX¹⁰, щодо якого ще на стадії розгляду за законопроекту О. Сікачина та Т. Гагалюк зазначали, що він не пропонує єдину, спеціалізовану класифікацію агровиробників, що створює системну проблему.

Сучасний аграрний сектор України характеризується значною структурною диференціацією товаровиробників і суттєвими диспропорціями у рівні доходів, доступі до фінансових ресурсів, технологій і ринків збуту. Ефективність їх розвитку визначається обсягами інвестицій та результативністю державної політики їх перерозподілу. Неєфективне регулювання зумовлює посилення концентрації ресурсів, занепад малих господарств і соціальну нерівність. В умовах воєнного стану вразливість малих виробників зростає, що актуалізує необхідність диференційованої підтримки. Водночас євроінтеграційні процеси потребують чіткої категоризації виробників як передумови ефективного імплементації механізмів підтримки¹¹.

В цьому контексті варто звернути увагу та таку проблему класифікації, як облік дрібних агровиробників, які раніше працювали без належної реєстрації або обліку (особливо фізичних осіб). Для них доступ до підтримки через ІСАК вимагає офіційної легалізації та відповідності стандартам ЄС. Перехід на нові реєстри вимагає чіткої та достовірної інформації про площі угідь, поголів'я та види діяльності. Проблеми виникають із точністю класифікації, якщо дані в реєстрах не збігаються з фактичним станом. Очевидно, що відсутність реєстрації в Державному аграрному реєстрі (ДАР), що є автоматизованою електронною системою, створеною Мінагрополітики для ефективного залучення та розподілу усіх видів підтримки для українських аграріїв, як за кошти державного бюджету, так і у вигляді пільгових кредитів, міжнародних грантів або технічної допомоги, обмежує доступ аграріїв до державних програм підтримки, грантів та отримання витягів про статус сільгоспвиробника.

В той же час, варто зазначити, що станом на кінець березня 2025 року 72,6% зареєстрованих користувачів ДАР становлять фізичні особи, 16,6% – юридичні особи, а 10,8% – фізичні особи-підприємці. Крім того, у системі обліковано близько 7 мільйонів земельних ділянок загальною площею приблизно 20 мільйонів гектарів, що становить понад 80% від загальної площі сільськогосподарських угідь України. Також у реєстрі зафіксовано понад 940 тис. тварин¹².

Стосовно безпосередньо реформи ДАР, що є частиною стратегії виконання аграрних розділів переговорів про вступ України до ЄС, то станом на травень 2026 року основними напрямками є запуск спеціальної установи для розподілу європейських та державних коштів, яка функціонує на базі даних ДАР Виплатної агенції (Paying Agency) та інтегрованої системи адміністрування та контролю (ІСАК/ІАКС), яка автоматично перевіряє правомірність отримання допомоги,

¹⁰ Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо організаційних засад здійснення підтримки в аграрному секторі» № 4619-IX від 08.10.2025. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4619-20#Text>

¹¹ Маренич Т. Категоризація виробників сільськогосподарської продукції та ефективність державної політики розвитку аграрного сектору. Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Львів, 25–26 березня 2026 р.). Львів: ЛНУВМБ імені С. З. Гжицького, 2026. С. 54–58. URL: <https://lvet.edu.ua/images/step/2026/05/04/2026.pdf>

¹² Державний аграрний реєстр. URL: <https://www.dar.gov.ua/news-list/vitaliy-koval-kilkist-koristuvachiv-derzhavnogo-agrarnogo-reiestru-perevishchila-200-tisyach/>

пов'язуючи профілі фермерів у ДАР із земельними ділянками та іншими реєстрами. Як зазначалося вище, впровадження цих двох систем є новаціями Закону № 4619-ІХ.

Ключовим напрямом реформи ДАР можна вважати його перехід у нову фазу розвитку в лютому 2026 року, а саме перехід системи у повну державну власність. Нагадаємо, що платформу було розроблено за підтримки Європейського Союзу, Світового банку й Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН ФАО (Food and Agriculture Organization, FAO). Тепер вона тепер повністю належить державі, включно з усіма правами інтелектуальної власності. Цей перехід посилює спроможність уряду самостійно адмініструвати програми підтримки аграрного сектору та надалі просувати галузеві реформи на основі єдиної цифрової системи управління¹³.

В продовження теми готовності українського агробізнесу до європейських вимог треба відзначити, що у грудні 2025 року Кабінет Міністрів у рамках підготовки до членства України в Євросоюзі ухвалив переговорну позицію по V кластеру, що стосується сільського господарства та продовольчого ринку. Як відомо, законодавство Європейського Союзу (Acquis EC) під час переговорів про вступ України поділено на шість тематичних блоків (кластерів). V кластер вважається одним із найскладніших і найважливіших для України, оскільки він регулює галузі, що становлять основу української економіки. Отже, ухвалення переговорної позиції означає, що агросектор переходить від теорії до практичного впровадження стандартів ЄС і українському агробізнесу доведеться узгоджувати діяльність із жорстким регуляторним полем ЄС.

З цього приводу висловився генеральний директор асоціації «Український клуб аграрного бізнесу» (УКАБ) Олега Хоменко, зазначивши, що станом на сьогодні не можна сказати, що український бізнес готовий до переходу в нову площину. У деяких реформах, звісно, є напрацювання. Зокрема найбільший прогрес досягнуто у сфері благополуччя тварин, значне просування також є у сферах офіційного контролю, кормового законодавства, ГМО, ветеринарних лікарських засобів, здоров'я рослин та екологічного регулювання. Але він не є суттєвим, аби ми заявили європейцям про майже фінальну готовність¹⁴.

Реагуючи на ухвалення урядом переговорної позиції стосовно агросектору галузевими об'єднаннями, які представляють більшість українських агровиробників, було презентовано «Спільну позицію провідних аграрних асоціацій України щодо умов інтеграції вітчизняного аграрного сектору до Європейського Союзу»¹⁵. Подія відбулася 4 березня у Брюсселі під час заходу Ukrainian Agriculture in the EU: the View from Kyiv, що відбувся за організації Асоціації «Український клуб аграрного бізнесу» (УКАБ) спільно з ГС «Всеукраїнська Аграрна Рада» (ВАР).

У фокусі презентованого документа необхідність забезпечити передбачуваний, економічно збалансований і реалістичний перехід українського сільського господарства до норм ЄС. Наголошується, що для цього необхідно:

Перехідний період щонайменше 10 років. Повна гармонізація українських стандартів із нормами ЄС потребує часу. Галузь очікують складні й капіталомісткі зміни: оновлення переліку дозволених засобів захисту рослин і кормових добавок, впровадження екологічних вимог,

---

¹³ Державний аграрний реєстр, підтриманий ЄС, переходить до нового етапу розвитку під повним управлінням уряду України. EU NEIGHBOURS east. URL: <https://euneighbourseast.eu/uk/news/latest-news/derzhavnyj-agrarnyj-rejestr-pidtrymanuj-yes-perehodyt-do-novogo-etapu-rozvytku-pid-povnym-upravlinnyam-uryadu-ukrayiny/>

¹⁴ Гендиректор УКАБ: «Фермери в ЄС сприймають Україну як порушника спокою, хоча на одного європейця припадає лише чотири нагетси українського походження щорічно». Mind. URL: <https://mind.ua/publications/20302609-gendirektor-ukab-fermeri-v-es-spriymayut-ukrayinu-yak-porushnika-spokoyu-hocha-na-odnogo-evropejcyu-pri>

¹⁵ Joint Position of Agricultural Associations on the EU Integration Process. URL: https://www.dropbox.com/scl/fi/fg5thynm6pin5n03vs1ah/Joint_Position_of_Agricultural_Associations_on_the_EU_Integration.pdf?rlkey=1ff1dz3sklv0oyfj2pmpkiwac&e=1&st=2quzt34k&dl=0

регулювання використання добрив, адаптація до стандартів GAEC та мережі Natura 2000. Відлік перехідного періоду має розпочинатися з моменту офіційного вступу України до ЄС.

Підтримка САП. З початку перехідного періоду виробники повинні мати можливість користуватися механізмами підтримки Спільної аграрної політики ЄС на умовах, чинних для держав-членів, із можливим поетапним нарощуванням виплат і справедливим лімітуванням підтримки. До завершення перехідного періоду рівень підтримки має відповідати рівню інших країн ЄС.

Доступ до структурних фондів ЄС. Перехід потребуватиме масштабних інвестицій у модернізацію та інфраструктуру. Аграрний сектор має отримати фінансову підтримку для цієї трансформації, як це було під час попередніх хвиль розширення.

Лібералізація торгівлі з ринком ЄС. Українська продукція, що повністю відповідатиме стандартам ЄС у сфері безпечності, маркування та простежуваності, повинна мати максимально лібералізований доступ до внутрішнього ринку Союзу. Експорт до третіх країн може відбуватися за національними вимогами за умови повної прозорості та маркування¹⁶.

Отже, на сьогодні можна говорити про те, що питання інтеграції агросектору виходить за межі гармонізації законодавчої бази відповідно до вимог ЄС. Викликом залишається перехід до фактичної реалізації цих норм в українських реаліях. Не можна не враховувати і політичному впливу деяких членів ЄС, що захищають власні ринки. Саме здатність подолати ці практичні та політичні бар'єри визначить, чи зможе Україна повноцінно скористатися перевагами членства, адже «впровадження Спільної аграрної політики відкриває значні можливості для розвитку вітчизняного сільського господарства, зокрема через відкриття доступу до внутрішнього ринку ЄС, модернізацію виробництва та інтеграцію до європейських фінансових інструментів, водночас цей процес супроводжується масштабними загрозами – економічного, соціального й політичного характеру»¹⁷.

Підсумовуючи зазначимо, що станом на 2026 рік Україна досягла значного прогресу, виконавши понад 80% зобов'язань за Угодою про асоціацію у сфері сільського господарства. Створено критично важливу правову базу. На сьогодні ключовим напрямом роботи є її фактична імплементація.

---

¹⁶ Агроспільнота України презентувала Спільну позицію щодо умов євроінтеграції агросектору до ЄС. UCAB. URL: <https://ucab.ua/ucab-eu-office/agrospilnota-ukrayiny-prezentovala-spilnu-pozycziyu-shhodo-umov-yevrointegracziyi-agrosektoru-do-yes/>

¹⁷ Галан В.О., Самойлова А.Р. Євроінтеграція аграрного сектора України: виклики та перспективи виконання зобов'язань. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.4.16>

РЕФОРМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Прозорість та антикорупційні стандарти в управлінні муніципальною інфраструктурою (за результатами дослідження Transparency International Ukraine)

Матеріал на сайті «Європейська правда»

Автор: Олеся Коваль, керівниця програми «Прозорі міста» Transparency International Ukraine.

*Чому українські міста не відповідають стандарту прозорості ЄС**

Автор: Олеся Коваль, керівниця програми «Прозорі міста» Transparency International Ukraine.

Ми звикли думати, що євроінтеграція – це десь у високих кабінетах Києва чи Брюсселя. Насправді ж вона – у вашому смартфоні, коли ви намагаєтеся знайти інформацію про укриття чи звіт про використання гуманітарки.

Саме на рівні громад ухвалюється 70 % рішень, що впроваджують європейське законодавство. Але чи готові наші міста до цього іспиту?

Останній рік програма «Прозорі міста» досліджувала, наскільки муніципалітети відповідають європейським підходам управління. Висновок виявився протверезним: ми все ще на етапі фрагментарних рішень, а не системи.

Проаналізувавши перші три ключові сфери муніципального управління, ми помітили кілька спільних проблем, які повторюються в різних українських містах і регіонах.

Наразі органи місцевого самоврядування не готові до європейського стандарту прозорості.

І причина цього – не лише у безпековому контексті.

Великі й менші обласні центри, прифронтові та тиллові міста, громади з політично стабільною владою і без неї – вони здатні демонструвати стійкість, підтримувати базову відкритість, зберігати роботу сервісів і навіть запускати нові цифрові рішення. У підсумку результати визначають не так ресурси чи обставини, як управлінські пріоритети та цінності.

Протягом минулого року в межах Європейського індексу міст команда «Прозорих міст» дослідила, наскільки українські муніципалітети готові до інтеграції з ЄС у практичних вимірах – відкритості, взаємодії з громадськістю та розвитку електронних сервісів.

Ми аналізували не лише формальне оприлюднення документів чи інформації, а й реальний користувацький досвід. Йдеться про те, чи може людина швидко знайти потрібні дані, зрозуміти, як працює міська рада, отримати послугу, скористатися сервісом, вплинути на рішення або знайти допомогу в кризовій ситуації.

Чому десятки сервісів не полегшують життя

Міста можуть мати десятки електронних сервісів, чат-ботів, мап, дашбордів і мобільних застосунків, але не давати громадянину простого входу в цю екосистему.

Саме тому в наших дослідженнях ми перевіряємо принцип «єдиної точки входу» – наявність зручних, постійно оновлюваних тематичних сторінок із повною інформацією та коректними посиланнями. Це відповідає європейському підходу user-centricity, де сервіси мають будуватися з позиції користувача.

На практиці ситуація з сайтами міських рад часто протилежна: інформація розпорошена між новинами, документами, підрозділами і застарілими сторінками, а пошук не допомагає швидко знайти потрібне.

Восени ми перевірили 11 великих міст за дев'ятьма темами – від регламенту ради і доступу до засідань до гуманітарної допомоги, «Відновлення», інформації для ВПО, захисників і захисниць.

---

* Матеріал друкується зі скороченнями, повний текст – за посиланням, що надається в кінці повідомлення

Повністю принцип «єдиної точки входу» забезпечив лише Київ.

Львів майже досяг цього показника: окремі сторінки створені для всіх тем, окрім гуманітарної допомоги.

Схожу ситуацію ми фіксували і на більшій вибірці міст. Лише 18 із 50 міст мають окремий розділ або сайт, де зібрані коректні посилання щонайменше на сім актуальних електронних сервісів.

Актуальні комплексні мобільні застосунки, які оновлювалися у 2025 році і можуть надати доступ до всіх електронних міських сервісів, мають лише 6 із 50 найбільших міст – Київ, Харків, Одеса, Дніпро, Кривий Ріг та Кременчук.

Причини цієї фрагментарності різні: зміщення пріоритетів на безпеку, нестабільність політичного середовища, відтік кадрів, а також паралельна реалізація проєктів з різними донорами без єдиної «парасольки».

Розмова з громадою

Ще один тривожний сигнал – те, як мери звітують перед людьми. За законом очільник громади має двічі на рік вийти до жителів громади, подивитися їм в очі та чесно розповісти, що зроблено.

У реальності ця норма часто перетворюється на формальність – сухі слайди, зведені в одне суцільне полотно, звіти від підрозділів міської ради, пафосні відеоролики або заздалегідь підготовлені зручні ефіри.

Наша перевірка 100 найбільших громад шокувала: кожен п'ятий міський голова просто проігнорував обов'язок відзвітувати перед людьми за 2024 рік. Ще у значній частині міст звітування відбулося лише у вигляді текстових матеріалів на сайті – без публічної зустрічі та можливості поставити запитання.

Повноцінний діалог із громадою відбувся менш ніж у чверті випадків.

І навіть вимога закону не завжди стає ключовим аргументом у наших дебатах з міськими радами.

А серед 20 обласних центрів лише Львів та Хмельницький знайшли сміливість провести відкриту зустріч, презентувати звіт про виконання бюджету за минулий рік і роз'яснити, куди пішли податки громади у 2025-му.

Проблеми з комунікацією

Дослідивши низку міст, ми побачили, що досі просідають сфери, котрі набули особливого значення після повномасштабного вторгнення, але уже мали б бути налагоджені на п'ятий рік великої війни.

Йдеться про гуманітарну допомогу, компенсації за пошкоджене майно, сервіси та інформацію для ВПО, захисників і захисниць, соціальні послуги, актуальні дані про укриття, медицину, енергоспоживання.

Тут міста демонструють найменш системні та структуровані підходи.

Найяскравіше це видно на прикладі гуманітарної допомоги.

Повну необхідну інформацію про її надходження та розподіл публікують лише 3 із 50 найбільших міст – Миколаїв, Чернівці та Шостка. Водночас у 20 містах із 50 не оприлюднено жодної із запитуваних категорій інформації: ні тематичного розділу, ні звітів, ні принципів розподілу, ні переліків отримувачів.

Але така проблема не є нерозв'язною. Наприклад, Миколаїв, Чернівці та Шостка створили окремі тематичні сторінки, де збрали ключову інформацію про гуманітарну допомогу, правила її отримання, пріоритетні групи та звіти.

Навіть у воєнних умовах міста можуть побудувати зрозумілу і структуровану комунікацію, якщо сприймають її як управлінський пріоритет.

Містам бракує стратегічного планування

У всіх наших дослідженнях видно спільну закономірність: міська влада, яка мислить стратегічно і має базові політики, програми та зрозумілу логіку розвитку, має більше шансів пережити кризи (у нас їх зараз не бракує), побудувати нову екосистему і підтримувати вже створені рішення.

Якщо ж ініціативи сприймаються як окремі проекти, інколи навіть як «послуга» міжнародним партнерам, то система швидко втрачає цілісність і тяглість, і дратує як містян, так і самих службовців.

Наприклад, в одному з обласних центрів за підтримки міжнародних партнерів був створений застосунок, який мав об'єднати електронні сервіси міста. Проте місто не змогло інтегрувати його у власну систему управління, і після кількох років підтримки розробниками проект фактично припинив роботу.

А один локальний Портал відкритих даних, створений за підтримки міжнародних партнерів, без належного управління з часом втрачає функціональність. І найновіші статистичні набори на тому порталі датуються 2023 роком. Формально ресурс існує, але не виконує свою роль як джерело актуальної інформації для громадян, бізнесу та дослідників.

У результаті міста накопичують інструменти, але не створюють цілісну систему.

Що з цим робити?

Питання, яке має собі поставити місцева влада, полягає не в тому, чи будуть громади інтегруватися до ЄС, а в тому, наскільки місто готове зробити це вже зараз. Саме найближчі роки є критичним часом для цієї підготовки.

Наше дослідження показує, що більшість проблем виникає не через брак технологій чи ресурсів, а через відсутність системного підходу до комунікації з жителями, організації інформації та сервісів.

Європейський підхід до врядування базується на принципах good governance (доброго врядування).

Ідеться про орієнтири для побудови прозорої, ефективної та підзвітної влади, спрямованої на інтереси громадян.

Ці принципи охоплюють як чесність виборів і верховенство права, так і прозорість, підзвітність, етику та сталий розвиток, спрямовані на створення інституцій, яким довіряють люди.

Тобто містам потрібно почати з фундаменту: переглянути архітектуру офіційних сайтів, створити окремі тематичні сторінки за ключовими темами, вибудувати повний цикл публікації інформації про роботу ради, наповнити єдині тематичні сторінки, окремо посилити цифрові рішення для соціальної сфери та вразливих груп та нарешті зробити пошук на сайтах інструментом доступу, а не декоративною функцією.

Якщо ви дійсно хочете донести інформацію та бути підзвітним своїй громаді, то варто слідувати за своєю цільовою аудиторією туди, де вона, а не очікувати, що містяни будуть зранку і до світанку моніторити сайти міської ради та підпорядкованих підрозділів.

Розвиток власних соцмереж, інструменти залучення, співпраця з місцевими медіа і проактивний «вихід до людей» – це важка, але необхідна постійна робота, результатом якої може стати видимість діяльності міської ради, повага до її представників і більш спокійна суспільна атмосфера.

Ми вже розробили рекомендації та інструменти для самоперевірки. Вони дозволяють владі подивитися на себе очима містянина. Це важливо, бо зміни в цій сфері починаються не з великих бюджетів, а з визнання проблеми і готовності реорганізувати власні підходи до роботи.

Справжня готовність міста до прозорості за стандартами Європи – це коли його житель може знайти потрібну інформацію, отримати допомогу чи перевірити витрати громади, зробивши два кліки у своєму смартфоні. (<https://www.eurointegration.com.ua/experts/2026/04/7/7234900/>). – 2026. – 07.04).

Реформа управління комунальним сектором та підприємствами життєзабезпечення

Матеріал на сайті «Українська правда»

Автор: Ольга Коваленко, експертка з належного врядування, керівниця проекту Українського незалежного центру політичних досліджень (УНЦПД).

Європейська інтеграція, яку видно у ваших платіжках: навіщо громадам корпоративне врядування

Українські громадяни часто питають, у чому практична користь європейської інтеграції для їхнього повсякденного життя. Реформи в рамках асоціації з ЄС часто здаються абстрактними, але йдеться про якість води, тепла, транспорту та вулиць у кожному селі й місті.

Уявіть містечко, де одне комунальне підприємство ледве тримається на плаву, інше – давно перетворилося на «мертвий» актив, а третє – могло б працювати краще, але між політичними призначеннями, ручним керуванням та відсутністю прозорої звітності його потенціал губиться. Саме для таких випадків запровадження міжнародних стандартів управління публічними активами стає не черговою бюрократичною вимогою, а важливим кроком до відчутних змін.

На початку квітня Україна зробила три кроки, які формують нову рамку для управління державними і комунальними підприємствами.

По-перше, Україна офіційно приєдналася до Керівних принципів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) з корпоративного управління; це означає перехід від створення законодавчої архітектури до практичної імплементації прозорих, підзвітних і ефективних підходів у державному секторі та відповідальне використання публічних ресурсів.

По-друге, у Верховній Раді зареєстровано законопроект № 15121, який зобов'язує великі комунальні підприємства створити незалежні наглядові ради, запровадити внутрішній контроль і комплаєнс, проводити конкурсні відбори керівників та щорічний зовнішній аудит. Ці вимоги мають діяти не тільки для державних, а й для комунальних активів.

По-третє, Кабінет Міністрів затвердив Національну програму адаптації законодавства до права ЄС, яка передбачає імплементацію понад 1 600 актів; хоча для громад виконання має рекомендаційний характер, у контексті євроінтеграції такі рекомендації дедалі частіше перетворюються на фактичні очікування з боку донорів та міжнародних фінансових інституцій.

Крім того, Верховна Рада увалила в цілому законопроект № 4030, який в контексті ОМС уніфікує правила державного нагляду (контролю) для усіх сфер господарської діяльності незалежно від рівня власності. Це означає, що комунальні підприємства розглядаються як рівноправні суб'єкти регулювання, до яких застосовуються однакові процедури, стандарти та гарантії. Фактично, КП змушені переходити від логіки «реагуємо на перевірки» до логіки управління ризиками, що є базовим елементом сучасного корпоративного й публічного врядування.

Утім, найбільші виклики починаються на рівні громад. У більшості міст і селищ немає чіткої політики власності щодо комунальних активів, розмежування ролей між міською радою, наглядовою радою та менеджментом, методик оцінки ефективності чи стратегічного планування; рішення ухвалюють у логіці політичного циклу, а наглядові ради сприймають як формальність.

Автори Керівних принципів ОЕСР наголошують, що нормативні зміни без належної реалізації залишаються на папері. Рівень політичного впливу, практики «ручного управління», низька автономія менеджменту й відсутність культури незалежного нагляду означають, що застосування стандартів ОЕСР у комунальному секторі потребує змістовного перекладу, а не механічного копіювання. Йдеться про формування нової дисципліни – муніципального корпоративного врядування – якої в Україні фактично не існувало.

Сам законопроект передбачає кілька базових інструментів: більшість членів наглядової ради мають бути незалежними та обиратися через відкритий конкурс, запроваджується комплаєнс і внутрішній аудит, а також конкурсний відбір керівників і обов'язковий зовнішній аудит. Для великих підприємств громада зобов'язана розробити політику комунальної власності – документ, що визначає роль підприємств у стратегії розвитку громади та очікувані результати. Щорічний лист очікувань власника закріплює конкретні фінансові й нефінансові цілі; без таких інструментів публічні зобов'язання перед громадою залишаються розмитими.

Важливо також, що закон чітко розмежує повноваження: рада затверджує правила й цілі, виконавчий орган організовує конкурси та аудит, наглядова рада ухвалює стратегію та контролює її виконання. Цей розподіл запобігає тому, щоб місцеві депутати одночасно керували й контролювали підприємство.

Запровадження міжнародних стандартів управління комунальними активами – це, зрештою, питання довіри й інвестицій. За відсутності незалежного нагляду, прозорої звітності та передбачуваного управління жоден відповідальний інвестор не вкладатиме кошти у водоканал чи теплопостачальне підприємство. Корпоративне врядування стає інфраструктурою довіри, без якої відновлення після війни буде дорожчим і повільнішим.

Тому реформу варто почати ще до того, як вона стане обов'язковою: громади, які вже сьогодні впроваджують політику власності, розмежовують повноваження й інвестують у управлінську спроможність, отримають перевагу завтра. Головне – зрозуміти, що виклик не в ухваленні ще одного закону, а в реальному зміцненні управлінських команд та формуванні нової культури підзвітності. Лише так міжнародні стандарти стануть не модним словом, а джерелом кращих послуг у кожному місті. (<https://www.pravda.com.ua/columns/2026/04/30/8032476/>). – 2026. – 30.04).

СУДОУСТРІЙ ТА ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ

Проблема виконання рішень національних судів та рекомендацій ЄСПЛ, закладених в дорожній карті трансформації, створює перешкоди на шляху до євроінтеграції

Матеріал на сайті «Центр прав людини ZMINA»

В Україні залишається рекордна кількість системних проблем у правовій сфері – суддя ЄСПЛ Микола Гнатівський

Україна має прогресивне законодавство щодо врахування практики Європейського суду з прав людини. Проте нерозв'язаними залишається низка системних проблем, на які вказує ЄСПЛ. Одна з них – невиконання рішень національних судів.

Про це говорили українські судді – учасники міжнародної конференції «Національні суди та ЄСПЛ: роль кожного, взаємодія, діалог» 15 квітня, передає ZMINA.

Рішення ЄСПЛ формують архітектуру сучасного правосуддя

У 2006 році Верховна Рада ухвалила Закон «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», який передбачив обов'язок національних судів застосовувати під час розгляду справ Конвенцію з прав людини та практику Європейського суду з прав людини.

«Водночас найважливішою зміною стала трансформація правової культури. Суд почав мислити не лише категоріями національного законодавства, а в парадигмі захисту прав людини», – зазначив голова Верховного Суду Станіслав Кравченко.

У 2012 році ВР ухвалила новий Кримінальний-процесуальний кодекс України. Багато його статей були цитатами з рішень Європейського суду з прав людини.

«Так вплив Європейського суду з прав людини очевидно виходить за межі окремих судових рішень і формує архітектуру сучасного правосуддя», – зауважив голова Верховного Суду.

Кравченко додав, що практика ЄСПЛ щодо агресії РФ проти України стає частиною колективної відповіді Європи на безпрецедентні порушення прав людини та міжнародного права:

«Історичне рішення в справі «Україна та Нідерланди проти Росії» очевидно виходить за межі суто юридичного акту і є потужним моральним та політичним сигналом Європи державі-агресору. В цьому рішенні суд підтвердив безпрецедентний характер порушень з боку Росії та те, що заперечення державності України становить загрозу основам європейського правопорядку».

В Україні залишаються системні проблеми функціонування правової системи

Україна має одне з найпрогресивніших законодавств у Європі щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини та врахування його практики в діяльності національних судів, звернув увагу суддя ЄСПЛ Микола Гнатівський:

«Українські суди виявляють одну з найбільших в Європі ступенів готовності відкривати вже закриті провадження за наслідками рішень ЄСПЛ».

За словами судді, Україна добре поширює інформацію про практику Європейського суду справ людини. Зокрема, і через проект платформи з поширення знань про ЄСПЛ, яка доступна українською мовою.

«Водночас Україна є рекордсменом у Раді Європи за кількістю нерозв'язаних системних проблем функціонування правової системи. Україна в Європейському суді з прав людини є державою, щодо якої суд розробив найбільшу кількість так званих модулів швидкого опрацювання справ», – зауважив Гнатівський.

Це технічні засоби, які суд використовує для того, щоб відповідати на повторювані заяви на теми, які вирішені в практиці ЄСПЛ багато років тому, зокрема й щодо України, але продовжують регулярно надходити в значних кількостях.

Микола Гнатівський перелічив найбільші системні проблеми, яких стосуються рішення ЄСПЛ. Зокрема, гострою є проблема надмірного використання запобіжного заходу тримання під вартою. Також – занадто тривалі провадження в судах, як у кримінальних, так і в цивільних, адміністративних, господарських справах.

«Не розв'язана проблема щодо умов тримання під вартою й умов в установах виконання кримінальних покарань. І найбільша проблема, яка визнана щодо України багато років тому, – невиконання остаточних рішень національних судів», – наголосив суддя ЄСПЛ.

Прикладом проблеми невиконання рішень національних судів, зокрема, є група справ «Іванов / Бурмич проти України».

Гнатівський додав, що нерозв'язані проблеми, які Україна мала до початку російської агресії у 2014 році й до початку повномасштабної війни у 2022 році, залишаються на порядку денному і сьогодні:

«Останніми роками Європейський суд з прав людини знайшов способи, зокрема впроваджуючи прогресивні робочі методи, щоб суттєво скоротити кількість заяв, які перебувають на розгляді проти України».

У переважній більшості рішень у практиці щодо України якщо ЄСПЛ встановлює порушення, то присуджує відповідні компенсації. Проте процес виконання рішення охоплює як заходи індивідуального характеру (виплату компенсації та відновлення прав конкретної людини), так і заходи загального характеру, які спрямовані на усунення самих причин порушення, щоб

запобігти виникненню майбутніх порушень і звернень до ЄСПЛ, зазначила уповноважена у справах Європейського суду з прав людини Маргарита Сокоренко.

Тому, за її словами, національні суди мають не просто знати про відповідне рішення ЄСПЛ, але й застосовувати його висновки у своїй практиці.

Нагадаємо, ZMINA писала, що Україна має виконати понад 100 провідних рішень Європейського суду з прав людини. Серед них «кричущі» проблеми – невиконання рішень національних судів, неправомірне поводження з боку поліції та умови тримання під вартою.

У 2025 році Європейський суд з прав людини ухвалив 164 рішення проти України. Більшість із них стосувалася права на ефективний захист, свободу, особисту недоторканність та справедливий суд.

Виконання рішень ЄСПЛ на шляху до євроінтеграції набуває особливої актуальності. Також розв'язання проблем, на які вказав ЄСПЛ, закладено в дорожні карти трансформацій, які уряд у травні затвердив для вступу України до ЄС. (<https://zmina.info/news/v-ukrayini-zalyshayetsya-rekordna-kilkist-systemnyh-problem-u-pravovij-sferi-suddya-yespl-mykola-gnatovskij/>). – 2026. – 15.04).

Оцінка ухваленого ВР Закону про удосконалення виконання судових рішень

Матеріал на сайті ГО «Центр політико-правових реформ»

Щотижневий аналіз 07 – 13 квітня 2026 року

7 квітня Верховна Рада України ухвалила в цілому Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку виконання судових рішень, рішень інших органів та цифровізації окремих етапів виконавчого провадження» (реєстр. № проєкту 14005).

Прийняття цього Закону є важливим для виконання Ukraine Facility Plan (пункт 3.8) і отримання передбаченого цим Планом фінансування, Дорожньої карти у сфері верховенства права та виконання критеріїв членства України в ЄС (benchmark, 23.4.4), яке полягає в покращенні виконання судових рішень.

Оцінка ЦППР

Найважливішою для громадян новацією цього Закону стане спрощення порядку сплати штрафів та інших боргів, які не перевищують 10 розмірів мінімальної зарплати (до 86 470 грн у 2026 році). У випадку сплати цього боргу будуть автоматично (без додаткових рішень чи дій виконавців) зніматися арешти з банківських рахунків, а відомості про особу виключатися з Єдиного реєстру боржників.

Не зважаючи на важливість цього Закону для прав людини, сфери правосуддя, протидії корупції, європейської інтеграції нашої держави тощо, пройшло довгих три роки з моменту реєстрації першого варіанту проєкту і ухвалення його в цілому. Перший урядовий проєкт № 9363 був зареєстрований в парламенті 7 червня 2023 року. Його перше читання відбулося лише через 1,5 роки з моменту реєстрації (20 листопада 2023 року). Іще через півроку (14 травня 2025 року) Верховна Рада відмовилася ухвалювати цей закон в цілому і відправила його на повторне II читання. А 21 серпня 2025 року проєкт остаточно відхилили.

4 вересня 2025 року був зареєстрований оновлений проєкт Закону під реєстр. № 14005, який 4 листопада 2025 року ухвалений в I читанні і через 5 місяців (7 квітня 2026 року) ухвалений в цілому.

Такий тривалий розгляд парламентом цього Закону привів до того, що Україна порушила строки виконання зобов'язання згідно з Ukraine Facility Plan. Пункт 3.8 цього Плану передбачав

набрання чинності Законом про виконання судових рішень щодо майнових та немайнових зобов'язань та подальшої цифровізації виконавчого провадження до II кварталу (червня) 2025 року.

Одна частина взятих зобов'язань була виконана ухваленням Закону про удосконалення судового контролю за виконанням судових рішень від 21 листопада 2024 року № 4094-IX. Але для повного виконання цього пункту з Ukraine Facility Plan і отримання від Європейського Союзу передбаченого фінансування необхідне набрання чинності Законом про цифровізацію виконавчого провадження до кінця червня 2026 року.

З визначенням дати набрання чинності Законом можуть виникнути певні труднощі. Адже пункт 1 Розділу II «Прикінцеві положення» передбачає, що він в цілому набирає чинності через 6 місяців (тобто, вже в 4-ому кварталі цього року), окрім певних перехідних положень, що стануть чинними з моменту опублікування закону та через 1 місяць після його опублікування.

Тривалий час для набрання чинності Законом зумовлений необхідністю проведення додаткових технічних робіт з удосконалення роботи Автоматизованої системи виконавчих проваджень, налагодження обміну інформацією з іншими державними реєстрами тощо.

Хоча редакція відповідних прикінцевих положень проекту Закону, ухвалених в I читанні, повністю враховувала строки Ukraine Facility Plan. Вони передбачали, що весь закон набиратиме чинності одразу, з моменту його опублікування, і лише окремі його положення (пов'язані з роботою реєстрів) наберуть чинності через 6 місяців.

Уряду доведеться переконувати представників Європейської комісії, що умови повністю виконані. Адже на кону майже 370 млн Євро.

Допоможе в цьому проактивна позиція Кабінету Міністрів України, Міністерства юстиції України, інших центральних органів виконавчої влади, Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку щодо завчасного приведення своїх підзаконних актів у відповідність з новим Законом, не очікуючи завершення відведених для цієї роботи 3-ох місяців. (<https://pravo.org.ua/analytical-materials/shhotyzhnevuj-analiz-07-13-kvitnya-2026-roku/>). – 2026. – 13.04).

Зрив виконання євроінтеграційного «плану Качки-Кос» підриває довіру ЄС до спроможності України проводити антикорупційні реформи

Матеріал на сайті «Європейська правда»

Автор: Сергій Сидоренко, редактор, співзасновник «Європейської правди».

9 % довіри ЄС. Як зрив виконання «плану Качки-Кос» створює нову проблему для України

11 грудня 2025 року у Львові відбулося символічне і дуже важливе для України засідання Ради ЄС. По-перше, Україна тоді отримала перші «бенчмарки» (benchmarks) – тобто критерії, виконання яких є умовою вступу до Євросоюзу. А по-друге, український уряд і Єврокомісія – за присутності представників усіх держав-членів – узгодили, що треба зробити, щоб відновити довіру до українських реформ.

Останній документ отримав неформальну назву «план Качки-Кос» за прізвищами посадовців, які формально його підписали.

Втім, для ЄС це – значно більше, ніж декларація українського віцепрем'єра.

«Є потреба відновити довіру країн-членів ЄС до України після подій 22 липня (коли Україна підірвала власні антикорупційні реформи. – ЄП). Тому ми домовилися з урядом України, що

спільно визначаємо пріоритети і даємо позитивний сигнал країнам-членам. Україна зобов'язалася виконати все це протягом року», – пояснила логіку появи цього документа єврокомісарка Марта Кос в інтерв'ю «ЄП».

Оскільки мотивом появи документа був брак довіри з боку столиць ЄС після української атаки на «антикор», то цей план – сфокусований, він присвячений лише антикорупційним реформам та питанням верховенства права.

Минуло три місяці з 12, які уряд відвів собі на виконання всіх 10 пунктів плану. Але прогрес – майже нульовий.

Не дивно, що одночасно із цим від європейських дипломатів та урядовців дедалі частіше доводиться чути, що з довірою до намірів України проводити реформи задля свого вступу в ЄС є серйозні проблеми.

Парламент не демонструє готовності працювати. І навіть уряд, який власноруч взяв зобов'язання, необхідні для відновлення довіри, буксує з їхнім виконанням. Ми публікуємо перший експертний аналіз виконання «плану Качки-Кос», який показує, де проблеми є найбільшими, а де принаймні є прогрес і його можливо розвинути.

Київ має показати тут результати якнайшвидше. Бо на кону – довіра європейських партнерів до наступних обіцянок уряду. А отже – до засад руху України в ЄС.

Хто рахує та як рахує

Про те, що виконання так званого «плану Качки-Кос» є одним з критичних питань у відносинах України та ЄС, у тому числі у контексті вступу, добре відомо і в уряді, і в експертному середовищі.

До певної міри парадоксальним є те, що формально цей документ не є частиною вступного процесу, він існує окремо. Але реально для багатьох столиць саме його виконання є показником того, чи можна говорити про реальний прогрес України у проведенні вступних реформ.

Це пояснювала також єврокомісарка Марта Кос під час візиту до Києва місяць тому. В інтерв'ю «ЄвроПравді» вона публічно наголосила: головні напрямки реформ, за якими слідкують європейські столиці, зібрані саме у цьому плані. «Цей документ допомагає вашому уряду з пріоритетами... Ці 10 пунктів – це перелік того, що дійсно важливо. І ми очікуємо, що Україна їх виконає», – заявила вона в інтерв'ю ЄП, наголосивши, що Україна сама встановила термін: план розрахований на 2026 рік.

А ще у цьому інтерв'ю Марта Кос повідомила, що знає про «громадський моніторинг» цього плану і перебуває у контакті з організаціями, які його проводитимуть. «Для нас важливо дивитися на ситуацію в Україні їхніми очима», – пояснила єврокомісарка.

Ця стаття представляє перші результати моніторингу, що має назву «Членство Check».

Так, це далеко не всі реформи, які потрібна для членства України в ЄС.

Але без цих – жодного реального поступу не буде. Тому до них – особлива увага.

Моніторинг проводить коаліція з 8 експертних організацій, що системно опікуються євроінтеграцією, питаннями антикорупції та судової реформи, під керівництвом Центру «Нова Європа». Також учасниками групи є «МЕЖА», «ЄвроПравда», ANTS, DEJURE, Центр політико-правових реформ, Центр протидії корупції та Transparency International Ukraine.

Перш за все, треба пояснити методологію – тобто як ми дійшли висновку про серйозну проблему і як саме ми її вимірювали. Якщо вам не цікавий опис цих деталей – можете відразу переходити до наступного розділу, щодо результатів.

Наразі консорціум вимірює лише виконання «плану Качки-Кос» українською державою. Тут ми діємо так само, як і ЄС: хоча формально план був схвалений урядом і підписаний віцепрем'єром Тарасом Качкою, для європейців це – план усієї України. Важить фінальний результат. А якщо він відсутній, то відповідь на питання про те, хто «налажав» і чому певне зобов'язання України не виконане – Брюссель та інші столиці не цікавить.

Саме таким чином, до слова, оцінюються й інші вступні реформи.

Причому фінальний результат має ключове значення. Обійтися створенням «робочих груп» та «всеохопних діалогів», які часом лише імітують роботу, не вийде. Немає реформи – не буде й високої оцінки.

Звісно, політичний процес теж має значення, тому навіть заяви топурядовців про те, що Україна погоджується зробити певну реформу, або ж розробка стратегії реформи заслуговують на перші бали. Але за це можна отримати максимум 10 % від загального балу.

Розробка та реєстрація проекту документа у парламенті може дати не більше 20 % балів (разом із тією «десяtkою», про яку йдеться вище).

Далі, якщо проекти є дійсно добрими, за їхню підготовку до ухвалення (як-от ухвалення закону в першому читанні, правки до другого, отримання експертизи ЄК тощо) можна піднятися до 50 % балів. Бо навіть добрий закон або «підзаконка» важливі тільки тоді, коли вони ухвалені. За підготовку давати більше половини балів не можна, впевнена коаліція.

І тільки ухвалення закону або втілення реформи дозволяють отримати до 100 % балів.

І йдеться не про механічне схвалення. Рішення має бути якісним і ефективним, тому коаліція аналізує зміст запропонованих реформ.

По-перше, має бути відповідність запропонованої/схваленої реформи цілям «плану Качки-Кос». По-друге, ми робимо реформи не «для Марти Кос», а для практичних змін в Україні, тож обраний варіант втілення змін повинен давати інституційні та практичні результати. І по-третє, цей трек реформ має значення саме у контексті руху України до вступу в ЄС, тому реформи аналізуються на відповідність Проміжним бенчмаркам кластера «Основи» (23-24 розділи вступних переговорів). І якщо ці бенчмарки детальніше розкривають суть певної реформи – то дії влади мають це враховувати.

На завершення опису наголосимо, що оцінка консорціуму може й не збігатися з оцінкою Брюсселя. Цей консорціум (хоча у дещо відмінному складі) вже мав такий досвід, коли ми робили дослідження «Кандидат Check» щодо виконання Україною кандидатських вимог ЄС. Наша мета – показати реальний прогрес України, підштовхнути реформи, які гальмують, і наголосити на тих досягненнях, які є, контролюючи, щоб європейська оцінка також була адекватною.

Утім, поки що «підсвічувати» відверто нема чого.

Чверть часу та мізерний поступ

Усі пункти «плану Качки-Кос» важливі, але складність втілення та практичний ефект є відмінними. Наймасштабнішим є пункт № 1. Він навіть у тексті плану забирає найбільше місця, складаючись з 5 великих елементів, тому оцінка цього пункту має найвищу вагу – 20 балів. Також ми виділяємо два пункти – № 6 та № 9 – які не потребують розробки і ухвалення нових реформ; ці пункти отримали вагу у 5 балів. Решта 7 елементів плану отримали по 10 балів кожен, а отже, сумарна максимальна оцінка – 100 балів.

Визначений також час, протягом якого весь план має бути виконаний. У документі за підписами Тараса Качки і Марти Кос Україна задекларувала прагнення «впровадження заходів (цього плану) протягом року». І хоча цей пункт сформульований так, що у Києва буде можливість продовжити час, Єврокомісія чекає, що Київ виконає усе за 2026 рік.

Реальність наразі – значно сумніша.

Минуло три повних місяці 2026 року, тобто 25 % часу, за який ЄС чекає від нас втілення всього плану. Та наразі експертна оцінка дає Україні за його виконання лише 9 балів зі 100, тобто менше навіть за 10 %.

За деякими пунктами маємо нулі або ж 0,5 (наприклад, коли пункт складається з двох елементів, і лише за одним з них є прогрес, та й той – мінімальний).

Цей результат – далекий від нормального. А тривале збереження такої динаміки означатиме повний провал плану.

Про це сумно писати, але такою є реальність.

Наразі є лише 2 пункти плану з 10, за якими Україна досягла хоча б 20 % виконання, тобто рівня на кшталт «законопроект зареєстрований» – це п.п. 6 та 8. Причому за останнім навіть ця оцінка є дещо натягнутою. Адже законопроект щодо декларацій про добросовісність суддів не враховує пряму вимогу «плану Качки-Кос» – він не поширюється на суддів Верховного суду.

З пунктом 6 (призначення членів Конституційного суду та Вищої ради правосуддя, які пройшли міжнародну перевірку) – простіше, бо це той елемент плану, де жодних реформ ухвалювати не треба, Україна просто має виконати те, про що зобов'язалася.

Натомість аж чотири пункти плану є явними аутсайдерами.

Два з них демонструють провал реформи прокуратури, про який ЄК та експерти казали ще торік. Та попри ці попередження, Київ наразі не дає жодних сигналів про те, що він почув європейських партнерів. Лишається додати, що за європейським підходом прокуратура є частиною інфраструктури правосуддя, тому «прокурорські» вимоги увійшли до цього плану.

Отже, за п. 3 (перегляд процедури відбору і звільнення прокурора) Україна має категорично низьку оцінку – 0 балів та позначку «прогрес виконання відсутній».

За п. 4 (вимога поновити відбір прокурорів для призначення і переведення на вагомій посаді) формально є хоча б якісь дії та дискусії, тож тут Україна має 0,5 балів з 10. Причому ця реформа має особливу вагу, адже йдеться про відновлення «антикор-реформи» 22 липня 2025 року, коли ВР проголосувала, а президент відразу підписав закон про відкат антикорупційних змін та про авторитарні зміни у роботі прокуратури. І якщо «антикор» зрештою довелось відновити, то про прокуратуру влада «забула» і досі не демонструє наміру вирішувати проблему.

Ще два пункти з українськими оцінками по 5 % балів – це п. 2 (інструмент судових експертиз для НАБУ) та п. 10 (розвиток систем внутрішнього антикорупційного контролю). Годі й говорити, що ці елементи є лакмусовим папірцем для партнерів – але Київ не має помітного прогресу в їх виконанні.

Ще три елементи можна було б назвати «середнячками» за результатом, адже там зараз є 10 % балів – тобто навіть трохи більше за середню оцінку.

Але чи можна називати «середнячком» ту сферу, де немає відчутних результатів?

Адже 10 % – це рівень, коли є лише принципові ідеї щодо того, як виконувати пункт плану, або заяви топів, але немає навіть офіційних проектів рішення.

Таким є, наприклад, п. 1 про комплексну зміну Кримінального процесуального кодексу. Тут є заяви (наприклад, віцепрем'єра Качки) про намір Києва виконати цей пункт і ніби є перші драфти законопроекту, але документ не передали навіть на голосування уряду.

Таким є п. 5 про реформу Державного бюро розслідувань. Заяви про її необхідність є, а документів – немає.

Та сама історія – з п. 7 про залучення міжнародників до відбору кандидатів до Вищої кваліфікаційної комісії суддів.

Окрема історія – із затвердженням Антикорупційної стратегії та плану її виконання. Це – не реформа як така, це просто стратегічний огляд ситуації. Але й ці дії на початковому етапі.

Що з цим робити?

Насамкінець варто ще раз нагадати, що «план Качки-Кос» існує не сам по собі, а є зосередженням найбільш пріоритетних вимог ЄС до України у рамках вступного процесу. Усі його елементи мають бути виконані як для відновлення довіри ЄС, так і для виконання вступних «бенчмарків», тобто критеріїв, за якими оцінюється готовність до вступу. А це означає, що і за ними прогрес близький до нульового. Центр «Нова Європа» публікує також детальні висновки консорціуму за кожним із пунктів, з описом зв'язку між цим планом і бенчмарками.

Тож ситуація, яка склалася – украй тривожна. І гальмування з виконанням плану вже має наслідки для відносин з ЄС.

Так, у Києві можуть зауважити, що парламент нині не дуже функціональний. Але це пояснення не працює.

По-перше, для ЄС принципово неважливо, хто саме гальмує втілення змін. Або Україна виконує свої зобов'язання, або ні. Адже до ЄС вступає не Верховна Рада, уряд тощо, а уся держава.

По-друге, не усюди йдеться про гальмування саме парламенту, часто немає навіть проєктів законів.

По-третє, наратив про «непрацюючий парламент» взагалі є дуже небезпечним. Бо якщо парламент неспроможний ухвалювати закон, то як можна говорити про рух до вступу в ЄС? Адже на цьому шляху треба ухвалювати сотні законів. І якщо Україна на це не здатна, то про який вступ може йтися?

Тому Україна – від уряду до парламенту та президента – повинна нарешті зробити все, щоб довести ЄС свою спроможність проводити фундаментальні реформи (<https://www.euointegration.com.ua/articles/2026/04/6/7234803/>). – 2026. – 06.04).

Труднощі в ухваленні антикорупційної стратегії на 2026–2030 роки, що стосуються зокрема конкурсу обрання генерального прокурора, норм податкової політики, митниці й приватизації землі.

Матеріал на сайті «ZN.UA»

Автор: Інна Ведернікова, редактор відділу внутрішньої політики ZN.UA.

Без конкурсу на генпрокурора: як уряд переписує антикорупційну стратегію

Найближчим часом уряд має ухвалити Антикорупційну стратегію на 2026–2030 роки (далі – Стратегія) й передати її до парламенту. Питання – в якому вигляді. У тому, який розробила команда НАЗК разом з експертними групами у 16 корупційно найвразливіших сферах, чи з правками уряду, які її істотно послаблюють.

Урядовий комітет, який готує Стратегію до затвердження урядом і у вівторок провів зустріч із громадськістю, очолює віцепрем'єр з питань євроінтеграції Тарас Качка. У процесі узгоджень, за нашою інформацією, було щонайменше чотири вузлові точки, де міністерства чинили значний спротив: конкурси на генерального прокурора та керівників ДБР і Нацполіції, а також норми, що стосуються податкової політики, митниці й приватизації землі в громадах. Тобто – всього того, що є політично найчутливішим для Банкової.

І якщо в усіх перелічених сферах вдалося зберегти значну частину норм, то щодо конкурсів на генпрокурора та керівників ДБР і Нацполіції – ні.

Ба більше, на етапі парламенту предметом дискусій можуть стати як ці вже маркерні питання, так й інші – зокрема реформа адвокатури, підходи до регулювання будівельної, енергетичної сфер та оборони держави.

Чому це важливо? По суті йдеться про документ, який цього разу вийшов далеко за межі антикорупційної політики й фактично описує стратегію розвитку держави, що воює. Уряд якої працює не лише без стратегії, а й навіть без затвердженої парламентом програми.

Розрізнені європейські дорожні карти й вимоги, які досі не було зведено в єдиний внутрішній курс дій, тут уперше зібрано в цілісну логіку, яка отримала перший удар в уряді. Хоча Качка й вдалося «втримати» ключові положення Стратегії, проти яких були Мінфін, Мін'юст і деякі інші державні органи, він явно виявився не готовий вступати в конфлікт із президентом, який спирається на нереформовані силові органи.

Щоб розуміти розвиток ситуації в парламенті, варто знати, де саме система чинить опір, навіть «пропускаючи» ключові ініціативи, закладені командою розробників антикорупційної стратегії.

Податковий наступ Мінфіну

У своєму офіційному листі Міністерство фінансів запропонувало видалити весь підрозділ Стратегії щодо податків. Чому це було критично для Стратегії та держави? Тому що в цьому підрозділі закладено системні ініціативи. Передусім це звуження дискреції, зокрема в процедурі зупинення податкових накладних. Формально її виписано як автоматичну, і якщо читати нормативний акт, складається враження, що суб'єктивного чинника там немає. Але є один виняток – критерій № 8 «наявна податкова інформація», який фактично змінює всю логіку: за наявності певних підстав рішення можуть ухвалювати вручну.

За статистикою, 93–94 % перевірок процедур відбуваються саме через Мінфін. ZN.UA неодноразово писало про цю корупційну лаку, а антикорупційні органи, розслідуючи порушення в регіонах, підтверджували, що «розблокування – це найжорсткіша вертикаль, яка веде до центру». Де звучать прізвища Арахамія, Гетманцев, Сокур. Антикорупційна стратегія пропонує чітко визначити підстави застосування цієї норми.

Далі – проведення документальних перевірок під час відшкодування ПДВ – іще одна зона для зловживань. Є так званий поріг, установлений іще 2010 року, – 100 тис. грн. Якщо заявка на відшкодування перевищує цю суму, податкова має право проводити перевірку обґрунтованості. Цього порогу не переглядали вже 16 років. Через інфляцію та зростання економіки його реальне значення впало приблизно в десять разів. Як наслідок, сфера застосування перевірок істотно розширилась, і податкова отримала значно більший простір для втручання. У Стратегії запропоновано збільшити цей поріг і прив'язати його до макроекономічного показника – мінімальної чи середньої зарплати. Тоді він змінюватиметься автоматично разом з економікою, і логіка розподілу перевірок збережеться.

Тут-таки – формування плану перевірок. Зараз це фактично відбувається вручну. Пропозиція команди розробників – запровадити повноцінну ризик-орієнтовану систему з чіткою моделлю ризиків і алгоритмами їх опрацювання. Тоді ризикові операції автоматично ставали б об'єктом перевірки.

Важливо додати також, що Мінфін фактично «зрізав» частину ініціатив у Стратегії, зокрема ті, що стосуються антикорупційної інфраструктури. Він повністю «викосив» усе, що стосувалося зарплат, посад і територіальних підрозділів. І не лише щодо БЕБ (для перезавантаження якого це критично важливо), а й стосовно всіх інституцій – НАБУ, САП, ВАКС, НАЗК. Як стверджують наші джерела з міністерств, що брали участь у низці узгоджувальних нарад, розробників Стратегії поставили перед фактом: або прибираєте всі ці пункти, або документ далі не пройде.

Але тут питання – не лише про економію під час війни, як може здаватися. Це про бачення функції держави: максимально збирати доходи й мінімізувати видатки. У такій логіці все, що стосується інституційної спроможності – зарплати, кадри, інфраструктура, – сприймається як другорядне. І це, власне, частина системної проблеми: коли навіть у стратегічних документах держава не здатна зафіксувати, що спроможність інституцій – це не витрати, а базова умова їхньої ефективності.

Перезавантаження митниці

Та сама логіка проявилась і щодо митниці. Митниця від самого початку заходила в діалог разом із Мінфіном. Хоча тут важко сказати напевно, хто в цій ситуації кого координував – Мінфін митницю чи навпаки. В офіційному листі Міністерства фінансів, до якого додано й лист Держмитслужби, висловлено численні зауваження (загалом на 83 сторінках). Логіка всіх цих зауважень зводилася до одного: фактично все прибрати. Мовляв, система працює, проблем немає, корупції немає. Серйозно?

Щодо зміни самої системи, то в проєкт Стратегії закладено низку важливих ініціатив. Одна з ключових – запровадження системи чітких індикаторів, які б сигналізували про якість роботи митниці. І не лише з погляду зібраного мита, а й якості рішень і задоволеності бізнесу.

«Звісно, митницю, як і податкову, ніколи не любитимуть – це нормально. Але вона має бути передбачуваною, однаковою для всіх і діяти в межах закону. Бо бізнес завжди намагатиметься зменшити базу оподаткування або митну вартість – це природно. Завдання держави – не «вичавити максимум за всяку ціну», а створити зрозумілі правила гри», – каже один з експертів, який був долучений до підготовки Стратегії.

Але це теорія. Тому що одразу постає питання: хто має контролювати ці індикатори? Мінфін, який блокував Стратегію? Справді важко повірити в те, що індикатори зменшать корупцію на митниці, де на потоках контрабанди годується сама влада. Але люди, які будують інституції й державні системи, в це вірять: «Бо основне джерело корупції – це участь людини й наявність дискреції. Тому перший крок – максимально автоматизувати процедури й прибрати людський чинник там, де це можливо».

Як вдалося домовитися? Команда розробників цієї частини Стратегії пішла іншим шляхом. Щодо кожної проблеми було зібрано масив статистики й доказів. Наприклад, один із КРІ – результати оскарження рішень митниці в судах. Так, лише 2024 року близько 6 тисяч рішень митниць було оскаржено й приблизно 90 % із них суди скасували як незаконні.

Отже, або всі судді корумповані, або проблема в самих рішеннях митниці чи в законодавстві. Якщо ті самі норми трактуються по-різному, то або хтось їх порушує, або вони настільки нечіткі, що допускають різні трактування. І тоді завдання держави – змінити правила так, щоб ці норми застосовувались однаково.

Складається враження, що основний розрахунок був на те, що НАЗК не зайде вглиб процесів. Але було залучено людей, які працювали всередині системи й знають усі підводні камені. Як наслідок, на цьому етапі відстояли близько 80 % змісту.

Були компроміси, але не по суті. Наприклад, урядовці пропонували прибрати КРІ керівника. Це критично. Хоча взагалі це ілюзія, що достатньо знайти «правильного керівника», – про це ми теж писали, коли конкурс на посаду голови митниці виграв ексдетектив НАБУ Орест Мандзій. Без зміни системи це не працює. І навпаки – сама система теж не працює без ціннісного лідера. Митниця – це велика розгалужена структура. Змінити керівника в Києві недостатньо: він має формувати команду по всій вертикалі, на рівні конкретних митниць. Якщо в нього немає інструментів або людей – він нічого не зробить. Тому це завжди поєднання: й системні зміни, й люди, здатні їх реалізувати.

«До речі, Качка спрацював конструктивно – в питаннях і податків, і митниці він радше підтримував логіку, щоби не дати вихолостити зміст. Ключові речі збережено. Але попереду парламент», – уточнює співрозмовник в уряді.

Про приватизацію землі

Схоже, що команда, яка готувала цей підрозділ Стратегії, серйозно вирішила вибити землю з-під ніг місцевої влади. Але Мін'юст раптом виступив із позицією, що така ініціатива нібито порушує права громадян і є несправедливою. Хоча логіка Стратегії – і попередньої, й поточної – базується на аналітиці. Вона показує: в реальному житті цей інститут приватизації майже не працює як механізм справедливого розподілу. За винятком вузьких категорій, у більшості випадків землю розподіляють або «своїм», або через корупцію.

Як наслідок, люди фактично купують цю землю – але не у держави чи громади, а у посередників. І мільярди осідають не в бюджетах, а в приватних кишенях. Формально це «безоплатна приватизація», фактично – закритий розподіл ресурсу. Операція НАБУ «Чисте місто» з «туалетними схемами» Комарницького і Ко це підтверджує.

Є й інша проблема: самого ресурсу – землі, яку можна було б приватизувати, – майже не залишилося. Тому всі нові ініціативи – наприклад для ветеранів – ризикують відтворити ту саму модель: доступ отримують не всі, а ті, хто зможе «зайти» в систему. Як заходили після 2014–2015 років, використовуючи учасників АТО.

Тому пропозиція проста: земля має продаватися через прозорі аукціони. Це створює рівні правила для всіх. А якщо держава хоче підтримати окремі категорії – це треба робити через прямі інструменти: компенсації, пільгові кредити, цільові програми. Тобто давати реальний ресурс, а не формальне право, яке на практиці перетворюється на корупцію.

У висновку правової експертизи Мін'юст наполягає на тому, що положення Стратегії нібито порушують вимоги Конституції, а запропонований підхід є несправедливим, адже має два винятки. Але тут дуже важливо наголосити, що йдеться про два абсолютно справедливі й об'єктивні винятки. Перший стосується людей, у яких уже є нерухомість на цій землі. Другий – тих, хто вже отримав її в постійне користування до 2002 року, тобто на підставі рішень держави.

У протоколі узгодження позицій НАЗК чітко все пояснило – йдеться не про заборону, а про демонтаж корупційного механізму. З іншого боку, пересічна людина саму ідею «скасування безоплатної приватизації» сприймає як позбавлення права. Це легко розігрується і в парламенті, і в суспільстві. Зрештою запропоновано компроміс: змінити не зміст, а форму. Поетапна заміна інституту безоплатної приватизації альтернативними інструментами підтримки, зокрема для ветеранів. Побачимо, що на це скаже парламент.

Про конкурс на генпрокурора, голову ДБР і Нацполіції

Тут фактично йдеться про те, чи залишиться політичний контроль влади над правоохоронною системою. У вівторок на зустрічі з громадськістю Тарас Качка зазначив, що вилучення норм про конкурси зі Стратегії – це його особисте рішення. Чому? Тому що ці норми є в «Плані Качки–Кос» і цього достатньо. Нібито. Тобто віцепрем'єр узяв на себе особисту політичну відповідальність за таке рішення.

Качка пообіцяв зробити все, щоб Генпрокуратура, ДБР та національна поліція були деполітизовані на рівні європейських зобов'язань, і зазначив, що саме відсутність цих норм у Стратегії допоможе знайти голоси, щоб ухвалити все інше, що вдалося зберегти в документі. Так чи інакше, але факт залишається фактом: Стратегія піде до парламенту без ключових для антикору норм.

Варто окремо акцентувати увагу на конкурсах. Щодо правоохоронної системи, то навіть правильні конкурси не спрацюють, якщо сама система залишається незмінною. І це – найсерйозніший виклик для держави найближчим часом.

Тому що головна проблема – «на землі»: у громадах, де, з одного боку, мери та бізнес домовляються з поліцією, прокурорами й суддями, а з іншого – влада натягує повідець, коли потрібно політично натиснути на того ж мера. І хоч би скільки НАБУ створювали нагорі, внизу люди однаково бачать продажність, корупцію й відсутність справедливості. Тобто Нацпол на сьогодні є найбільш нереформованим базовим рівнем, без зміни якого решта не працює.

«Є логіка виведення Нацполу з-під МВС, щоб розірвати цю залежність, і вже після цього – запровадження окремих конкурсних моделей. Інакше ми знову лікуємо точково те, що є системною проблемою», – кажуть експерти.

Але навіть це – лише частина відповіді, бо ми говоримо про систему в сотні тисяч людей, що є в кожній громаді. Жоден керівник не здатен змінити її сам. Тому ключ – у зміні правил. «Спочатку система завжди чинить опір і намагається формалізувати нові правила, але з часом, через зміну людей, вони починають працювати. Це видно на прикладі держслужби: спочатку конкурси були формальністю, але поступово почали давати результат. І тому навіть якщо сьогодні їх намагаються нівелювати, це не означає, що інструмент не працює – питання в тому, щоб дати йому час», – упевнені експерти.

Гарний сигнал – те, що блоку стосовно адвокатури Кабмін не зачепив. Формально він виглядає узгодженим: на етапі розроблення та погодження НАЗК здобуло підтримку Мін'юсту, були лише технічні правки. Але це «тиха зона» лише на папері. Далі – парламент, і це може бути один із найскладніших блоків – не простіший за історію з генпрокурором.

Вже зараз зростає тиск на керівництво Мін'юсту – з боку частини адвокатської спільноти й депутатів. І проблема тут не лише в позиціях, а в здатності зберігати суб'єктність. Спроба розмити відповідальність через робочу групу при Мін'юсті мала протилежний результат. Спочатку її створювали як реформаторську, але під тиском склад розширили, зокрема за рахунок представників Національної асоціації адвокатів України. Так, за наявною інформацією, екскерівник ОПУ Андрій Єрмак претендує на місце Ізовітової в НААУ і явно не зацікавлений у жодних реформах у цій сфері.

Підсумки

По-перше, попри те, що зі Стратегії випали конкурси на генпрокурора, а також на керівників ДБР і Нацполіції, уряд зберіг її кістяк.

По-друге, НАЗК запізнилося зі строками подання документа до парламенту, і тепер у Верховній Раді буде менше часу – й більше відповідальності на депутатах.

По-третє, у Стратегії залишаються об'єктивні гострі конфліктні теми. Зокрема експертиза для НАБУ: у Стратегію не закладено створення окремої незалежної інституції, а обтічно зафіксовано необхідність створити умови для незалежної експертизи. Очевидно, що жоден Мін'юст таких умов не створить, і цей пункт буде «вбитим» іще на рівні антикорупційного комітету Ради під керівництвом Анастасії Радіної.

Плюс – при розробці документа фактично випав блок щодо СБУ, яка потребує системної реформи, аби перестати бути політичним батоном влади.

І ключове питання: в чому сенс нової Стратегії, якщо стару виконано лише на 50 %?

«Треба розуміти, як працює політика: у фокусі завжди обмежена кількість питань – умовно 10–15 точок, на яких концентрується увага й ресурси влади. Але система значно ширша. І є великий масив напрямів, де немає прямого політичного інтересу, і саме там можливі зміни – через зміну правил і процедур, які поступово витіснять корупцію скрізь. Тому це не лише про політичну волю», – постійно резюмує на різних заходах заступник голови НАЗК Дмитро Калмиков, який курував розроблення як чинної, так і нової антикорупційної стратегії.

Але саме парламент покаже, чи стане ця Стратегія інструментом змін – чи лише зафіксує межі політичної волі президента Зеленського, який зосередив усю повноту влади в країні. Що особливо красномовно виглядатиме на тлі розслідувань корупції в його найближчому оточенні та в самому парламенті. (<https://zn.ua/ukr/anticorruption/bez-konkursu-na-henprokurora-jak-urjad-perepisuje-antikoruptsijnu-stratehiju.html>). – 2026. – 17.04).

Чинна редакція проєкту Антикорупційної стратегії на 2026–2030 роки підриває незалежність адвокатури та ефективність верховенства права

Матеріал на сайті «Національна Асоціація Адвокатів України»

Автор: Валентин Гвоздій, заступник голови НААУ, РАУ, Юридична практика.

Чому адвокатура не може бути частиною державної антикорупційної політики

На початку квітня 2026 року Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) передало Кабінету Міністрів України проєкт Антикорупційної стратегії на 2026–2030 роки. Документ об'ємний, він охоплює понад два десятки сфер. Проте один із його розділів – розділ 2.3 «Адвокатура та правнича допомога» – потребує окремої публічної уваги.

Розділ написаний професійно і виглядає технічним. У ньому йдеться про прозорість виборів в органах адвокатського самоврядування, централізацію кваліфікаційного іспиту, стандарти

підвищення кваліфікації, дисциплінарні процедури, фінансовий аудит. За кожним із цих пунктів стоять реальні питання, які існують у будь-якій юрисдикції. Проте сам факт того, що перелічені питання стали предметом державної антикорупційної стратегії, формованої органом виконавчої влади, – це структурна проблема, яка не вирішується переписуванням окремих формулювань. Саме про це – текст, що нижче.

Конституційний статус адвокатури: що закріплено і чому

Стаття 131-2 Конституції України встановлює, що для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 № 5076-VI у статті 5 визначає, що адвокатура є незалежною від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб. Конституційний Суд України у своїх рішеннях – зокрема у Рішенні № 13-рп/2000 від 16 листопада 2000 року у справі про право вільного вибору захисника та Рішенні № 23-рп/2009 від 30 вересня 2009 року – послідовно розвиває тезу, що ця незалежність є гарантією реалізації конституційного права кожного на правничу допомогу (стаття 59 Конституції).

Ця конструкція має функціональне обґрунтування. Держава через свої органи (поліцію, прокуратуру, податкові, митні, антимонопольні органи, регуляторів, прокуратуру) щоденно вступає у правовідносини з громадянами та бізнесом. У значній частині таких правовідносин виникають спори, які доходять до суду. У кримінальному провадженні стороною обвинувачення виступає прокурор; у податкових, митних, адміністративних спорах – відповідач представляє контролюючий орган. У всіх цих випадках адвокат перебуває по протилежній бік від держави. Якщо умови його доступу до професії, дисциплінарної відповідальності та фінансового функціонування його професійних об'єднань встановлюються органом виконавчої влади – принцип рівності сторін процесу (стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод) стає уразливим.

Це не теоретична конструкція. У практиці Європейського суду з прав людини (справи «Morice v. France», «Niemietz v. Germany», «Bagirov v. Azerbaijan», «Igor Kabanov v. Russia») послідовно проводиться лінія, згідно з якою незалежність адвоката від впливу органів держави є елементом права на справедливий судовий розгляд. Саме з цієї позиції Рада Європи 13 травня 2025 року відкрила для підписання у Люксембурзі Конвенцію про захист професії адвоката (CETS № 226) – перший в історії обов'язковий міжнародний договір, присвячений статусу адвокатської професії. Україна належить до держав, що підписали цю Конвенцію.

Для цілей цього матеріалу ключовою є стаття 5 Конвенції, яка зобов'язує держави забезпечити, щоб професійні об'єднання адвокатів діяли як самоврядні органи, незалежні від державних органів. Пояснювальна доповідь до Конвенції прямо співвідносить цю норму з Принципом V Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи R(2000)21, де те саме сформульовано в м'якому праві ще 25 років тому. Формулювання Конвенції щодо втручання державних органів у діяльність адвокатури не залишає простору для різночитань: «Таке втручання підриває незалежність правничої професії та ефективність верховенства права» (стаття 3 Конвенції).

Зміст розділу 2.3 проєкту Стратегії

Розділ 2.3 містить п'ять «проблем» та сім «очікуваних стратегічних результатів». Нижче – їх короткий зміст у формі тез, без інтерпретації:

Проблема 2.3.1 – формування та функціонування органів адвокатського самоврядування. Передбачені стратегічні результати: законодавче запровадження онлайн-голосування за принципом «один адвокат – один голос»; встановлення граничних строків продовження повноважень органів; скорочення строків повноважень та ротация членів цих органів; заборона перебування у складі більше одного строку поспіль; обов'язкові онлайн-трансляції засідань.

Проблема 2.3.2 – порядок складання кваліфікаційного іспиту. Передбачено запровадження «єдиного, стандартизованого, загальнонаціонального цифровізованого іспиту» та «перевірки

відповідності кандидатів вимогам доброчесності». Критерії «доброчесності» у проекті не розкриваються.

Проблема 2.3.3 – підвищення кваліфікації адвокатів. Передбачено створення «конкурентного середовища» та «рівних недискримінаційних умов для операторів послуг з підвищення кваліфікації».

Проблема 2.3.4 – дисциплінарне провадження. Передбачено перегляд складів дисциплінарних порушень, розширення переліку стягнень, запровадження електронного реєстру дисциплінарних рішень, уточнення порядку оскарження.

Проблема 2.3.5 – фінансове управління. Передбачено обов'язкове опублікування кошторисів органів самоврядування та обґрунтувань розмірів щорічних внесків; запровадження конкурентних процедур закупівель; обов'язковий щорічний зовнішній аудит фінансової звітності Національної асоціації адвокатів України та рад адвокатів регіонів.

Відповідно до механізму впровадження (розділ 3 проекту Стратегії) та статті 18 Закону «Про запобігання корупції», після набрання чинності Стратегією Кабінет Міністрів України у шестимісячний строк затверджує Державну антикорупційну програму з її виконання, у якій визначаються конкретні заходи, строки та виконавці. Таким чином кожне з перелічених положень після ухвалення Стратегії трансформується в обов'язок Уряду ініціювати відповідні законопроекти.

Інституційна проблема: предмет компетенції НАЗК

Закон «Про запобігання корупції» у статтях 3 і 4 окреслює, на які категорії суб'єктів поширюється його дія та які повноваження має НАЗК. Перелік суб'єктів – особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; особи, прирівняні до них для цілей цього Закону; особи, що постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків у юридичних особах публічного права. Адвокати і органи адвокатського самоврядування до жодної з цих категорій не належать.

Це не формальна деталь. Антикорупційна політика за своєю суттю – це політика держави щодо своїх службовців та осіб, які здійснюють публічні функції. Вона побудована на ідеї, що держава через антикорупційний орган встановлює стандарти доброчесності для тих, хто діє від імені самої держави. Адвокат від імені держави не діє. Він діє від імені клієнта – часто проти держави. Поширення антикорупційної політики на адвокатуру означає кваліфікаційну помилку: держава починає регулювати особу, яку вона повинна захищати саме від регулювання.

Це принципово відрізняє розділ 2.3 від іншого регулювання, яке справді стосується адвокатів. Наприклад, адвокати підпадають під дію законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, – коли вони виконують визначені категорії операцій (угоди з нерухомістю, управління коштами клієнтів тощо). Це регулювання виходить не з припущення, що адвокат є публічним службовцем, а з зовсім іншого – з ризик-орієнтованого підходу до певних операцій. Те саме стосується кримінальної відповідальності: адвокат, як і будь-яка інша особа, підлягає кримінальній відповідальності за конкретні злочини. Ці режими не роблять адвоката об'єктом державної антикорупційної політики; вони розглядають конкретні дії, які потенційно можуть мати ознаки протиправності.

Проект Стратегії робить інше. Він оголошує предметом регулювання не окремі дії і не окремі категорії операцій, а саму професію – правила формування органів самоврядування, правила доступу, правила відповідальності, правила фінансової діяльності. Це інший ступінь державного впливу; саме його прямо забороняє стаття 5 Конвенції СЕТС № 226 і стаття 5 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Європейський контекст: на які приклади посилається НАЗК і що є насправді

Представники НАЗК посилаються на Дорожню карту з питань верховенства права, схвалену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.05.2025 № 475-р, як на правову підставу

для включення адвокатури у предмет державної антикорупційної політики. Дорожня карта – це внутрішній урядовий документ, що узгоджує реформи України з вимогами кластеру 1 переговорного процесу з ЄС («Основи процесу вступу»). Текст Дорожньої карти не містить положень, які уповноважували б виконавчу владу формувати антикорупційну політику щодо адвокатури; її розділ, присвячений правничій допомозі, виходить із необхідності посилення незалежності адвокатури та вдосконалення самоврядування, а не перетворення адвокатури на об'єкт державного регулювання.

На рівні Європейського Союзу аналогічного інструменту, який би зобов'язував держави-члени включати адвокатуру до антикорупційної політики, не існує. Директива (ЄС) 2015/849 з її наступними редакціями та пакет 2024 року (Регламент ЄС 2024/1624, Директива ЄС 2024/1640, Регламент ЄС 2024/1620 про створення AMLA) встановлюють режим AML/CFT, у межах якого адвокати визнаються «obliged entities» щодо певних операцій. ССВЕ – Рада адвокатів і правничих товариств Європи – у своїй позиції щодо пакету 2021 року прямо висловила занепокоєння тим, що навіть цей, значно вужчий, режим створює ризик ерозії самоврядування адвокатури; організація веде предметну роботу з Єврокомісією, щоб AML-наглядний контур не поширювався на непов'язані з AML питання. Нова Директива ЄС про боротьбу з корупцією, ухвалена Європейським Парламентом 20 березня 2026 року, зобов'язує держави-члени мати національні антикорупційні стратегії, але визначає їх предметом виключно публічних службовців («public officials»); адвокати як категорія до предмета цієї директиви не включені.

Додатковий аргумент дає практика Групи держав проти корупції (GRECO) – моніторингового органу Ради Європи з антикорупції. За свою 25-річну історію GRECO провела п'ять завершених раундів оцінки: III раунд – фінансування політичних партій; IV раунд – парламентарі, судді, прокурори; V раунд – вищі виконавчі функції та правоохоронні органи; VI раунд (запущений 17 березня 2025 року) – місцеве і регіональне самоврядування. Жодний раунд не охоплював адвокатуру. Це – емпіричне підтвердження позиції Ради Європи щодо структурного місця адвокатури поза межами державної антикорупційної політики.

У національних системах держав-членів ЄС адвокатура регулюється переважно законом, що визначає статус професії і її самоврядних органів. Проте зміст правил доступу, підвищення кваліфікації, дисципліни і фінансової діяльності встановлюється самими цими органами. У Німеччині це Bundesrechtsanwaltskammer, діюча на підставі BRAO; у Франції – Conseil national des barreaux, створений законом № 90-1259 і чие право видавати обов'язкові для всіх адвокатів норми (RIN) підтверджено Касаційним судом; у Польщі – Naczelna Rada Adwokaska, що діє на підставі закону від 26.05.1982 Prawo o adwokaturze. У жодній з цих систем державний антикорупційний орган не має повноважень формувати політику щодо адвокатури.

Ризик-аналіз для України

Ухвалення Стратегії із збереженням розділу 2.3 у нинішній редакції створює кілька конкретних ризиків, які варто розглянути окремо.

Перший – ризик порушення права на професійну правничу допомогу (стаття 59 Конституції). Передача виконавчій владі повноважень щодо правил доступу до професії (зокрема оцінки «добросовісності») та дисциплінарних процедур створює інструмент, який у поточному чи майбутньому політичному циклі може бути застосований для тиску на адвокатів, що ведуть чутливі справи. Це – не припущення: практика Польщі 2018–2023 років, засуджена Судом ЄС у справах С-791/19 (рішення від 15 липня 2021 року) і далі, показала, як дисциплінарна реформа може бути використана саме у такий спосіб. Українські адвокати, що захищають фігурантів корупційних проваджень, осіб у податкових та митних спорах з державою, клієнтів у спорах з регуляторами, – очевидна і перша категорія, яка відчує наслідки.

Другий – ризик у переговорному процесі з ЄС. Щорічний Rule of Law Report Європейської Комісії у своїх country-специфічних розділах оцінює стан незалежності правничої професії.

Ухвалення розділу 2.3 у нинішній редакції створить для авторів наступного Rule of Law Report фактологічну основу для зауваження на адресу України. У контексті переговорів за кластером 1 це негативний сигнал, який може бути важко виправити після того, як він зафіксований у офіційному документі Єврокомісії.

Третій – ризик конституційного провадження та внутрішньої правової невизначеності. Ухвалений закон, що міститиме елементи розділу 2.3, з високою ймовірністю стане предметом звернення до Конституційного Суду України на підставі статей 19, 59, 131-2 Конституції. Це створить період правової невизначеності щодо статусу адвокатури, який негативно вплине на бізнес-клімат, оцінки інвестиційних ризиків і спроможність судової системи ефективно функціонувати у спорах за участю адвокатів.

Четвертий – репутаційний ризик для антикорупційної політики як такої. Виконавча гілка влади, яка намагається поширити антикорупційне регулювання на незалежний конституційний інститут, дає опонентам реформ аргумент щодо «виходу антикорупційних органів за межі своїх повноважень». Цей аргумент буде використано не лише у ситуації з адвокатурою. Успішне проведення реформи з розділом 2.3 у нинішньому вигляді парадоксально послабить саму антикорупційну інфраструктуру у її стратегічних цілях.

Позиція Національної асоціації адвокатів України

Своє ставлення до проєкту Стратегії, який НАЗК обговорювала наприкінці грудня 2025 року, висловила і Рада адвокатів України. Позиція зафіксована рішенням № 158 від 31.12.2025, а також низкою офіційних звернень – до Прем'єр-міністра України, Міністра юстиції, Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Президента України та Голови Верховної Ради України. Вона зводиться до таких пунктів.

По-перше, розділ 2.3 «Адвокатура та правнича допомога» повинен бути повністю виключений з проєкту Стратегії до моменту її схвалення Кабінетом Міністрів. Наявність цього розділу в остаточній редакції створить той каскад правових наслідків, про які йшлося в розділі 5 цієї статті, – наслідків, які після ухвалення виправити набагато складніше, ніж зараз.

По-друге, питання вдосконалення процедур в адвокатурі – прозорості виборів, цифровізації іспиту, ефективності дисциплінарної системи, фінансової підзвітності органів самоврядування – є актуальними і предметними. Ці питання мають вирішуватися самою професійною спільнотою через її органи самоврядування, у діалозі з державою та міжнародними партнерами, на підставі європейських стандартів (Рекомендація R(2000)21, Конвенція CETS № 226, CCBE Charter of Core Principles 2006), а не шляхом одностороннього регулювання органом виконавчої влади.

По-третє, Національна асоціація адвокатів України координує свою позицію з Радою адвокатур і правничих товариств Європи (CCBE), яка об'єднує адвокатури держав-членів ЄС, ЄЕП та Швейцарії, а також з Міжнародною асоціацією юристів (ІВА). Це координування забезпечує, що позиція української адвокатури у цьому питанні відповідає європейському консенсусу і спирається на його нормативну базу, а не є виключно внутрішньою позицією.

Питання, яке зараз розглядається в Кабінеті Міністрів, не зводиться до технічної правки у великому документі. Це принципове рішення про те, чи залишиться адвокатура України в межах правової моделі, спільної для країн-членів ЄС і Ради Європи. Адвокатська спільнота сподівається, що Уряд ухвалить рішення, яке узгоджується з цією моделлю (<https://unba.org.ua/publications/11644-chomu-advokatura-ne-mozhe-buti-chastinoyu-derzhavnoi-antikorupcijnnoi-politiki.html>). – 2026. – 28.04).

Громадська організація «Центр протидії корупції» заявляє про проблеми із виконанням Плану для Ukraine Facility про прозорий відбір прокурорів на керівні посади*

Матеріал на сайті «Українська правда»

Автор: Громадська організація «Центр протидії корупції».

Як саботують вимогу ЄС і чому на топ посаду в прокуратуру можна потрапити без конкурсу

Абсурдно, але факт: отримати посаду рядового прокурора сьогодні в Україні важче, ніж очолити обласну прокуратуру.

Все б не було так критично, якби не той факт, що відновлення нормальних конкурсів до прокуратури – одна з найважливіших вимог від ЄС.

Вона включена як до плану Ukraine Facility (виконання реформ в обмін на гроші), так і до умов для нашої євроінтеграції (так званий «план Качки-Кос»).

За підрахунками RRR4U, за підсумками 2025 року Україна не виконала 14 індикаторів програми Ukraine Facility на загальну суму понад €3,9 млрд. У першому кварталі з 7 вимог – виконано лише одну, що надалі збільшує обсяг потенційно втраченого фінансування.

Почнемо з передісторії. У 2024 році в прокуратурі запустили пілотний механізм добору до кадрового резерву на адміністративні посади. Так, наказом генпрокурора № 236 від 14 жовтня 2024 року затвердили Положення про порядок такого добору та створили окрему комісію.

Ідея була проста: ті, хто бачать себе майбутніми керівниками обласних та окружних прокуратур, подаються в резерв і проходять кілька етапів оцінювання. Це подання документів, виконання практичних завдань та співбесіда із Радою прокурорів. Після цього Рада прокурорів може рекомендувати генпрокурору кандидатів на керівні посади.

Цей пілотний проєкт не був ідеальним. Процедури були врегульовані лише на підзаконному рівні, а до змісту практичних завдань виникали точкові зауваження. Проте він принаймні створював мінімальний бар'єр – самовисунутись у «керівники» без жодних випробувань було неможливо.

Коли у червні 2025 року посаду генпрокурора зайняв Руслан Кравченко, цей бар'єр виявився для нього зайвим. 24 червня він одним наказом скасував Положення про добір до кадрового резерву та рішення про створення комісії. Тобто Кравченко повністю обрубав процес, у якому вже брали участь сотні прокурорів і який мав завершитися формуванням списку потенційних керівників.

У подальшому ця свобода ще й поєдналася з новими нормами в законі «Про прокуратуру» і перетворила відбір у прокуратурі на суцільну кадрову монополію нагорі.

У липні 2025 року Верховна Рада ухвалила скандально відомий закон 4555-ІХ (законопроект 12414). Формально він стосувався особливостей розслідування зникнень безвісти під час війни, але фактично це була атака на антикорупційну інфраструктуру з доданим, поміж іншого, «хвостиком» змін до Закону «Про прокуратуру».

Так, у прикінцевих положеннях закону було додано таку норму: на період дії воєнного стану прокурором Офісу Генерального прокурора або обласної прокуратури можна призначити прокурора нижчого рівня в порядку переведення, а також без проведення конкурсу будь-яку особу, яка на момент набрання чинності законом взагалі не була прокурором. Для цього достатньо, щоб така особа відповідала загальним вимогам статті 27 закону (відповідна освіта, стаж, відсутність несумісностей) та пройшла формальну спецперевірку.

* Матеріал друкується зі скороченнями, повний текст – за посиланням, що надається в кінці повідомлення.

Коли навколо Закону 4555-ІХ спалахнув скандал через атаку на НАБУ і САП, Банкова подала до Ради «виправний» законопроект № 13533. Проте він передбачав скасування лише найбільш токсичних норм. Пункт про відсутність конкурсів на топпосади в прокуратурі в законі залишили.

Крім того, тоді ж спростили процедури звільнення прокурорів. У статті 51 закону «Про прокуратуру» з'явився новий пункт, завдяки якому достатньо оголосити «зміну структури» або чисельності штату, запропонувати формально інше місце (яке може бути гіршим за статусом чи місцем роботи), і, якщо особа відмовиться від нової посади, то це автоматично відкриває двері до звільнення «неугодного». Водночас змінами до статті 41 дозволили аналогічним чином припиняти повноваження прокурора на адміністративній посаді.

Тобто Зеленський і парламентська більшість свідомо зберегли для свого генпрокурора особливий режим. Поки триває війна, вершину прокурорської системи можна заповнювати без конкурсів – «своїми людьми», за внутрішніми домовленостями й рішенням керівника органу. Попри те, що ЄС вимагає прямо протилежного – прозорих, заснованих на заслугах процедур для цих посад.

За дев'ять місяців від призначення Кравченка – майже всі обласні прокуратури отримали нових керівників, призначених без жодного конкурсу.

Водночас поки для керівників ОГП і обласних прокуратур діють воєнні норми, кандидати в окружні прокуратури змушені проходити повноцінний багатоступеневий добір.

Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів регулярно оголошує масштабні добори. Так, наприклад, у червні 2025 року стартував добір на 230 посад прокурорів окружних прокуратур, у грудні 2025-го – ще на 121 посаду.

Щоб стати «рядовим» прокурором окружної прокуратури, потрібно пройти кілька рівнів тестів, практичних завдань, перевірок і навчання, конкуруючи з сотнями інших юристів. Натомість потрапити в Офіс Генерального прокурора чи очолити обласну прокуратуру сьогодні можна просто написавши заяву й отримавши згоду генпрокурора.

Такий стан справ – це не «особливість воєнного часу», а свідоме викривлення президентом, нардепами та прокурором Зеленського логіки реформ. Саме там, де ЄС та план Ukraine Facility вимагає найжорсткіших конкурсів і фільтрів доброчесності, українська влада залишила собі можливість розставляти своїх без будь-якої конкуренції.

Затягування із поданням законопроекту, який вирішує цю проблему – не випадкова акція, а політичне рішення. Виглядає так, що Банкова й депутати монобільшості свідомо зривають виконання Плану для Ukraine Facility про прозорий відбір прокурорів на керівні посади, щоб зберегти за собою авторитарний контроль над прокуратурою – від генпрокурора до обласних керівників (<https://www.pravda.com.ua/columns/2026/04/07/8029081/>). – 2026. – 07.04).

Громадськість запропонувала уряду детальний план виконання реформ органів правопорядку, що допоможе в моніторингу їх реалізації

Матеріал на сайті «Центр прав людини ZMINA»

Громадськість напрацювала детальний план, як виконати вимоги ЄС у сфері правопорядку: чому це важливо

Реформування органів правопорядку є однією з ключових вимог до України при вступі до ЄС. Водночас офіційні критерії Єврокомісії сформульовані узагальнено, тому громадськість напрацювала більш детальний план необхідних заходів.

Про це йшлося під час обговорення цільових індикаторів у сфері органів правопорядку при вступі до ЄС, яке організував Український центр європейської політики 23 квітня, передає ZMINA.

Під час заходу презентували імплементаційний план, який містить заходи з виконання вимог ЄС щодо реформування органів правопорядку за переговорним розділом 24 «Юстиція, свобода і безпека». План розробили експерти Українського центру європейської політики (УЦЄП) та Центру політико-правових реформ (ЦППР).

Як пояснила виконавча директорка УЦЄП Любов Акуленко, напрацьовуючи пропозиції, громадськість може долучитися до переговорного процесу і за можливості допомогти уряду.

«Друга причина, чому ми це робимо – переговорний процес складається з двох частин: технічна і політична. Якщо подивитися на технічну сторону процесу в інших країнах, завдання були сформульовані дуже загально і це в певний час створювало проблеми для країни-кандидата – як їх виконувати. Свого часу це було великою проблемою для країн Західних Балкан», – зазначила вона.

Любов Акуленко пояснила, що після надання проміжних цільових показників (бенчмарків за 23-24 розділами), Україна повинна буде отримати звіт за проміжними цільовими індикаторами (IBAR – Interim Benchmark Assessment Report):

«На основі цього звіту буде визначено, чи ми можемо рухатися до заключних індикаторів в цій сфері. Дуже важливо розуміти, що саме для Європейського Союзу буде вважатися достатнім у конкретній сфері для того, щоб нам надали цей звіт. IBAR будуть видавати за всіма секторами».

Експертка додала, що з огляду на заяви країн ЄС прискороного вступу для України не буде. Для отримання членства Україна має продемонструвати виконання Копенгагенських критеріїв (серед яких – стабільність інституцій, що гарантують демократію, верховенство права, права людини, повагу та захист меншин). Зокрема, це стосується й реформи органів правопорядку.

«У Копенгагенських критеріях є пункт, що інституції, які відповідають за ці напрями, повинні мати достатньо спроможностей, щоб виконувати покладені на них функції», – зауважила Акуленко.

За її словами, оскільки бенчмарки (критерії) сформульовані загально, автори дослідження вирішили розробити більш детальний план, щоб чітко розуміти прогрес чи відставання у виконанні вимог. При роботі аналітики опиралися на дорожню карту для вступу до ЄС, Комплексний стратегічний план реформи органів правопорядку, Державну антикорупційну програму, Стратегію реформування пенітенціарної системи.

Згодом критерії (бенчмарки), які Єврокомісія неформально передала Україні, були опубліковані «Європейською правдою». Бачення експертів збіглося з позицією Єврокомісії майже стовідсотково. Напрацьований план наразі є проектом, який може стати в пригоді в переговорному процесі.

Автори дослідження розповіли, що зосередилися на інституційному аспекті. У пункті 24.7 критеріїв «Інституційна база» завдання сформульоване так: «Зміцнити інституційну базу, зокрема через чіткіше визначення повноважень правоохоронних органів, посилення їх незалежності та доброчесності, оперативних, аналітичних та ІТ-можливостей, міжвідомчої співпраці та підготовки персоналу».

«Питання органів правопорядку є ключовим і важливим для європейських партнерів в процесі нашого вступу. На органи правопорядку буде припадати багато зобов'язань і завдань з імплементації й під час переговорів, і після вступу України до Європейського Союзу», – зазначила координаторка напряму європейської інтеграції Центру політико-правових реформ Вікторія Мельник.

Документ, який представили експерти, створений як таблиця з імплементаційними заходами та індикаторами їх виконання. У вступній частині наголошується, що Єврокомісія у звітах про розширення регулярно констатує, що система органів правопорядку України продовжує стикатися з глибокими структурними проблемами. Серед ключових викликів – не завершена інституційна трансформація окремих органів, слабкі механізми внутрішньої та зовнішньої підзвітності,

проблеми з гарантіями інституційної незалежності, несталі та непрозорі кадрові процедури, а також обмежена управлінська та аналітична спроможність.

Імплементацийний план, розроблений експертами, охоплює заходи щодо Державного бюро розслідувань, Служби безпеки України, Національної поліції, Національного антикорупційного бюро України, Бюро економічної безпеки, АРМА, Пенітенціарної служби і Служби пробації, правничої освіти. Серед заходів – зміни до законодавства, оновлення складу органів, призначення співробітників на посади за оновленими процедурами, проведення аудиту.

«Для громадянського суспільства та широкої громадськості такі індикатори створюють основу для ефективного моніторингу перебігу реформи, раннього виявлення проблем і ризиків, а також формування обґрунтованої реакції на випадки уповільнення, імітації або відхилення від задекларованих цілей», – йдеться в документі.

Переговори про вступ до Євросоюзу нових держав розбито на 35 розділів. 33 з них об'єднано в шість тематичних кластерів, які відкриваються почергово. Кластер 1 «Основи процесу вступу до ЄС» відкривається першим і закривається останнім. Він охоплює такі сфери: судова влада та основоположні права, юстиція, свобода та безпека, економічні критерії, функціонування демократичних інституцій, реформа державного управління, публічні закупівлі, статистика, фінансовий контроль (<https://zmina.info/news/gromadskist-napraczyuvala-plan-yak-vykonaty-vymogy-yes-shhodo-organiv-pravoporyadku-chomu-cze-vazhlyvo/>). – 2026. – 23.04).

Закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» відповідає стандартам ЄС, які мають працювати однаково, швидко і передбачувано в реальній дисциплінарній практиці

Матеріал на сайті «Юридична Газета»

Автор: Андрій Місяць, т.в.о. голови ВКДКА.

Дисциплінарна реформа адвокатури: що насправді потребує змін

Дисциплінарні процедури в українській адвокатурі сьогодні стали одним із пунктів реформи. Але базовий закон уже містить гарантії, близькі до вимог Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката. Тоді що саме потребує змін: правила, інституційна архітектура чи практика їх застосування?

Зрозуміло, що реформа не починається з чистого аркуша. Із самої логіки Дорожньої карти з питань верховенства права, схваленої розпорядженням Кабміну від 14.05.2025 № 475-р, видно, що йдеться не про демонтаж чинної моделі адвокатського самоврядування, а про її вдосконалення за кількома зрозумілими напрямками: прозорістю, підзвітністю, якістю процедур, цифровими інструментами, безперервним професійним розвитком.

Це програмний документ, який задає цілі та строки, але не нав'язує певної конструкції майбутнього законодавчого рішення.

А звідси впливає правильне розуміння змісту реформи дисциплінарних процедур. Її предметом має бути не зміна природи адвокатського самоврядування, а підвищення якості його роботи. Якщо у фокусі Дорожньої карти перебувають саме ефективність, передбачуваність і довіра до процедур, то й мова має йти про точне налаштування системи: як зробити розгляд справ зрозумілішим, швидшим і стійкішим, не руйнуючи самоврядної основи.

Тим більше, що часовий горизонт до IV кварталу 2026 року сам по собі вказує на поступовий, а не шоківий характер змін. Тому європейський вектор – це послідовне доведення дисциплінарних механізмів до вищого стандарту.

Чинний Закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» уже містить те нормативне ядро, без якого розмова про європейські стандарти дисциплінарної відповідальності була б просто декларацією. У ньому визначено самі підстави відповідальності, встановлено річний строк притягнення, передбачено, що дисциплінарну справу не можна порушити за анонімною скаргою чи за зверненням, у якому немає відомостей про ознаки проступку, а також прямо заборонено використовувати скаргу як засіб тиску на адвоката у зв'язку зі здійсненням ним професійної діяльності.

Так само Закон чітко розподіляє провадження на стадії: перевірка, порушення справи, розгляд і рішення. Не менш важливо, що сам розгляд побудований не як закрита адміністративна процедура, а як процес із помітними гарантіями справедливості.

Закон встановлює строки, закріплює змагальний характер розгляду, право сторін надавати пояснення, подавати докази, заявляти клопотання і відводи, користуватися правничою допомогою адвоката. Рішення КДКА має бути вмотивованим, а член палати, який проводив перевірку, не бере участі в голосуванні. Додатково передбачено оскарження як до ВКДКА, так і до суду.

У своїй сукупності це доволі близько підводить чинну модель до критеріїв статті 8 Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката, яка вимагає, щоб дисциплінарні провадження ґрунтувалися на професійних стандартах, розглядалися незалежним і неупередженим органом із дотриманням гарантій справедливого розгляду та могли бути оскаржені до незалежного суду чи трибуналу.

Отже, суть фактично не в тому, що чинний закон не знає європейських стандартів, а в тому, щоб ці стандарти працювали однаково, швидко і передбачувано в реальній дисциплінарній практиці.

Труднощі починаються там, де формально коректна процедура стикається з навантаженням і неоднорідністю самої дисциплінарної практики. У підготовленому ГО «АРМАДА» аналітичному звіті «Національна асоціація адвокатів України в контексті верховенства права та євроінтеграції», до якого додано результати окремого соціологічного дослідження, звертається увага ще на одну обставину.

Помітну частину дисциплінарних проваджень формують не справи про зміст адвокатської діяльності чи порушення професійних стандартів у відносинах із клієнтом, а питання невиконання базових організаційних обов'язків адвоката – насамперед щодо щорічних внесків та постійного підвищення професійного рівня.

Це означає, що дисциплінарна система змушена витратити значну частину ресурсу не лише на справи, які безпосередньо стосуються якості захисту та довіри до професії, а й на реагування на масові процедурні порушення.

Прикметно, що соціологічний блок того ж звіту не дає підстав говорити про кризу довіри до дисциплінарних інституцій. Навпаки, 64 % респондентів загалом довіряють роботі КДКА, 63 % – національному рівню дисциплінарного контролю.

Але поруч із цим близько чверті опитаних мають критичні зауваження, а окрема меншість вважає дисциплінарну процедуру надто залежною від суб'єктивних чинників. Саме в цій точці, мабуть, і формується реальне поле для змін: не переписування правил як таких, а кращий розподіл ресурсу, більша прозорість і передбачуваність дисциплінарних рішень.

А якщо джерело проблеми не в самій нормативній моделі, то зміст реформи має бути в уточненні розмежування функцій, розвантаженні процедури та підвищенні її ефективності.

У звіті «АРМАДА» також пропонується посилювати чинну конструкцію дисциплінарних органів зсередини. Серед варіантів називається створення колегій у складі дисциплінарних органів.

Окремий напрям стосується тих порушень, які сьогодні фактично відтягують на себе значний ресурс. Звертається увага на те, що невиконання фінансових або процесуальних обов'язків у правничих професіях нерідко тягне не квазікаральне дисциплінарне провадження, а більш автоматизовані, пропорційні й передбачувані наслідки адміністрування статусу.

В українських реаліях це означає потребу в таких механізмах, які забезпечували б виконання обов'язків без надмірного навантаження на дисциплінарну систему. Тоді вона зможе зосередитися там, де справді йдеться про професійні стандарти поведінки, права клієнта і якість правничої допомоги.

Тож справжня реформа дисциплінарної системи в адвокатурі має вимірюватися не гучністю змін, а їх точністю. Якщо після оновлення процедура стане швидшою, рішення – більш передбачуваними, а дисциплінарний ресурс буде зосереджений передусім на порушеннях професійних стандартів, тоді можна буде говорити про реальне вдосконалення.

Якщо ж зміни зведуться лише до нового опису вже наявних правил або до чергового перерозподілу повноважень без підвищення якості розгляду, це навряд чи вирішить наявні складнощі, і ми далі будемо займатися реформами, замість того, щоб забезпечити реальне виконання європейських гарантій і процедур (<https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/disciplinarna-reforma-advokaturi-shcho-naspravdi-potrebue-zmin.html>). – 2026. – 01.04).

ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ

Міністерство юстиції розпочало оновлення Національної стратегії у сфері прав людини.

Матеріал на сайті «Центр прав людини ZMINA»

Альтернативна служба та культурні права: в омбудсмана розповіли про пропозиції до оновленої Нацстратегії з прав людини

В Україні оновлюють Національну стратегію у сфері прав людини – документ, який визначає ключові пріоритети держави. Офіс омбудсмана подавав низку важливих пропозицій, частину з яких не врахували.

Про це представниця Уповноваженого ВР з прав людини із соціальних та економічних прав Олена Колобродова розповіла під час експертної дискусії «Від стратегії до дій: яким має бути План дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини», організованої Центром прав людини ZMINA.

Міністерство юстиції розпочало оновлення Національної стратегії у сфері прав людини. Як розповіла генеральна директорка Директорату стратегічного планування та європейської інтеграції Мін'юсту Наталія Панчук, після тривалих обговорень стратегії було визначено три стратегічні цілі та 25 операційних цілей.

У березні 2026 року проєкт стратегії оприлюднили на сайті відомства для електронних консультацій з громадськістю. Надійшло близько 350 сторінок пропозицій до документа, частина з яких не була врахована.

За словами Наталії Панчук, нова версія стратегії формувалася з урахуванням повномасштабної війни:

«Зараз вона багато в чому орієнтована на проблеми, які ми маємо. Ми дивилися на стратегії країн ЄС, вимоги Ради Європи, справи ЄСПЛ, консультувалися з урядом».

Вона додала, що документ вже знаходиться на офіційному погодженні державних органів, потім стратегію покажуть Єврокомісії, а після того її подадуть до Кабінету Міністрів.

Представниця Уповноваженого Верховної Ради з прав людини із соціальних та економічних прав Олена Колобродова звернула увагу, що стратегія стала більш структурованою, визначений її строк дії до 2035 року та уточнено цілі:

«Стратегія – це дороговказний, фундаментальний документ у сфері захисту прав людини. Але її наявність не доводить на практиці її ефективність».

За її словами, в проекті документа врахована більшість пропозицій, які надавав уповноважений під час експертних обговорень. Зокрема, омбудсман запропонував новий напрям – забезпечення культурних прав громадян. Ця стратегічна ціль була врахована, і наразі сформульована операційна ціль – забезпечення права на творче самовираження та доступ до культурних цінностей.

Також була врахована пропозиція щодо забезпечення права на працю, житло та соціальний захист. Вона стосувалася ризиків і наслідків незадекларованої праці, несвоєчасної й неповної виплати заробітних плат, грошової допомоги працівникам критичної інфраструктури, які постраждали внаслідок бойових дій. Також в омбудсмана порушили низку питань щодо екологічних прав, зокрема права на чисту воду. Були враховані й пропозиції уповноваженого щодо ВПО.

«Проте неврахованими залишаються пропозиції, які стосуються забезпечення свободи світогляду, віросповідання, вираження релігійних та інших переконань. Зокрема, ми запропонували сформулювати завдання в такій редакції: «Забезпечення реалізації права на сумлінну відмову від військової служби з мотивів релігійних переконань під час воєнного стану на особливий період», – розповіла Олена Колобродова.

Вона додала, що це завдання узгоджується з урядовою дорожньою картою для вступу до ЄС, де йдеться про заміну військової служби на альтернативну невійськову з мотивів релігійних переконань.

«На нашу думку, використання поняття «сумлінна відмова» у Нацстратегії є більш обґрунтованим, бо це ширше за змістом поняття, ніж альтернативна служба, і відповідає практиці Європейського суду з прав людини», – сказала представниця омбудсмана.

Серед інших неврахованих пропозицій омбудсмана до проекту стратегії у сфері прав людини – посилення обізнаності дітей щодо їхніх прав через включення міжнародного гуманітарного права та правознавчих компетентностей в систему освіти. Також – пропозиції щодо посилення спроможності судової системи, оскільки тривалість судового процесу наразі є системною проблемою через завантаженість судів. Серед інших пропозицій – врахувати думку дитини під час прийняття рішення, яке безпосередньо стосується її прав та інтересів. Також – положення щодо захисту прав військовослужбовців та відповідального ведення бізнесу (<https://zmina.info/news/alternatyvna-sluzhba-ta-kulturni-prava-v-ombudsmana-rozpovily-pro-propozyciyi-do-onovlenoyi-naczstrategiyi-z-prav-lyudyny/>). – 2026. – 30.04).

ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ

Торгівля

Еволюція зобов'язань щодо державної допомоги на шляху вступу України до ЄС

Матеріал на сайті «Укрінформ»

Автор: Штефан Сабау, керівник проекту, що фінансується ЄС «Узгодження правил і практик конкуренції та державної допомоги із законодавством ЄС» (COMPASA).

Від Угоди про асоціацію до членства в Європейському Союзі

Основою Європейського Союзу є чотири основні принципи свободи: вільний рух осіб, товарів, послуг та капіталу між державами-членами. Ці принципи, разом із більш детальними правилами,

що впливають з них, гарантують відсутність перешкод для функціонування єдиного (або як його називають в ЄС – внутрішнього) ринку. Однак самих лише цих принципів недостатньо для забезпечення рівних умов конкуренції на єдиному ринку. Саме тому Європейський Союз розробив комплексну систему норм конкуренції, покликану захищати справедливую конкуренцію.

ЧОМУ ДЕРЖАВНА ДОПОМОГА МАЄ ВАЖЛИВЕ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ВСТУПУ ДО ЄС

Важливо зазначити, що порушення рівних умов можуть виникати не лише внаслідок дій або ринкової влади суб'єктів господарювання, а й через втручання держав-членів. За допомогою своїх фінансових ресурсів держави-члени можуть підтримувати та субсидувати певних учасників ринку, завдаючи шкоди їхнім конкурентам.

Отже, державна допомога (тобто державна підтримка, яка надається центральними та місцевими органами влади або іншими державними установами окремим суб'єктам господарювання) може суттєво спотворювати конкуренцію і торгівлю. Після вступу до Європейського Союзу країна стає частиною внутрішнього ринку, де її заходи державної підтримки негайно впливають на рівні умови конкуренції, що є спільними для сотень мільйонів підприємств по всьому регіону. Саме тому запровадження правил ЄС щодо державної допомоги, засновані на статтях 107 та 108 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС), є одним із зобов'язань, які покладаються на всіх кандидатів у члени ЄС. Вони покликані забезпечити належне функціонування внутрішнього ринку.

Для країн-кандидатів, як-от Україна, головним викликом є не просто прийняття відповідних законів на папері. Європейська комісія також очікує, що кандидати продемонструють, що система контролю за державною допомогою функціонує на практиці: що про допомогу повідомляють до її надання, що недопустимі заходи виявляються та усуваються, а незалежне відомство може ефективно забезпечувати дотримання правил. Як підтверджує досвід попередніх етапів розширення, країни, які на ранньому етапі інвестували у створення надійної та ефективної системи контролю за державною допомогою, завдяки якій вони поступово привели свої заходи державної допомоги у відповідність до правил ЄС задовго до вступу, мали кращі передумови для безперешкодної інтеграції в ЄС. Ті країни, які зволікали з реформами, часто стикалися з тривалими переговорами, суворими умовами моніторингу, довгими процедурами щодо державної допомоги та несприятливими рішеннями судів ЄС, що часто мало негативні наслідки.

Питання контролю за державною допомогою розглядається в розділі 8 «Політика конкуренції» в рамках переговорного процесу про вступ до ЄС. Це один із найбільш технічно складних і політично чутливих розділів, який безпосередньо стосується рішень щодо державних видатків, фінансового суверенітету, промислової політики та управління державними підприємствами. Мета Комісії є чіткою: з першого дня членства в ЄС нова держава-член повинна застосовувати правила щодо державної допомоги так само, як і чинні держави-члени – повністю і одразу. Щоб забезпечити плавний перехід від статусу країни-кандидата до статусу держави-члена, Комісія вимагає від країн-кандидатів привести своє законодавство у відповідність до тих самих правових стандартів, що застосовуються до держав-членів. Відповідно, процес вступу є процесом навчання для всіх кандидатів, тривалість якого значною мірою залежить від рівня дотримання країною-кандидатом вимог ЄС щодо державної допомоги.

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ: ВІДПРАВНА ТОЧКА

Відносини України з ЄС у сфері державної допомоги розпочалися з Угоди про асоціацію (УА), підписаної у 2014 році. УА поступово відкрила для України доступ до внутрішнього ринку і, натомість, поклала на неї обов'язкове зобов'язання створити дієву систему контролю за державною допомогою, яка відповідає принципам ЄС та вимагає від України привести своє законодавство про державну допомогу у відповідність до *acquis* ЄС у визначені терміни.

Це не просто політичне зобов'язання. Угода про асоціацію стала практичним планом дій: вона вимагає прийняття законодавства про державну допомогу, за своєю суттю аналогічних

стандартам права ЄС щодо державної допомоги, викладеним у статтях 107–109 ДФЄС: створення незалежного органу з моніторингу державної допомоги, а також запровадження процедур повідомлення заходів держдопомоги та розгляду таких повідомлень згідно моделі, прийнятій в ЄС. В Україні компетентним органом з питань державної допомоги суб'єктам господарювання, відповідальним за моніторинг, контроль та прийняття рішень щодо допустимості державної допомоги відповідно до Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» (ЗДД) було визначено Антимонопольний комітет України (АМКУ).

Значення Угоди про асоціацію полягає в тому, що вона закріпила принципи надання державної допомоги в правовому полі України задовго до початку офіційних переговорів про вступ. Вона заклала необхідні інституційні та правові основи – спеціальну нормативно-правову базу, компетентний орган та основні процедурні зобов'язання.

СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ УЗГОДЖЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

Головне завдання в період підготовки до вступу полягає в тому, щоб забезпечити відповідність законодавства України про державну допомогу як за змістом, так і за процедурами законодавству ЄС (яке також називають *acquis communautaire*, або *acquis ЄС*). Це означає не лише те, що Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» відображає принципи законодавства ЄС і що нормативно-правові документи (так звані критерії оцінки допустимості державної допомоги) прийнято з метою імплементації відповідних нормативно-правових актів ЄС, а й те, що чинні українські заходи державної допомоги поступово перетворюються на програми, що відповідають вимогам ЄС.

Відновлення дії ЗДД (законопроект про внесення змін, зареєстрований у Верховній Раді в грудні 2025 року за № 14345) та відновлення обов'язкового попереднього повідомлення заходів – так званого контролю державної допомоги *ex ante* – стали б вирішальним кроком на шляху до створення програм допомоги, які відповідають вимогам, що є фундаментальною умовою для вступу до ЄС.

Це завдання є особливо складним, оскільки *acquis* у сфері державної допомоги не є статичним набором правил. Воно еволюціонує у відповідь на реалії ринку, зміни у технологічному розвитку – такі як цифровий або «зелений» перехід – та глобальні кризи, зокрема пандемію та російську агресію проти України.

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ

Ключовим елементом процесу вступу є підготовка вичерпної інвентаризації державної допомоги – переліку всіх заходів державної допомоги, що наразі діють в Україні. Ця інвентаризація – не просто адміністративна процедура. Це механізм, за допомогою якого чинні програми державної допомоги оцінюються на предмет їхньої допустимості а, за необхідності, в них вносяться зміни або їх згортають до набуття членства.

Проведення інвентаризації слід розглядати як стратегічний пріоритет. АМКУ має оцінити кожен програму на відповідність чинним критеріям допустимості із законодавством ЄС та співпрацювати з органами, що надають допомогу, з метою приведення заходів у відповідність до правил ЄС. Цей процес відповідає інтересам як органів, що надають допомогу, так і отримувачів допомоги. З одного боку, програми допомоги, які пройшли таку перевірку та були схвалені Комісією, можуть продовжувати діяти після вступу до ЄС як чинна допомога. З іншого боку, за відсутності узгоджених із правилами ЄС програм державної допомоги до моменту вступу органи, що надають допомогу, ризикують бути змушеними різко припинити програми підтримки з дати набуття членства. Ця проблема виникає в обох випадках: коли програми, що внесені до переліку, не відповідають вимогам ЄС, а також коли певні програми відсутні в переліку. Отже, завчасне приведення у відповідність з правилами ЄС може запобігти таким ускладненням.

Таким чином, інвентаризація відіграє центральну роль у забезпеченні плавного переходу до повсякденного життя держави-члена ЄС. Така підготовка вимагає тісної співпраці між усіма

залученими державними органами, розробки чіткого плану дій із зазначенням етапів, а також ретельного аналізу національного законодавства з метою визначення заходів, в які необхідно внести зміни для забезпечення відповідності законодавству ЄС про державну допомогу.

АДМІНІСТРАТИВНА ТА СУДОВА СПРОМОЖНІСТЬ

Узгодження законодавства та підготовка повної інвентаризації державної допомоги є необхідними, але не єдиними умовами для вступу. Європейська комісія також вимагає, щоб країни-кандидати продемонстрували достатню адміністративну та судову спроможність, підкріплену високими стандартами доброчесності, для надійного та ефективного застосування правил державної допомоги на практиці. Іншими словами, інституційна спроможність повинна відповідати правовій базі.

У цьому контексті Комісія очікує, що країни-кандидати продемонструють належну практику правозастосування у сфері контролю державної допомоги. Це, зокрема, передбачає послідовну практику попереднього (ex-ante) повідомлення про заходи державної допомоги до їхнього впровадження, ретельну та сувору оцінку таких заходів на відповідність критеріям допустимості, а також ефективно узгодження окремих заходів та програм державної допомоги.

Не менш важливим є ефективний та дієвий адміністративний і судовий супровід – забезпечення виконання рішень, припинення заходів, що не відповідають вимогам, та, у певних випадках, застосування процедур повернення незаконної та недопустимої допомоги та її успішне повернення отримувачами.

Формування такої практики правозастосування потребує належного кадрового забезпечення та спеціалізованої експертизи в АМКУ, а також судової системи, обізнаної з матеріально-правовими та процесуальними аспектами законодавства про державну допомогу. Судді, які розглядають справи у сфері державної допомоги, повинні бути здатними перевіряти рішення національного органу, а також рішення надавачів державної допомоги та застосовувати стандарти права ЄС.

Водночас досвід попередніх раундів розширення показує, що для розвитку та підтримання такого потенціалу необхідна тривала взаємодія, зокрема постійний доступ до практичних знань, обмін досвідом з колегами та ознайомлення з практикою та прецедентним правом ЄС, які постійно еволюціонують. Це особливо актуально в умовах, коли *acquis* у сфері державної допомоги продовжує розвиватися, а його послідовне застосування на практиці має вирішальне значення для забезпечення довіри до цієї сфери.

НА ШЛЯХУ ДО ЧЛЕНСТВА: ВІД УЗГОДЖЕННЯ ДО ВСТУПУ

Контроль за державною допомогою – це не формальність на шляху до членства в ЄС. Він вимагає дисципліни, яка формуватиме загальну рамку того, як розподіляються державні ресурси та як функціонують ринки. Процес вступу України в цій сфері слід розглядати не як виконання вимог, нав'язаних ззовні, а як можливість створити в країні більш прозоре, конкурентне та економічно стале середовище. Крім того, дисципліна у сфері державної допомоги відіграє вирішальну роль у забезпеченні ефективного використання державних коштів, що дозволяє максимізувати ефект від кожної витраченої гривні.

Подальший шлях передбачає три взаємопов'язані ключові завдання. По-перше, законодавче узгодження має бути завершено та підтримуватися в динамічному режимі, оскільки *acquis* ЄС постійно розвивається, а правила державної допомоги пов'язані з розвитком інших галузей права ЄС (транспорт, цифровізація, енергетика тощо), і формуються під його впливом. По-друге, АМКУ має своїми рішеннями та результатами правозастосування довести, що є авторитетним, компетентним та незалежним органом – не лише на папері, а й на практиці. По-третє, Україна має проактивно взаємодіяти з Європейською комісією щодо інвентаризації чинних програм, уникаючи накопичення неузгоджених заходів, які можуть створити правову невизначеність на момент вступу.

Коли Україна приєднається до Європейського Союзу, статті 107 та 108 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЕС) матимуть пряму дію та застосовуватимуться в

повному обсязі. Європейська комісія набуває виключної компетенції щодо оцінки допустимості заходів державної допомоги та забезпечення дотримання правил у цій сфері. Будь-яка програма, яка не була належним чином врегульована на етапі підготовки до вступу, підлягатиме негайній перевірці, а недопустима допомога може підлягати поверненню з боку отримувачів – наслідок, що є витратним і дестабілізуючим як для держави, так і для отримувачів.

Досвід попередніх розширень ЄС є повчальним: раннє та ефективне застосування *acquis* у сфері державної допомоги є необхідною умовою для безперешкодної інтеграції. Країни, які надали пріоритет змістовним реформам відповідно до переговорного Розділу 8, не лише спростили переговорний процес, а й забезпечили більш конкурентоспроможні національні ринки, готові до інтеграції в єдиний ринок. Україна вже заклала важливий фундамент, підписавши Угоду про асоціацію. Тепер завдання полягає в тому, щоб розвивати ці досягнення – методично, прозоро та з незмінною політичною відданістю, спираючись на постійну практичну взаємодію з інституціями та партнерами ЄС протягом усього процесу вступу, що має включати отримання доступу до актуальних експертних знань та оперативних рекомендацій у разі потреби (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/4111243-vid-ugodi-pro-asociaciu-do-clenstva-v-evropejskomu-souzi.html>). – 2026. – 10.04).

Промисловість

Труднощі декарбонізації металургійної промисловості України в рамках кліматичної політики ЄС за стандартами СВАМ

Матеріал на сайті «Європейська Бізнес Асоціація»

Автор: Станіслав Зінченко, директор GMK Center.

Чому Україні потрібне відтермінування СВАМ – і чому ЄС помилився

GMK Center стежить за темою СВАМ із 2020 року, коли механізм був ще тільки пропозицією. Сьогодні це вже законодавча реальність. На жаль, наші ранні оцінки підтвердилися: СВАМ – це жорсткий торговельний бар'єр. Для українських виробників довгого прокату і сталевих напівфабрикатів конкурентоспроможність на ринку ЄС уже помітно знизилася. Це не вузькогалузєва проблема, адже металургія формує 7,2 % ВВП України, з ланцюгами постачань включно.

Щоб оцінити повний вплив, треба дивитися ширше. СВАМ – це не лише про торгівлю тут і зараз. Це про повоєнне відновлення України, майбутнє її промисловості й інтеграцію в ланцюги постачання ЄС.

Так, СВАМ – це частина кліматичної політики Євросоюзу. Якщо Україна серйозно налаштована на вступ до ЄС, її промисловість однаково зіткнулася б із вимогами декарбонізації. Але ключове питання – як саме. Інші країни Східної Європи, зокрема Польща, отримали колосальні інвестиції під час своєї інтеграції. Україні пропонують ті самі регуляторні вимоги, але без фінансового супроводу.

Цього супроводу й не було. Російська агресія знищила інвестиційне вікно. До війни кожен великий металургійний комбінат мав дорожню карту декарбонізації. Сьогодні ці проекти заморожені, і не лише через війну, а й через зростання цін на енергоносії, що зробило їх фінансово нежиттєздатними.

Наздоганяти буде неймовірно важко. Відтермінування СВAM – не панацея, але це дало б необхідний час. Юридична можливість надати таке відтермінування в ЄС була. Україна офіційно звернулася з відповідним запитом, але відповідь – відмова.

GMK Center прорахував наслідки цього рішення. Наш висновок: лише через вплив СВAM на сталевий сектор Україна до 2030 року може втратити 2,1 % ВВП. Це на два порядки вище, ніж оцінка Єврокомісії в 0,01 %. Це саме ті цифри, якими обґрунтовували відхилення української заявки.

Рішення, ухвалене на основі хибних даних, не може бути коректним, тож звіт Єврокомісії потребує перегляду. Ціна помилки надто висока, щоб спиратися на некоректну арифметику.

Так, відтермінування СВAM для України на кілька років не вирішить усіх проблем. У 2026–2028 роках наслідки СВAM будуть болісними, але відносно контрольованими. Вже у 2029–2030 роках ми ризикуємо втратити два з п'яти діючих металургійних заводів.

У своїй основі це проблема інвестиційного дефіциту. СВAM лише загострює її та пришвидшує руйнівні наслідки. Останні 15 років ЄС користувався майже нульовою вартістю капіталу, Україна – ні. Вимагати від обох сторін однакового темпу декарбонізації за однакових правил – означає ігнорувати цю асиметрію. Саме тому СВAM і фінансування декарбонізації мають розглядатися комплексно.

Ukraine Investment Framework у межах Ukraine Facility передбачає лише €9,3 млрд прямих грантів і €7,8 млрд кредитних гарантій. І це на всю промисловість та енергетику. Цього критично мало. Тільки на відновлення енергосектору потрібно приблизно €70 млрд. Без доступної низьковуглецевої енергії «зелена» сталь неможлива. Згідно з нашими розрахунками, на декарбонізацію наявних потужностей гірничо-металургійного комплексу потрібно додатково €12 млрд.

Тож питання просте: де бізнес має взяти ці гроші?

Доки відповіді немає, Україні потрібне відтермінування СВAM. Юридичні підстави існують. Наші розрахунки та фактичні дані падіння експорту в перші місяці 2026 року їх підтримують. Бракує лише політичної волі визнати, що первинна оцінка була неточною і потрібне нове термінове рішення (<https://eba.com.ua/chomu-ukrayini-potribne-vidterminuvannya-cbam-i-chomu-yes-pomylyvsya/>). – 2026. – 02.04).

GMK Center: У 2026–2030 роках Україна може втратити до \$3,9 млрд експорту металургійної продукції та ще \$3,6 млрд податкових надходжень внаслідок впровадження СВAM

Матеріал на сайті «Главком»

Автор: Христина Жиренко, редакторка стрічки новин «Главкома».

Екомито СВAM загрожує економічній та національній безпеці України – дослідження GMK Center

Запровадження механізму вуглецевого коригування імпорту (СВAM) поглиблює структурні дисбаланси української економіки, посилює залежність від міжнародної фінансової допомоги та створює довгострокові ризики для промисловості і національної безпеки. Про це йдеться в аналітичному дослідженні GMK Center.

Згідно з дослідженням, війна вже суттєво змінила економічну модель України. Внаслідок руйнування експортно-орієнтованої промисловості та логістики зростання ВВП сповільнюється:

у 2026 році воно очікується на рівні близько 1,8 %. Водночас дисбаланси в економіці зростають: дефіцит зведеного бюджету сягне 19,4 % ВВП, дефіцит зовнішньої торгівлі – 26,5 %, а частка державних витрат – понад 61 % ВВП.

Ключову роль у підтримці макрофінансової стабільності наразі відіграє зовнішня допомога. У 2025 році вона оцінюється у близько \$52 млрд, однак, як зазначають аналітики, ці кошти не формують внутрішнього економічного розвитку, а значною мірою спрямовуються на покриття дефіцитів і стимулюють зростання імпорту.

На цьому тлі СВАМ створює додатковий тиск на економіку: за оцінками GMK Center, у 2026–2030 роках Україна може втратити до \$3,9 млрд експорту металургійної продукції та ще \$3,6 млрд податкових надходжень. Загальні втрати ВВП, з урахуванням ланцюгів постачання, можуть сягнути \$6 млрд, або до 2,1 % ВВП.

Аналітики також прогнозують скорочення експорту української металургії до ЄС до \$1,75 млрд до 2030 року. При цьому сукупні платежі СВАМ для українських виробників у 2026–2030 роках можуть становити близько €1,2 млрд, що співставно з дворічним обсягом інвестицій у галузь.

«СВАМ має дискримінаційний характер щодо країн із нижчим рівнем доходу, які не можуть забезпечити масштабне фінансування декарбонізації», – зазначається в дослідженні.

Окрему увагу аналітики звертають на соціальні наслідки. Металургійна галузь традиційно забезпечує зайнятість у промислових регіонах, зокрема поблизу лінії фронту. Скорочення виробництва може призвести до втрати десятків тисяч робочих місць, зростання міграції та посилення соціальної напруги.

Водночас можливості компенсувати ці втрати за рахунок розвитку інших секторів обмежені. За оцінками GMK Center, альтернативні галузі не здатні швидко замінити до \$2 млрд експорту, \$0,9 млрд інвестицій та \$1,6 млрд податкових надходжень, які генерує металургія.

У дослідженні наголошується, що СВАМ також посилює ризики для національної безпеки: ослаблення промислової бази може вплинути на обороноздатність країни, а зростання залежності від зовнішньої допомоги – створити додаткові макрофінансові ризики.

Аналітики підкреслюють, що без додаткових механізмів підтримки та адаптації, зокрема фінансування декарбонізації за участі ЄС, СВАМ може прискорити деіндустріалізацію України (<https://glavcom.ua/economics/business/ekomito-svam-zahrozhuje-ekonomichnij-ta-natsionalnij-bezpetsi-ukrajini-doslidzhennja-gmk-center-1116612.html>). – 2026. – 29.04).

Енергетичний ринок

Чому для експорту електрики та залучення інвестицій ЄС паперові звіти більше не діють, і як цифрова прописка активу цьому сприяє

Матеріал на сайті «LIGA.net»

Автор: Ростислав Никітенко, Засновник юридичної компанії NykitenkoLegal, адвокат при Посольстві США в Україні, міжнародний експерт із транскордонного структурування бізнесу та енергетичного права.

Брюссельський фільтр: як українській енергетиці вижити в ЄС?

Брюссельський фільтр: чому без «цифрової прописки» українську енергетику не чекають у ЄС?

Поки український енергоринок обговорює нові потужності та «Вертикальний коридор» (Туреччина-Україна-Польща), у високих кабінетах Брюсселя вже сформували новий стандарт гри. Якщо ви думаєте, що для експорту електрики чи залучення європейських інвестицій достатньо паперового титулу власності та печатки відомої юрфірми – у мене для вас погані новини.

Епоха «паперового права» скінчилася

Для європейських регуляторів (DG ENER) та великих інституційних інвесторів Україна все ще залишається «сірою зоною» з високим рівнем операційного ризику. Проблема не лише у війні. Проблема в тому, що західний капітал більше не вірить статичним юридичним висновкам (Legal Opinions), які пишуться раз на рік.

Сьогодні в ЄС домінує концепція Operational Compliance. Це означає, що ваш актив – чи то сонячна станція, чи газове сховище – повинен мати безперервне цифрове підтвердження своєї легітимності та технічного стану.

Asset-Level Data Integrity: ваш новий «цифровий паспорт»

Чому українські проекти часто не проходять комплаєнс у Лондоні чи Цюриху? Бо ми намагаємося продати «об'єкт», а вони купують «потік верифікованих даних».

Ключовим терміном 2026-2030 років стає Asset-Level Data Integrity (цілісність даних на рівні активу). Це юридична архітектура, де кожна мегават-година, кожен технічний регламент і кожен договір оренди землі зашиті в єдину цифрову систему, доступну для аудиту в реальному часі.

Це і є той самий «цифровий паспорт», без якого вхід у великі транскордонні коридори буде закритий. Брюссель прямо натякає: ми хочемо бачити прозорість не на папері, а в телеметрії.

Юрист чи Треjder? Вам потрібні обидва в одній особі

Класичний юрист-теоретик сьогодні – це пасив. Він знає статтю закону, але не знає, як працює термінал трейдера або як балансуючий ринок впливає на банківські гарантії.

Для успішної роботи на осі TR-UA-PL власникам енергоактивів потрібна Legal Architecture. Це підхід, де юридична стратегія будується на реальному досвіді трейдингу.

- Ваш договір має «розуміти» мережу.
- Ваш комплаєнс має враховувати волатильність ринків газу та електрики СЕЕ регіону.
- Ваш актив має бути Bankable – тобто зрозумілим і безпечним для західного банку з першої секунди аналізу.

Україна має унікальне вікно можливостей, щоб стати ключовим хабом між Каспієм та Балтикою. Але цей коридор не побудуєш лише з труб і дротів. Його фундамент – це нова юридична прозорість.

Або ми навчимося розмовляти з ЄС мовою цифр та інтегрованого права, або «Вертикальний коридор» залишиться черговим красивим слайдом у презентаціях, повз який пройдуть реальні гроші (<https://blog.liga.net/user/rnikitenko/article/59063>). – 2026. – 06.04).

Аграрний сектор

Малі та регіональні аграрні організації не встигають адаптуватися до нових вимог ЄС

Матеріал на сайті «AgroPortal.ua»

Автор: Елліна Юрченко, к.ю.н., голова Центру аналізу політики «Зміст».

ЗГУРТ: чому малим аграрним організаціям вже зараз потрібно готуватись до правил ЄС
Євроінтеграція аграрного сектору – це вже не питання далекої перспективи. Це процес, який поступово змінює правила гри для всіх: для держави, для бізнесу, для профільних асоціацій і для

самих організацій виробників. І головне питання сьогодні полягає не в тому, чи будуть ці зміни. Вони будуть. Питання лише в тому, хто встигне до них підготуватись, а хто залишиться осторонь.

Україна неминуче буде приводити своє аграрне законодавство у відповідність до вимог ЄС. Це стосується не лише стандартів виробництва чи безпечності харчових продуктів. Це також стосується правил організації аграрного ринку, вимог до організацій виробників, критеріїв їх репрезентативності та ролі у формуванні секторальної політики. Так, окремі законодавчі ініціативи в цій сфері вже з'являлися і далеко не всі з них були вдалим чи реалістичними для українського контексту. Але це не скасовує головного: такі зміни будуть і надалі, і зрештою вони будуть прийняті, бо цього вимагає євроінтеграція.

Сьогодні великі аграрні асоціації вже є флагманами цього процесу. Вони мають експертизу, доступ до обговорення рішень, розуміння логіки реформ і ресурси, щоб впливати на порядок денний. Натомість малі та регіональні аграрні організації ризикують опинитися в ситуації, коли нові правила вже діятимуть, а вони ще навіть не розумітимуть, що саме від них вимагається.

І це найбільший виклик. Чи відповідає ваша організація вимогам ЄС до репрезентативності сектору? Чи знаєте ви, яку роль організації виробників повинні виконувати в європейській моделі аграрної політики? Чи розумієте, як регулювання ЄС у сфері аграрної політики, продовольчої безпеки та секторальної організації вплине саме на вашу діяльність? Якщо ні, то є ризик, що в момент, коли сектор почне працювати за новими правилами, частина організацій просто виявиться до цього неготовою.

Саме тому ми в Центрі аналізу політики «Зміст» запускаємо проєкт «Згурт» за фінансової підтримки Європейського Союзу. Мета проєкту – посилити спроможність малих та регіональних аграрних організацій, дати їм знання, орієнтири та практичне розуміння тих змін, які вже наближаються. У межах проєкту учасники не просто отримають загальне уявлення про євроінтеграцію, а розберуться, як саме працює європейська аграрна політика і яке місце в ній займають організації виробників. Курс охоплюватиме логіку та інструменти Спільної аграрної політики ЄС, роль організацій виробників, асоціацій організацій виробників і міжгалузевих організацій у моделі САП, вимоги до їх репрезентативності, управління та функцій.

Окремо учасники дізнаються, як у ЄС працюють механізми фінансування і контролю аграрної підтримки, спільна організація ринку, маркетингові стандарти, політика якості, правила торгівлі, захист від недобросовісних торговельних практик, а також вимоги у сфері продовольчої безпеки, безпечності продукції, простежуваності, біобезпеки та здоров'я тварин. Для окремих секторів, зокрема фруктів і овочів, молока, вина, хмелю, рибної продукції та аквакультури, передбачені спеціальні модулі з урахуванням додаткового регулювання ЄС.

Крім цього, у межах проєкту буде передбачено обмін із європейськими організаціями виробників, навчання інструментам стратегічного та фінансового управління, роботи з членством, представництва інтересів і адвокації, а для найбільш залучених учасників – фасилітаційну підтримку у розробці стратегій розвитку та планів нарощування спроможності (<https://agroportal.ua/blogs/zgurt-chomu-malim-agrarnim-organizacijam-vzhe-zaraz-potribno-gotuvatis-do-pravil-yes>). – 2026. – 16.04).

Переваги сертифікації в агросекторі за стандартами ЄС в контексті контролю якості, зміцнення репутації на внутрішньому та світовому ринках

Матеріал на сайті «AgroPortal.ua»

Автор: Максим Чемерис, Заступник директора «Органік стандарт».

*Сертифікація в агросекторі – ринкова необхідність чи додаткові можливості для фермерів?**

Ситуація із сертифікацією в агросекторі України наразі у стадії переходу від обов'язкових державних стандартів до системи добровільної сертифікації та впровадження високих європейських стандартів якості у межах євроінтеграції. З одного боку – держава скасувала обов'язкову сертифікацію продукції ще у 2018 році, надавши бізнесу більше свободи. А з іншого – діє обов'язкова відповідність технічним регламентам та вимоги для виходу на ринки ЄС.

Сертифікація в агросекторі вже давно перестала бути не просто формальною процедурою, ставши інструментом конкурентоспроможності та нових можливостей для розвитку бізнесу.

Саме зараз тема сертифікації набуває особливої актуальності у зв'язку з чіткими термінами євроінтеграційних процесів та динамічною трансформацією стандартів на світовому ринку. Це стосується як галузі рослинництва, так і впровадження оновлених норм у сфері нових правил благополуччя тварин.

У матеріалі покроково розкриваємо, чому сертифікація важлива для українського бізнесу, а головне – розповідаємо про її переваги для агровиробників.

Сертифікація, що забезпечує виробникам лідерство на європейському ринку органічних продуктів

Останні п'ять років Україна входить у топ-5 постачальників органічних продуктів до ЄС. У 2024 році ми увійшли до топ-3. Зважаючи на те, що станом на грудень 2024 року в Україні лише близько 350 тис. га сільськогосподарських земель мають статус органічний чи перехідного періоду. Це приблизно становить 1,2 % від загальної кількості сільськогосподарських угідь в Україні.

Одним із перспективних стратегічних напрямів, який обирають українські виробники, є органічне виробництво. Це сектор високих стандартів, де особлива увага приділяється якості, контролю та простежуваності виробництва продукції. Хоча шлях сертифікації вимагає ретельної підготовки, він є цілком реальним і відкриває перед бізнесом унікальні можливості.

Українські органічні фермерські господарства часто мають ефективну структуру, що дозволяє їм самостійно керувати всім циклом виробництва: від вирощування сировини та переробки – до реалізації продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Сертифіковані органічні господарства є значно гнучкішими в питаннях експорту порівняно з виробниками неорганічної продукції. Вони мають можливість напряму представляти свою продукцію на провідних міжнародних виставках, самостійно знаходити іноземних партнерів та укладати вигідні контракти на постачання за кордон.

Станом на кінець 2024 року в Україні налічується 436 органічних операторів, з них 364 – сільськогосподарські виробники.

У питаннях сертифікації та дотримання стандартів ключовим фактором є реальне впровадження процесів, адже саме це формує справжню цінність продукту. Документальна формальність без фактичних змін не забезпечує розвитку – перевагу отримують компанії, які обирають шлях повноцінної сертифікації та інтегрують високі стандарти у свою щоденну роботу.

* Матеріал друкується зі скороченнями, повний текст – за посиланням, що надається в кінці повідомлення.

В контексті євроінтеграції України завчасна підготовка є стратегічно важливою. Це дозволяє українському бізнесу бути готовим до запитів міжнародних мереж та впевнено почуватися на ринку. Сертифікація відкриває двері до перспективних та преміальних ринків, де українська органічна продукція цінується як високоякісний продукт з вищою доданою вартістю.

Крім того, сертифікація безпосередньо підвищує маржинальність бізнесу. Вона дозволяє продавати дорожче завдяки якості та меншій конкуренції. Органічна сертифікована продукція має вищу цінову премію завдяки гарантованій якості. Як результат, міжнародні покупці надають перевагу сертифікованим фермерським господарствам, що стає основою для укладення довгострокових контрактів.

Варто зазначити, що сертифікація є ефективним інструментом не лише в органічному секторі. Це універсальний механізм побудови довіри, зміцнення репутації та професійної роботи на внутрішньому та світовому ринках.

Сертифікація – не юридичний обов’язок, а ринкова необхідність

У питанні сертифікації важливо розрізняти виконання законодавчих вимог та відповідність очікуванням ринку. Держава поступово делегує бізнесу більше свободи, створюючи умови для саморегулювання через чітке дотримання технічних регламентів та стандартів безпечності виробництва. До прикладу, у сфері харчової безпеки діє система НАССР – вона аналізує ризики на всіх етапах виробництва, зберігання та реалізації, а не лише перевіряє готовий продукт. Чи, до прикладу, будь-які пестициди чи агрохімікати, що ввозяться або виробляються в Україні, підлягають обов’язковій державній реєстрації, щоб гарантувати їхню безпечність.

Хоча, дотримання ринкових вимог є добровільним для фермерських господарств, проте саме додаткова сертифікація відкриває доступ до високомаржинальних каналів збуту. Зараз в Україні відбуваються певні позитивні зміни, коли стандарти, які раніше вважали «престижними» переходять до розряду «життєво необхідних». Наприклад, сертифікація відповідно до стандарту ISCC, що підтверджує сталість виробництва та відкриває доступ до європейських покупців сировини та біопалива. Або ж сертифікація Halal, що є ключем до перспективних ринків Близького Сходу та Ізраїлю.

Українські фермери з досвідом розуміють, що іноземні покупці зазвичай наполягають на міжнародній сертифікації, оскільки вона гарантує єдині підходи до контролю якості та безпечності продукції.

«Золотий стандарт» добровільної сертифікації, чи що перетворює сировину на дохідний актив

В Україні найбільш поширені стандарти ISO 22000 та FSSC 22000. Хоча обидва стандарти базуються на безпечності харчових продуктів, однак FSSC 22000 є розширеною схемою сертифікації, що має ширше міжнародне визнання, зокрема серед великих корпорацій.

FSSC включає всі вимоги ISO, але вона додає більш суворіші галузеві технічні вимоги, так звані ISO тести, що робить його більш визнаною системою GFSI, глобальної ініціативи з безпечності харчових продуктів. Можна сказати, що система FSSC 22000 – це більш визнана система, яка стоїть вище у рангу та більш доцільна для великих харчових виробництв. Тобто, для постачальників, які експортують в мережі. Також ця система обов’язкова для ритейлерів.

ISO 22000 більш підходить для малих виробництв, закладів громадського харчування.

Крім того, зараз в Україні набуває поширення світовий стандарт сертифікації сільськогосподарської продукції GLOBALG.A.P. Аграрії, які пройшли цю сертифікацію, зазначають, що підготовка до впровадження GLOBALG.A.P. допомогла систематизувати свої процеси та зробити чітку систему контролю – від посадки умовної картоплі до відстеження партій поставки (<https://agroportal.ua/blogs/sertifikaciya-v-agrosektori-rinkova-neobhidnist-abo-yak-fermeri-vidkrivayut-novi-mozhливosti>). – 2026. – 24.04).

Патентне право України в умовах євроінтеграції

Взаємозалежність патентного законодавства і доступності лікарських засобів в умовах євроінтеграції

Матеріал на сайті «LIGA.net»

Автор: Ірина Трофіменко, адвокат, керуюча АБ «Трофіменко і партнери».

Доступні ліки та патентне законодавство України: у чому зв'язок?

Майже кожен українець купує та застосовує ті чи інші лікарські засоби. Фармацевтична галузь пов'язана із охороною життя та здоров'я людини, які визнаються найвищою соціальною цінністю в Україні. Тому доступність лікарських засобів має критично важливе значення, особливо в умовах війни. Ця тема набуває додаткової актуальності в контексті стрімкої євроінтеграції України.

Проблематика забезпечення населення відповідними вакцинами та препаратами набула нової значимості ще у «ковідні» часи, а з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну питання доступності лікарських засобів постало ще суттєвіше. Війна безпосередньо впливає як на купівельну спроможність громадян при придбанні ліків в аптеках, так і створює суттєві виклики для держави при закупівлі ліків за кошти державного бюджету. Зокрема, у 2025 році дефіцит державного бюджету на закупівлю лікарських засобів складає 8 млрд. гривень, а у бюджеті 2026 року дефіцит складає 11,2 млрд. гривень.

Питання доступності ліків залежить від багатьох факторів, серед яких наявність патентів і патентної монополії має ключовий вплив на вартість тих чи інших лікарських засобів.

Щоб показати наочно «ціну» питання – запропоную деяку статистику. Так, згідно з дослідженням найбільшої пацієнтської організації в Україні БО «100 % Життя», щодо впливу положень ТРІПС+ на доступність лікарських засобів в Україні, станом на 2019 рік, оригінальний препарат моксифлоксацин (це антибіотик широкого спектру дії, призначений, в основному, для лікування серйозних бактеріальних інфекцій дихальних шляхів), вироблений власником патенту, коштував приблизно 410 гривень у роздріб, тоді як вартість генеричного лікарського засобу була 100 гривень.

Нагадаю, генерики, генеричні ліки – або як їх ще називають «джереник» – це непатентований лікарський засіб, що виходить на ринок після закінчення строку охорони запатентованої формули. У генерику використовується та ж діюча речовина, що й в оригінальному лікарському засобі, але вона вже не є «ексклюзивною» розробкою власника патенту і може використовуватись іншими виробниками.

А тепер уявімо об'єми публічних закупівель лікарських засобів. Так, у 2017 році (останній рік дії патенту) бюджет закупівлі державою моксифлоксацину в рамках централізованої процедури сягнув близько 17 мільйонів гривень, а вартість однієї упаковки на 5 таблеток становила 296 гривень. Натомість у 2019 році Україна закупила генерик моксифлоксацину за ціною орієнтовно 37 гривень за таку ж упаковку з 5 таблеток. Тільки уявіть, що можлива економія бюджету на закупівлі лише одного препарату у 2017-му могла б скласти майже 15 млн. гривень.

Ось ще інший приклад. Дарунавір – препарат, який активно використовується для терапії ВІЛ. У 2019 році Україна в рамках централізованих державних закупівель придбала запатентований оригінальний препарат за ціною 219,60 грн. за одну таблетку (ціна за упаковку на 60 таблеток – 13 176,20 грн., а станом на 2025 рік – ДУ «Інститут епідеміології та інфекційних хвороб ім. Л.В. Громашевського НАМН України» закупив[18] генеричний дарунавір за приблизною ціною таблетки 86,67 гривень (5200,20 гривень за упаковку). Різниця відчутна.

Звісно, інтереси винахідників, власників патенту повинні враховуватись. Якщо б не було патентної охорони на рівні міжнародних угод та національного законодавства, не було б і тієї

кількості досліджень нових препаратів з огляду на відсутність економічної привабливості для виробників оригінальної фармацевтики. Відповідно – не було б такого різноманіття варіантів лікування хвороб, у тому числі тих, які раніше вважалися невиліковними.

Але ж саме на «баланс інтересів» і спрямоване будь-яке законодавство. І законодавство у сфері інтелектуальної власності, а також фармацевтичне законодавство, пов'язане з інтелектуальною власністю, не має бути винятком.

Отже, в процесі євроінтеграції України, коли перед нашою державою стоїть виклик імплементації законодавства, в тому числі, про охорону прав інтелектуальної власності, потрібно виважено і прискіпливо підійти до питання дотримання цього «балансу» між інтересами власників патентів та кінцевими споживачами (пацієнтами), щоб забезпечити високий рівень доступності лікарських засобів для тих, хто їх потребує. Поглянемо на ситуацію загалом.

Патентування ліків за законодавством України

З метою уніфікації правового регулювання охорони прав інтелектуальної власності на міжнародному рівні, особливо в силу стрімкого розвитку галузі інформаційних технологій, електроніки та фармацевтики, було прийнято Угоду ТРІПС – про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights). Угода ТРІПС була підписана в рамках Марракеської угоди, яка заснувала Світову організацію торгівлі (далі – СОТ) 15 квітня 1994 року і з 1 січня 1995 року цей пакет документів, разом із Угодою ТРІПС, набув чинності.

Оскільки Україна вступила у СОТ лише 16.05.2008 року, то датою набрання чинності Угоди ТРІПС для нас вважається саме ця травнева дата. Угода ТРІПС являє собою зведення правил – мінімальних гарантій, які кожна держава-учасниця має забезпечити у себе на рівні національного законодавства. Все що «виходить за межі» цих мінімальних гарантій, в тому числі, на рівні міжнародних угод, прийнято вважати «ТРІПС+». ТРІПС+ також стосується нюансів охорони прав ІВ у сфері фармацевтики, але детальніше про це пізніше.

На рівні національного законодавства ключовим актом, що регулює питання патентування ліків в Україні, є Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі». Це основний профільний закон, що визначає загальні умови патентоздатності, перелік об'єктів, які підлягають і які не підлягають патентуванню, загальні умови порядку патентування. Законом регулюються інституційні положення, правило пріоритету, строк чинності патентів, та інші нюанси, в тому числі, ті що стосуються лікарських засобів – такі як специфіка визначення патентоздатності фармзасобів, умови надання додаткової охорони (збільшення строків охорони об'єкта), примусові ліцензії тощо. Цей Закон приведено у відповідність із Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРІПС), яка теж є частиною законодавства України через членство в СОТ. У рамках процесу європейської інтеграції (безпосередньо виконання вимог Угоди про асоціацію між Україною та ЄС) у 2020 році відбулася низка змін у патентному законодавстві України – частково профільний закон було наближено до законодавства ЄС, але також у ньому були змінені певні положення, спрямовані на збалансування інтересів патентовласників та забезпечення доступності лікарських засобів.

Зазвичай сам по собі лікарський засіб захищається декількома патентами – на активну речовину (молекулу), на композицію та склад, на спосіб виробництва тощо. Великі фармацевтичні компанії часто використовують цю стратегію, яку іноді називають «патентний куц», щоб якомога більше захистити свою розробку.

Щоб стати винаходом, на який видадуть патент, лікарський засіб має бути (стаття 7 Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»):

- новим – тобто не бути частиною рівня техніки (простими словами, він не має бути серед загальнодоступних відомостей у світі до дати подання заявки, з урахуванням певних нюансів, якщо винахідник все ж розкриває про свій винахід інформацію протягом 6 місяців до заявки);

- мати винахідницький рівень – тобто не бути очевидним для фахівця у цій галузі. При цьому згідно зі змінами, внесеними до патентного законодавства у 2020 році, нові форми відомого лікарського засобу, у тому числі солі, складні ефіри, прості ефіри, композиції, комбінації та інші похідні, поліморфи, метаболіти, чисті форми, розміри часток, ізомери можуть вважатися такими, що не мають винахідницький рівень, якщо вони істотно не відрізняються за ефективністю;
- промислово придатним.

Зареєструвати як винахід можна речовину або спосіб її виготовлення – хімічну сполуку активного фармацевтичного інгредієнта, склад, способи виробництва, нові композиції тощо.

Не можна запатентувати: хірургічні чи терапевтичні способи лікування, способи діагностики, зовнішній вигляд засобу (це зовсім інший об'єкт захисту), продукт або процес, який стосується природного біологічного матеріалу, не відокремленого від свого природного середовища, або що не є продуктом технічного процесу, і об'єкти, що суперечать публічному порядку, загально визнаним принципам моралі.

Строк дії патенту на винахід відповідно до статті 6 Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» становить 20 років. Строк чинності починає відраховуватись із дати подання заявки на патентування такого об'єкта.

У сфері патентування лікарських засобів існує можливість «продовжити» строки охорони майнових прав та монополії на фармацевтичний продукт на ринку. Це пов'язано із тим, що окрім реєстрації прав інтелектуальної власності на нові ліки, їх ще потрібно ввести в обіг, що можливо лише після клінічних випробувань (якщо такі проводяться) та державної реєстрації лікарського засобу компетентним органом.

Така можливість «продовжити» встановлена статтею 271 Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» і називається «додатковою охороною», а додатковий строк наданої нею монополії засвідчується окремим документом – сертифікатом додаткової охорони. Цей сертифікат надає охорону на строк, що дорівнює періоду між датою подання патентної заявки до Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій (ІР офіс) та датою отримання першого дозволу на застосування (реєстрації) лікарського засобу, за вирахуванням 5 років. Максимальний строк додаткової охорони становить 5 років (або 5,5 років для лікарських засобів, які пройшли педіатричні випробування). Тобто, фактично, законодавець дозволив довше захищати ексклюзивність своєї розробки винахідникам завдяки тому, що вони не можуть її в повній мірі використати (отримати дохід від продажу лікарського засобу), до отримання своєрідного «дозволу» від держави на введення фармзасобу в обіг – тобто до реєстрації лікарського засобу.

Такий строк «додаткової охорони», попри його цілком легітимну та справедливу мету, має свої наслідки. Так, завдяки продовженню строку монополії понад стандартні 20 років (яку забезпечує патент), через наявність сертифіката додаткової охорони, довше зберігається монополія на ринку та висока ціна на лікарський засіб. Це, з одного боку, дає монопольному виробнику лікарського засобу можливість одержання додаткового доходу від його продажу, а з іншого – негативно впливає на доступність препарату з огляду на його завищену вартість.

На противагу механізмам, що забезпечують монопольне право на виробництво та продаж фармацевтичних препаратів, у патентному законодавстві також існують гнучкі механізми для покращення доступу до лікарських засобів. Одним із них є можливість одержання «примусової ліцензії» (стаття 30 Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»[7]). Примусова ліцензія – це передбачене законодавством право, яке за наявності виняткових підстав, дозволяє використовувати запатентований винахід без згоди власника патенту, навіть протягом строку чинності такого патенту.

Якщо коротко, примусова ліцензія може бути видана через невикористання або недостатнє використання патенту протягом 3 років від дати його видачі, чи з метою забезпечення здоров'я

населення, оборони держави, екологічної безпеки та інших інтересів суспільства (що особливо актуально для життєво важливих ліків) – за умови, якщо володілець патенту відмовляється від укладання добровільного ліцензійного договору (відмовляється надати право використовувати запатентований засіб). Примусова ліцензія в першому випадку надається судом, а в другому – лише за рішенням Кабінету Міністрів України, що є крайнім заходом. Однак варто зауважити, що попри активне використання механізмів примусового ліцензування в інших державах (зокрема в державах-членах ЄС), в Україні така практика відсутня.

Ціни на ліки та патентна монополія: у чому зв'язок?

Враховуючи цілком логічне бажання фармвиробника отримати прибутки від препаратів на винайдення яких були витрачені значні фінансові, часові та інші ресурси – виникає явище «патентної монополії». Патентна монополія, як й інші види монополії, дозволяє виробнику оригінальних лікарських засобів виставляти саме ту вартість на свій фармпродукт, яку він вирішить, як власник патенту.

Візьмемо для прикладу препарат, торгова назва якого – Zolgensma. Орієнтовно у 2018-2019 році після більше ніж 10 років досліджень компанією AveXis, яку потім викупила швейцарська компанія Novartis, на ринок вийшов препарат з активною речовиною Онасемноген абепарвовек (Onasemnogene aberparvovec), яка призначалася для лікування спінальної м'язової атрофії (СМА).

СМА – це рідкісне, але важке генетичне захворювання, при якій пацієнт, досить часто це маленька дитина, не має можливості поворухнутись, в тому числі, не може ходити, сидіти, ковтати, а іноді й дихати. Хвороба руйнує рухові нейрони спинного мозку, призводячи до прогресуючої м'язової слабкості та атрофії.

Препарат передбачає можливість лікування однією ін'єкцією. Наразі орієнтовна вартість одноразової інфузії становить 2,1 млн. доларів. Така висока вартість пояснюється складністю і довготривалістю досліджень, враховуючи що це єдиний на сьогодні одноразовий препарат генної терапії, що замінює дефектний ген SMN1, необхідний для виживання моторних нейронів. Препарат, дійсно, радикально змінює перебіг хвороби у дітей. Проте патенти, а їх, звісно, декілька, з урахуванням додаткової охорони спливають приблизно у 2033 році – 2039 році, згідно даних Європейського патентного відомства (бази Espacenet)[22]. Отже, допоки така висока вартість лікування робить його майже недоступним для пацієнтів і це не дивлячись на те, що захворювання рідкісне.

Або інший приклад – препарат Трікафта (США), Кафтрію (Європа) – (TRIKAFTA/KAFTRIO), який призначений для лікування кістозного фіброзу. Муковісцидоз (або кістозний фіброз) – це важке генетичне захворювання, яке спричиняє утворення густого, липкого слизу, що вражає багато органів, але насамперед легені та травну систему. На жаль, хвороба летальна. Але препарат Трікафта (що містить три запатентовані активні речовини: Елексакафтор (Elexacaftor), Тезакафтор (Tezacaftor), Івакафтор (Ivacaftor)) допомагає білку з мутацією, який відповідає за функцію іонних каналів, коректно доставлятися до клітинної мембрани та покращує його функцію.

Препарат продається в Україні. За даними із публічних джерел його вартість сягає близько 15 тис. доларів за упаковку з кількістю таблеток 56 штук. Річна потреба для пацієнта у препараті становить близько 12 упаковок (2 таблетки на день для дорослої людини). Звісно розрахунки орієнтовні і залежать від конкретного пацієнта та протоколу лікування, але виходить, що річна вартість лікування препаратом сягає 180 тис. доларів. Для громадян із середнім рівнем доходу така вартість лікування є просто непідйомною.

Власником чинних патентів (звісно, що препарат захищається декількома) є американська компанія ВЕРТЕКС ФАРМАСЬЮТИКАЛЗ ІНКОРПОРЕЙТЕД. Основна патентна охорона в Європі надана через патенти, видані Європейським патентним відомством (ЕРО) і також через національні патенти. Пошук за офіційними джерелами СІС УкрНОІВІ показав, що компанія отримала в Україні не один патент пов'язаний з лікуванням муковісцидозу. Зокрема, патент

№ 130056 (МОДУЛЮВАЛЬНІ ЗАСОБИ РЕГУЛЯТОРА ТРАНСМЕМБРАННОЇ ПРОВІДНОСТІ ПРИ МУКОВІСЦИДОЗІ) буде чинним до 02.04.2040.

Водночас необхідно враховувати, що монопольне становище компанії Vertex зберігатиметься доти, доки залишатиметься чинним останній із патентів, що стосуються відповідного препарату. З огляду на те, що патенти на нові лікарські форми та комбінації можуть діяти довше, ніж продовжений строк чинності базового патенту, питання тривалості збереження настільки високої вартості терапії для пацієнтів із муковісцидозом залишається відкритим.

Враховуючи вищезазначені приклади, очевидно, що патентна монополія, тобто ексклюзивне право на виробництво і реалізацію конкретного препарату, прямо впливає на доступність лікарських засобів, особливо в розрізі ціноутворення.

Водночас варто зауважити, що питання доступності ліків торкається не лише питання їх вартості, а і фізичної наявності для споживача також. Якщо вдаватися до надмірного регулювання вартості таких для фармацевтичної галузі, як це відбувається наразі, фізична доступність для споживача може значно знизитись.

Генерична фармацевтика України

Фармацевтична галузь в цілому є однією з найбільш високотехнологічних. Фармацевтичний ринок України, хоча і вважається одним з передових серед колишніх країн СНД, в основному залишається генеричним. Тобто націленим більше на виробництво генериків, аніж на довготривалі ресурснозалежні дослідження і виробництво оригінальних (інноваційних) лікарських засобів та їх патентування. Це пояснюється багатьма факторами, у тому числі, особливостями національного патентного та фармацевтичного законодавства, недостатністю державних механізмів стимулювання R&D, вибором більш оптимальних (менш витратних) бізнес-стратегій локальними виробниками тощо.

Для висновку про «генеричне» спрямування української фармацевтики є й історичні передумови – фармацевтична промисловість УРСР була в основному спрямована на виробництво базових ліків, хоча й існували науково-дослідні інститути.

Домінування «генеричного» виробництва у цій галузі – це не погано і не добре. Це фактичний стан ринку лікарських засобів. Стан ринку повністю відображає економічну реальність – відсутність належної науково-дослідницької бази та її фінансування, незначна інвестиційна складова, включаючи відсутність дієвих, і що головне – стабільних державних механізмів сприяння розвитку інноваційних галузей.

Аналіз ринку, здійснений компанією Proxima Research, у червні 2025 року демонструє, що в Україні зарубіжні лікарські засоби утримують лідерство (при цьому їх частка має тенденцію до зростання), забезпечуючи 63,4 % обсягу роздрібною реалізації лікарських засобів, тоді як українські – 34,3 %. Проте у натуральному вираженні ситуація кардинально змінюється: вітчизняні препарати займають 60,9 % ринку, тоді як зарубіжні – 39,1 %, що може бути обумовлено кращою ціновою доступністю українських препаратів.

Таким чином, оскільки національна фармацевтична промисловість не є інноваційною, а виведення на ринок генеричних лікарських засобів, розроблених національним фармвиробником можливе лише після закінчення строку дії патентів на оригінальний (референтний) лікарський засіб, то наявність патентної монополії, прогнозованість тривалості монополії оригінального виробника на ринку суттєво впливають також і на розвиток української фармгалузі. У цьому контексті варто розглянути одне із найбільш дискусійних явищ, яке фактично є причиною часом необґрунтовано тривалої патентної монополії та безпосередньо впливає на доступність ліків – «вічнозелені патенти».

«Вічнозелені патенти»

Згідно з дослідженням Благодійної організації «100 % Життя» (відомої також як Всеукраїнська мережа людей, які живуть з ВІЛ), за підтримки Науково-дослідного інституту інтелектуальної

власності НАПН України, ІТРС (International Treatment Preparedness Coalition), Aidsfonds, поняття «вічнозелені патенти» використовується для пояснення штучного продовження дії патентної монополії на ринку лікарських засобів, шляхом реєстрації патентів на різноманітні додаткові форми й нові властивості діючої речовини фармацевтичного препарату, діагностичних, терапевтичних та хірургічних методів лікування людини й тварин із застосуванням зазначеної діючої речовини.

Простими словами можна пояснити так. Стандартний строк охорони майнових прав на винахід становить 20 років. Проте запатентувати можна, як продукт, так і процес. Сам по собі лікарський засіб може містити декілька діючих речовин (АФІ), їх комбінацію тощо. Використовуючи стратегію «патентних кущів», фармкомпанії одержують декілька патентів на лікарський засіб, тобто по патенту на всі АФІ, патент на спосіб виготовлення кожного з них, або на спосіб/форми застосування, комбінацію препаратів тощо. «Розтягнути» строки охорони ексклюзивного права на виготовлення і продаж лікарського засобу дозволяють також патенти на додаткові форми, нові властивості лікарського засобу (діючої речовини), які реєструються з часом. І оскільки все у сукупності гарантує захист винаходу не по 20 років, а значно довше і виникає таке явище як «вічнозелені патенти».

Звісно у фармацевтичних компаній є власні аргументи на користь таких «стратегій» охорони свого продукту, адже дослідження нових препаратів, а також їх удосконалень, повинні фінансуватися, а вартість досліджень є досить високою. Водночас законодавство повинно враховувати інтереси як компаній, що забезпечують дослідження нових препаратів, їх форм, комбінацій, способів виготовлення, так й інтереси пацієнтів, яким вказані препарати гарантуватимуть життя та здоров'я.

Доступні ліки: міф чи реальність?

Як би там не було, ліки мають бути доступними для кожного, хто їх потребує. Звісно поряд із цим, держави повинні забезпечувати інтереси винахідників та їх інвесторів.

Задля утримання цього балансу, були створені деякі юридичні механізми у патентному законодавстві на рівні Угоди ТРІПС. В силу зобов'язань, взятих на себе із вступом у СОТ, Україна впровадила ці механізми і у національне правове поле. Крім того, в рамках євроінтеграції, як і в рамках впровадження «Державної стратегії реалізації державної політики забезпечення населення лікарськими засобами на період до 2025 року» затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 05.12.2018 № 1022, були впроваджені й інші законодавчі механізми, окрім патентних. Деякі з них, щоправда, потребують вдосконалення, але це вже предмет окремої статті.

Законодавчі інструменти забезпечення доступності ліків

В цілому, законодавчі інструменти забезпечення доступності ліків в Україні можна розділити на:

- механізми патентного законодавства:

1. запобігання «вічнозеленим» патентам – нова редакція частини 7 статті 7 Закону «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» встановлює вищі критерії патентоздатності для фармацевтичних засобів (наприклад, можуть не вважатися такими, що відповідають критерію винахідницького рівня нові форми, комбінації, поліморфи, солі фармпрепаратів тощо, якщо вони істотно не відрізняються своєю ефективністю від вже відомої раніше форми того ж препарату). Це ускладнює процес отримання «вічнозелених» патентів.

2. правило «Болар» – нещодавно удосконалене в українському законодавстві Законом № 4454-ІХ від 15.05.2025 року, дозволяє проводити дослідження та реєстрацію генеричних препаратів (аналогів) до закінчення строку дії патенту на оригінальний фармзасіб. Це забезпечує якнайшвидший вихід генерика на ринок після закінчення монополії замість існуючої раніше практики, коли «законно» процедуру реєстрації генерика виробник міг здійснювати лише після закінчення строку дії патенту на референтний препарат (важливо відзначити, що й до внесення відповідних змін у 2025 році законодавство не містило заборони реєструвати генеричний препарат

під час дії патенту, однак судова практика сформувала підхід, згідно з яким реєстрація генерика до дати закінчення строку дії патенту вважалася порушенням прав патентоволодільця).

3. примусове ліцензування (про цей механізм вже згадувалося раніше у статті);

- механізми державного фінансування та закупівель: такі як публічні закупівлі життєво необхідних ліків, закупівлі в рамках централізованої процедури (через ДП «Медичні закупівлі України» (МЗУ)), закупівлі через міжнародні організації, договори керованого доступу, тощо;
- механізми цінового регулювання або зниження вартості: такі як реімбурсація, референтне ціноутворення (встановлення граничних цін), регулювання цін на ліки з Національного переліку основних лікарських засобів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 2009 р. № 333 «Деякі питання державного регулювання цін на лікарські засоби і виробу медичного призначення».

Інтеграція із законодавством ЄС: як забезпечити збереження національних інтересів

З моменту підписання 27.06.2014 року Україною Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, яка ратифікована Законом від 16.09.2014 р., Україна взяла на себе зобов'язання привести своє законодавче регулювання, у тому числі в патентній сфері, до норм і правил ЄС.

Багато чого у цій сфері було виконано. Зокрема, завдяки реформі 2020 року було обмежено перелік патентноспроможних об'єктів. Також колишній механізм продовження строку дії патенту було змінено на існуючий в європейському законодавстві режим додаткової охорони із видачею сертифіката додаткової охорони (окрема вимога статті 220 Угоди про асоціацію).

Водночас потрібне доопрацювання багатьох норм, що були імплементовані, у тому числі удосконалення законодавчого регулювання отримання додаткової охорони, норм про видачу примусових ліцензій, виваженого законодавчого регулювання режиму ексклюзивності даних, що надаються для цілей дозволу на введення лікарського засобу на ринок (вимога статті 222 Угоди про асоціацію), тощо.

Разом з тим, враховуючи національні інтереси, кроки євроінтеграції мають бути помірними та виваженими. Зокрема одним із напрямів євроінтеграції, де-факто, є підписання Європейської патентної конвенції, яка дозволить Україні стати частиною європейської патентної системи. Водночас, це означає втрату суверенітету нашого патентного офісу при видачі патентів, які будуть діяти на території України. Отже, практично ускладненим стане можливість застосування більш жорстких підходів до патентоздатності, що дозволить знову видавати патенти на нові застосування відомих раніше лікарських засобів. Вірогідно, що це може збільшити кількість «вічнозелених» патентів та підвищити вартість, а отже зменшить доступ до лікарських засобів. Тому впровадження деяких змін потребує комплексних досліджень та, звісно, часу.

Висновки

Отже, патентне законодавство відіграє важливу роль у доступності лікарських засобів, попри всі інші фактори. Як і будь-яке законодавство, воно має забезпечувати баланс інтересів. У даному випадку баланс інтересів має бути досягнуто між споживачами (пацієнтами) та винахідниками (фармацевтичними компаніями – власниками патентів). Враховуючи євроінтеграцію України, цей баланс інтересів має бути не тільки збережено, але і приведено у відповідність до вимог ЄС. Відповідно імплементация законодавства в рамках євроінтеграції має бути виваженою, якісною, комплексною та обов'язково забезпечувати національні інтереси (<https://blog.liga.net/user/itrofiomenko/article/59047>). – 2026. – 02.04).

Податки та митниця

Комітет з питань євроінтеграції України надав оцінку новим законопроектам, зокрема щодо Податкового кодексу та банківської сфери

Матеріал на сайті «Голос України»

Комітет з питань інтеграції України до ЄС розглянув законопроекти щодо їхньої відповідності праву Євросоюзу

На засіданні 7 квітня Комітет з питань інтеграції України до ЄС розглянув проект Закону № 5111 про внесення змін до Податкового кодексу України та Закону України «Про банки і банківську діяльність» щодо впровадження міжнародного автоматичного обміну.

Комітет з питань інтеграції України до ЄС розглянув законопроекти щодо їхньої відповідності праву Євросоюзу інформацією про доходи, отримані через цифрові платформи, та оподаткування таких доходів.

Законопроект передбачає внесення змін до Податкового кодексу України, спрямованих на впровадження міжнародного автоматичного обміну інформацією про доходи, отримані через цифрові платформи. Нова стаття 347 встановлює чіткі правила для операторів цифрових платформ щодо ідентифікації підзвітних продавців та подання звітності до податкових органів. Визначено перелік видів діяльності, які підлягають звітності, включаючи оренду нерухомості, надання особистих послуг, продаж товарів та оренду транспортних засобів. Для фізичних осіб, які отримують доходи через цифрові платформи, запроваджується спеціальний пільговий режим оподаткування за ставкою 5 %. Оператори цифрових платформ зобов'язані виступати податковими агентами для таких продавців, що передбачає нарахування, утримання та перерахування податків до бюджету. За висновком Комітету, положення законопроекту не суперечать міжнародно-правовим зобов'язанням України в сфері європейської інтеграції.

Також члени Комітету розглянули і ухвалили висновки щодо таких законопроектів:

Проекту Закону № 5112 про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій електронної торгівлі податком на додану вартість. В обґрунтуванні законопроекту вказано, що він розроблений для удосконалення оподаткування операцій електронної торгівлі та окремих питань адміністрування податку на додану вартість, а також для гармонізації національного податкового законодавства з правом Європейського Союзу. Проект, зокрема, спрямовано на узгодження норм податкового законодавства України з положеннями Директиви Ради (ЄС) 2006/112/ЄС від 28 листопада 2006 року про спільну систему податку на додану вартість, Директиви Ради 2006/79/ЄС від 05 жовтня 2006 року про звільнення від податків на імпорт малих партій некомерційних товарів з третіх країн. За висновком Комітету, положення проекту закону в цілому не суперечать міжнародно-правовим зобов'язанням України в сфері європейської інтеграції, водночас лише частково імплементують норми Директиви 2006/112.

Проект закону № 14005 «Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення виконавчого провадження через цифровізацію». У пояснювальній записці до проекту зазначено, що його мета – забезпечити виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) шляхом цифровізації деяких етапів виконавчого провадження, оптимізації його стадій та строків вчинення виконавчих дій. За висновком Комітету, проект закону не суперечить міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції.

Проект Закону № 11520 «Про публічні закупівлі». Законопроект пропонує визначити правові та економічні засади здійснення закупівель товарів, робіт і послуг, а також проведення конкурсів проектів для забезпечення потреб держави та територіальних громад. Члени Комітету ухвалили

висновок, що проєкт Закону частково відповідає міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву Європейського Союзу, водночас за попередньою оцінкою Європейської комісії проєкт Закону є прийнятним для прийняття з подальшим внесенням змін до Закону України у термін до третього кварталу 2027 року. З метою напрацювання єдиного підходу до формування пропозицій щодо внесення змін та проведення консультацій – необхідним є надсилання до Європейської Комісії прийнятого тексту Закону України.

Проєкт закону № 12087-д «Про внесення змін до деяких законів України щодо імплементації норм європейського права з інтеграції енергетичних ринків, підвищення безпеки постачання та конкурентоспроможності у сфері енергетики». Як зазначено у пояснювальній записці до законопроєкту, його створено з метою:

- забезпечення відповідності національного законодавства нормам *acquis* Європейського Союзу;
- створення передумов для сполучення ринку електричної енергії України з ринками країн-членів ЄС;
- впровадження нових моделей балансування попиту, агрегації, механізмів участі громадських енергетичних об'єднань;
- сприяння підвищенню прозорості, недискримінаційності та ефективності функціонування ринку електричної енергії;
- удосконалення державної політики у сфері захисту вразливих споживачів.

Члени Комітету ухвалили висновок, що проєкт Закону не суперечить міжнародно-правовим зобов'язанням України в сфері європейської інтеграції та праву Європейського Союзу.

Проєкт Закону № 15110 про внесення змін до пункту 16-1 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо справляння військового збору. Комітет ухвалив рішення, що законопроєкт регулюється національним законодавством країн-членів ЄС і не стосується зобов'язань України в рамках Ради Європи (<https://www.golos.com.ua/article/390854>). – 2026. – 09.04).

Реформа банкрутства як фундамент післявоєнного відновлення економіки України на шляху до ЄС

Матеріал на сайті «Юридична Газета»

Автор: Наталія Тищенко, «Nobili» керуюча партнерка, арбітражна керуюча, членкиня Ради НААКУ, заступниця голови Ради арбітражних керуючих м. Києва.

Архітектура стійкості: реформа банкрутства як фундамент післявоєнного відновлення економіки

Український юридичний ринок зразка 2026 року перебуває у точці найвищої турбулентності. Ми вже пройшли етап шокової адаптації до умов повномасштабного вторгнення і зараз закладаємо фундамент для того, що міжнародні партнери називають економічним дивом відновлення. Проте будь-яке будівництво на руїнах потребує розчищення майданчика. У правовому полі цим інструментом є інститут банкрутства та реструктуризації.

Сьогодні сфера неплатоспроможності перестала бути маргіальною нішею для «ліквідаторів». Вона перетворилася на стратегічний хаб, де вирішується доля не лише окремих підприємств, а й цілих галузей, що постраждали від руйнувань, розриву логістичних ланцюгів та дефіциту ліквідності.

Законодавчий вектор: між протекціонізмом та ринковою логікою

Останні зміни до Кодексу України з процедур банкрутства продемонстрували намагання законодавця збалансувати інтереси держави, кредиторів та бізнесу. Проте диявол, як завжди, – у деталях.

Тимчасові обмеження на стягнення боргів з підприємств ОПК та енергетики виконали свою роль у критичний момент. Проте затягування цих процесів створює ризик ланцюгової неплатоспроможності. Штучне стримування процедур лише накопичує критичну масу проблем, які вибухнуть у майбутньому. Ринок вимагає переходу від тотальних мораторіїв до точкового фінансового оздоровлення.

Інтеграція судових реєстрів з банківськими системами та реєстрами майна дає змогу скоротити терміни виявлення активів у разі. Прозорість процедур продажу майна через електронні аукціони стала стандартом, який не підлягає сумніву, що значно підвищує довіру іноземних інвесторів до українських активів.

Реструктуризація як м'яка сила юридичного менеджменту

Для клієнтів NOBILI я завжди наголошую: найкраще банкрутство – це те, якого вдалося уникнути завдяки вчасній реструктуризації. У 2026 році це стає головним трендом.

Ми бачимо запит на розробку планів санації ще до відкриття провадження у справі. Це дає змогу зберегти контроль над бізнесом, робочі місця та податкову базу. Ключовим фактором успіху тут є інститут професійного арбітражного керуючого, який виступає не просто контролером, а кризовим менеджером та медіатором у трикутнику «боржник – кредитор – суд».

Одним із найпотужніших трендів 2025–2026 років у практиці Верховного Суду стало остаточне закріплення реальності субсидіарної відповідальності. Часи, коли банкрутство було «дешевим» способом списати борги та відкрити нову юридичну особу з чистого аркуша, безповоротно минули.

Сьогодні бенефіціарні власники і топменеджмент перебувають під прицілом. Якщо доведено, що дії або бездіяльність контролюючих осіб призвели до стійкої неплатоспроможності, вони відповідають за зобов'язаннями компанії власним майном.

Ключові виклики в цьому аспекті

Стандарт доведення. Суди стають дедалі прискіпливішими до операцій із виведення активів напередодні банкрутства.

Презумпція вини. У певних випадках саме на директора покладається обов'язок довести, що він діяв добросовісно в інтересах компанії, а не просто спостерігав за її занепадом.

Солідарна відповідальність. Неподання заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство у місячний термін, коли це стало обов'язковим, тягне за собою солідарну відповідальність керівника перед кредиторами.

Ми бачимо, що превентивний комплаєнс та правильна фіксація управлінських рішень ще на етапі перших ознак кризи – єдиний дієвий захист для власника.

Професія арбітражного керуючого за останні роки пройшла шлях від технічного виконавця до ключової фігури ринку. В умовах воєнної економіки на нас покладено функцію соціальної відповідальності. Арбітражний керуючий тепер зобов'язаний проводити глибокий форензич-аналіз. Ми стаємо своєрідними правовими детективами, які шукають активи не лише в Україні, а й у закордонних юрисдикціях. Попри посилення ролі саморегулювальних організацій (СРО), професія все ще стикається з необгрунтованим тиском правоохоронних органів. Захист незалежності арбітражного керуючого – це питання не корпоративного егоїзму, а гарантія прозорості всієї процедури банкрутства.

У 2026 році репутація арбітражного керуючого стає його головним капіталом. Кредитори та суди готові йти на конструктив лише з тими фахівцями, чия позиція є прогнозованою та законною.

Другий шанс для малого бізнесу: на порозі великого спрощення

Окремим і, мабуть, найрезонансним аспектом реформи 2026 року є рух у бік спрощення процедур для тих, хто складає основу економіки – суб'єктів мікро– та малого підприємництва. Наразі в інформаційному та законодавчому полі конкурують і взаємодоповнюють один одного

два ключові документи, зареєстровані буквально днями: урядовий законопроект № 15004 від 6 лютого 2026 року та депутатський законопроект № 15024 від 10 лютого 2026 року, що пропонує системну інтеграцію європейських стандартів через запровадження спрощених процедур для МСБ. Важливо зазначити, що законопроект Уряду передбачає не обов'язковість участі арбітражного керуючого у певних випадках. Це положення вже викликало неабиякий резонанс у професійній спільноті, адже воно докорінно змінює традиційну архітектуру процесу.

Транскордонна неплатоспроможність: шлях до ЄС через гармонізацію правил

У 2026 році питання транскордонного банкрутства перестало бути теоретичним кейсом із підручників міжнародного приватного права. Оскільки український бізнес масово релокувався до країн ЄС, а іноземні кредитори дедалі активніше входять в українські проекти, виникає гостра потреба у взаємному визнанні процедур.

Гармонізація КУзПБ із Регламентом ЄС 2015/848 – це не просто вимога євроінтеграції, а практичний інструмент захисту активів. Ми вже бачимо перші успішні приклади, коли українські арбітражні керуючі отримують доступ до майна боржників у Польщі чи Німеччині на підставі рішень українських господарських судів. Це кардинально змінює правила гри: тепер сховати капітал за кордоном стає дорожче і складніше, ніж домовитися з кредиторами.

Сфера банкрутства сьогодні вимагає не лише знання Кодексу, а й розуміння макроекономіки, психології переговорів та цифрових технологій. Професійна спільнота має стати гарантом того, що капітал у країні працює прозоро. Якщо бізнес помилився, ми даємо йому шанс на друге дихання через реструктуризацію. Якщо бізнес був зруйнований війною, ми забезпечуємо гідний вихід та підготовку до нового старту.

Ми будемо системою, де право на помилку захищене законом, а зловживання жорстко припиняється. Саме така правова передбачуваність стане тим магнітом, який притягне в Україну мільярди доларів інвестицій, необхідних для нашої спільної перемоги на економічному фронті (<https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/arhitektura-stiykosti-reforma-bankrutstva-yak-fundament-pislyavoennogo-vidnovlennya-ekonomiki.html>). – 2026. – 23.04).

Уряд переконав МВФ, що стабільність ринку важливіша за графік реформ на тлі прострочення березневого маяка щодо податкових змін

Матеріал на сайті «Судово-юридична газета»

ПДВ для ФОП та вимоги МВФ: чи вдасться Уряду відтермінувати податкову реформу

Україна зіткнулася з новим етапом напруження у відносинах із Міжнародним Валютним Фондом. Попри отримання першого траншу у 1,5 млрд доларів у межах нової чотирирічної програми розширеного фінансування (EFF) загальним обсягом 8,1 млрд доларів, станом на квітень 2026 року зафіксовано прострочення одного з ключових структурних маяків. Йдеться про пакет податкових змін, термін виконання якого завершився наприкінці березня.

Нагадаємо, що відносини України з Фондом визначає Меморандум про економічну та фінансову політику (МЕФП), який передбачає виконання чітких структурних реформ у встановлені строки. Нову 48-місячну програму співпраці сторони погодили у лютому 2026 року на основі попереднього досвіду взаємодії, коли програма проходила рекордну кількість переглядів.

Водночас структура нинішньої угоди передбачає жорсткий графік виконання реформ. І прострочення березневого структурного маяка щодо податкового пакету формально створює ризик невиконання окремого зобов'язання перед МВФ.

Станом на середину квітня Уряд реалізував лише частину узгодженого податкового пакету, зокрема, набрали чинності норми про продовження дії підвищеного військового збору строком на ти роки після скасування воєнного стану. Також перше читання у Верховній Раді пройшов законопроект про новий механізм оподаткування електронних майданчиків.

Водночас запровадження ПДВ для фізичних осіб-підприємців (ФОП) – залишаються на стадії консультацій.

Наразі у Вашингтоні проходять Spring Meetings Міжнародного валютного фонду, на яких присутня і українська делегація.

Під час зустрічі з очільницею МВФ Крісталиною Георгієвою у Вашингтоні, Прем'єр-міністерка України Юлія Свириденко закликала Фонд до «гнучкості». Юридична та економічна логіка Кабінету Міністрів базується на трьох ключових тезах:

- Зміна безпекового ландшафту: масштабні атаки на енергетичну інфраструктуру, що розпочалися у жовтні 2025 року, радикально змінили макроекономічні прогнози. Уряд наполягає, що умови, за яких підписувався меморандум, суттєво змінилися, що є фактичним форс-мажором.
- Пріоритетність оборонного бюджету: в умовах, коли понад 40 % ВВП та 70 % бюджету спрямовується на сектор оборони, будь-яка радикальна податкова реформа має бути вивіреною, щоб не спровокувати дестабілізацію бізнес-середовища.
- Успіхи в інших секторах: як компенсатор затримки податкових маяків, Уряд апелює до успішного виконання інших зобов'язань. Зокрема, було виконано березневий маяк щодо призначення голови Державної митної служби та посилено надходження від військового збору.

Наразі тривають дискусії навколо того, чи погодиться МВФ на перегляд змісту податкового маяка. Відсутність законопроекту щодо ПДВ для ФОП у парламенті свідчить про те, що Уряд намагається впровадити більш логічну і менш чутливу для бізнесу модель наповнення бюджету, апелюючи до необхідності адаптації під актуальні воєнні реалії.

За підсумками зустрічі у Вашингтоні Юлія Свириденко заявила про погоджену гнучкість у виконанні структурних маяків.

Заява Юлії Свириденко свідчить про те, що Уряду вдалося переконати партнерів: стабільність внутрішнього ринку в умовах війни є не менш важливою, ніж формальне виконання графіку реформ. Це дає надію на те, що найбільш радикальні податкові зміни, як-от ПДВ для ФОП, будуть відтерміновані або суттєво доопрацьовані з урахуванням реальних спроможностей підприємців.

Наступним важливим етапом співпраці стане візит місії МВФ до Києва у травні 2026 року, де сторони продовжать обговорення прогресу реформ та підготовки до першого перегляду програми.

Кабінет Міністрів акцентує на успішному виконанні інших структурних маяків та міжнародних програм. Станом на середину квітня Україна демонструє значний прогрес за наступними напрямками:

- Реформа митниці та скасування кінцевого терміну дії 5-відсоткового військового збору.
- У межах виконання Маяка № 2 триває активна робота над стратегіями для державних банків. Пріоритетом залишається зменшення частки держави в банківському секторі та підвищення ефективності управління активами.
- Ukraine Facility та євроінтеграція. Парламент оперативно ухвалив пакет рішень у сферах цифровізації та енергоринку, зокрема закони про цифровізацію виконавчого провадження, про інтеграції до енергоринку ЄС та реформу системи державного нагляду. Це відкриває шлях до отримання чергового траншу від ЄС у розмірі 2,7 млрд євро.

Прострочення березневого структурного маяка щодо податкової реформи є дійсно процедурним викликом, але не критичним розривом програми. МВФ оцінює загальний прогрес, а Україна демонструє високу динаміку за іншими параметрами – від кадрових призначень на митниці до системних заходів із мобілізації оборонних доходів. Ключовим завданням для Уряду до травня є вироблення компромісної формули щодо ПДВ для ФОП, яка б задовольнила вимоги МВФ

щодо розширення бази оподаткування, але не спричинила колапсу малого бізнесу (<https://sud.ua/uk/news/publication/358755-nds-dlya-fop-i-trebovaniya-mvf-udastsya-li-pravitelstvu-otsrochnalagovuyu-reformu>). – 2026. – 17.04).

Держмитслужба повідомила про завершення розробки проєкту нового Митного кодексу України та його передачу на затвердження Урядом

Матеріал на сайті «Судово-юридична газета»

Новий Митний кодекс України орієнтується на 1 грудня 2027 року

Відповідне рішення ухвалено під час засідання Керівного комітету за участі представників Мінфіну, Держмитслужби, Генерального директорату Європейської Комісії з питань оподаткування та митного союзу (DG TAXUD), Представництва ЄС в Україні, а також інших міжнародних експертів та представників бізнес-спільноти.

До роботи над проєктом було залучено більше 100 експертів. Наразі розпочато процедуру його затвердження Кабінетом Міністрів України з подальшим внесенням на розгляд парламенту.

«Євросоюз починається з митниці, тому це не лише гармонізація митного законодавства з митними правилами ЄС, а й важливий крок у контексті європейської інтеграції України. На сьогодні основну роботу з підготовки нового митного законодавства виконано. Ми перебуваємо на фінальній стадії, однак попереду – відповідальний етап розгляду документа у парламенті», – зазначив заступник Міністра фінансів України та головний координатор розробки проєкту від Мінфіну Юрій Драганчук.

Голова Державної митної служби України Орест Мандзій подякував розробникам проєкту за фундаментальний крок у процесі імплементації європейського митного законодавства: «Проєкт цього кодифікованого акту поєднує положення Митного кодексу ЄС та відповідних регламентів із національними особливостями правового регулювання, зокрема у сфері протидії контрабанді та порушення митних правил. Це важлива основа для подальшої інтеграції України до єдиного європейського економічного та митного простору».

Сергій Звягінцев, заступник Голови Держмитслужби та головний координатор розробки проєкту нового МКУ від Держмитслужби, підкреслив масштаб виконаної роботи: «Нині пишеться нова історія митної служби. Фактично створено нову основу функціонування митної системи. Разом із тим, попереду ще більш об'ємна робота з підготовки підзаконної бази, яка деталізує всі процеси, алгоритми та порядки реалізації Кодексу, обсяг якої у разі перевищуватиме сам Кодекс».

У межах підготовки проєкту в останні пів року відбувалися масштабні консультації з бізнесом. Представники 15 бізнес-асоціацій провели понад 60 засідань робочої групи, за результатами яких документ було суттєво доопрацьовано та збалансовано.

Директор Департаменту митної політики Мінфіну Олександр Москаленко озвучив очікування, що Верховна Рада України розгляне та ухвалить проєкт у двох читаннях до 1 вересня 2026 року. Набрання чинності новим Митним кодексом заплановано на 1 грудня 2027 року.

Хенрік Вітфельдт, Голова секції з економічних, соціальних політик та підтримки бізнесу Представництва ЄС в Україні, висловив сподівання, що робота Верховної Ради з ухвалення нового МКУ буде проходити конструктивно, із усвідомленням політичної ваги цього рішення для вступу України до ЄС.

Водночас Вітяніс Алішаускас, міжнародний експерт з митних питань Програми EU4PFM, наголосив на тому, що впровадження європейського митного законодавства складається з трьох

ключових фаз: окрім написання та ухвалення нового Митного кодексу України та відповідних підзаконних актів, це також розроблення, тестування та запуск відповідних ІТ систем.

За результатами засідання Керівний комітет не лише схвалив проєкт нового Митного кодексу України, але й підтримав початок підготовки змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів, а також розробку підзаконних актів, необхідних для реалізації положень нового Кодексу (<https://sud.ua/uk/news/ukraine/359511-novyuy-tamozhennyu-kodeks-ukrainy-orientiruetsya-na-1-dekabrya-2027-goda>). – 2026. – 26.04).

ЗЕЛЕНА СТРАТЕГІЯ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ

Енергетика

Перспективність інвестування біотехнологій у контексті інтеграції в ЄС, підвищення обороноздатності та енергетичної незалежності України

Матеріал на сайті «RFI Українською»

Автор: Олександра Андрієнко.

Юрій Старчевський: Якщо ми хочемо бути сильними завтра – треба інвестувати в біотехнології сьогодні

Одеса, Україна – Біотехнології сьогодні виходять далеко за межі лабораторій і стають елементом великої політики. У час війни та глобальної нестабільності саме вони визначають, наскільки країна здатна захистити себе і забезпечити енергетичну незалежність та відновити економіку. Як українські розробки інтегруватимуть у нову оборонну стратегію ЄС, – в інтерв'ю RFI Українською розповів Юрій Старчевський, директор ГО «Науково-дослідний інститут біотехнологій, екології, молекулярної та функціональної медицини».

Нова архітектура безпеки Європи

Останні геополітичні події каталізували глибокі зміни в підходах Європейського Союзу до оборони. Фактично він почав формувати нову архітектуру безпеки, у якій ключову роль відіграють інновації, наука й технології. У центрі цієї політики – розвиток технологій подвійного призначення. Їх можна використовувати як у цивільному, так і у військовому секторі. Зокрема, ідеться про розвиток біотехнологій.

«Біотехнології сьогодні – це не лише про медицину чи аграрний сектор. Це про енергетику, стійкість інфраструктури і навіть про ефективність армії», – підкреслює Юрій Старчевський.

Саме тому Європейський Союз через такі інструменти, як Європейський оборонний фонд (European Defence Fund), активно фінансує дослідження у сфері біомедицини, енергетики, нових матеріалів та інших критичних технологій. Усі ці ініціативи не лише робитимуть Європу технологічно незалежною в оборонному секторі, а й допомагатимуть ефективніше реагувати на біологічні загрози та розвивати військову медицину.

Показовим є масштаб інвестицій ЄС у суміжні сфери. Наприклад, у рамках програми розвитку інфраструктури альтернативного палива лише 2025 року виділили понад 600 мільйонів євро на 70 проєктів у 24 країнах. Вони передбачають створення зарядної інфраструктури, розвиток водневої енергетики, електрифікацію транспорту, портів і аеропортів.

За словами європейських чиновників, такі інвестиції мають на меті не лише екологічну трансформацію, а й підвищуватимуть конкурентоспроможність і безпеку Європи.

«Ці інвестиції зміцнять нашу конкурентоспроможність і допоможуть зробити перехід до мобільності з нульовими викидами легшим і доступнішим для всіх громадян», – зазначив європейський комісар із питань сталого транспорту й туризму Апостолос Ціцікостас.

Як наголошує Палома Аба Гарроте, директорка Європейського виконавчого агентства з питань клімату, інфраструктури та навколишнього середовища, така допомога ЄС державним та приватним організаціям прискорить перехід транспортного сектору до сталого майбутнього:

«Це демонструє амбіції ЄС зробити мобільність із нульовими викидами повсякденною реальністю».

Технології подвійного призначення

«Особливо показовим є досвід інвестування в розвиток інфраструктури альтернативного палива сусідніх із Україною держав: Румунії, Польщі, Болгарії та Угорщини, – які активно залучають фінансування в рамках європейської програми AFIF (Alternative Fuels Infrastructure Facility). Загалом лише в цих країнах профінансовано проекти на суму понад 62,5 мільйона євро. Ідеться не про окремі експерименти, а про масштабну модернізацію транспортної, енергетичної та логістичної інфраструктури», – пояснює директор НДІ Юрій Старчевський.

За його словами, у Румунії та Болгарії, наприклад, розгортають десятки потужних зарядних станцій як для легкового, так і для вантажного транспорту. Подібні рішення формують основу для нової мобільності – екологічної, автономної та менш залежної від традиційного палива.

Окремий напрям – модернізація транспортних коридорів. В Угорщині, наприклад, розвивають інфраструктуру зарядних станцій уздовж мережі ТЕН-Т, що є ключовою транспортною системою Європейського Союзу. Це дозволяє забезпечити безперервний рух вантажного транспорту на великі відстані без залежності від викопного палива.

Не менш показовими є інвестиції в авіаційну інфраструктуру. У Будапешті та польських аеропортах електрифікують наземне обслуговування літаків – від систем живлення до зарядної інфраструктури. Це не лише зменшує викиди, а й підвищує енергоефективність й автономність транспортних вузлів.

Ще один стратегічний напрям – розвиток водневої енергетики. У Польщі вже реалізують проєкт будівництва водневої заправної станції, що обслуговуватиме як легковий, так і вантажний транспорт. Це свідчить про перехід до нової енергетичної моделі, у якій водень є одним із ключових ресурсів майбутнього.

Важливу роль відіграє і модернізація портової інфраструктури. У румунському порту Констанца реалізують масштабний проєкт електрифікації терміналів, що охоплюватиме й електроживлення для суден і вантажної техніки. Такі рішення дозволяють значно знизити залежність від дизельного палива і підвищити ефективність логістики.

Усі ці проєкти мають спільну логіку: створення інфраструктури подвійного призначення. Вона одночасно забезпечує економічний розвиток, екологічну трансформацію та підвищує стійкість транспортних систем, зокрема, в умовах криз або воєнних загроз. Саме тому цей досвід є важливим для України, передусім для південних регіонів і Одеси. Розвиток таких проєктів може не лише стимулювати економіку, а й посилити роль України в європейських логістичних і безпекових процесах.

Українські біотехнологічні рішення

На цьому тлі актуальності набувають українські наукові розроблення у цій сфері. Дослідження НДІ біотехнологій, екології, молекулярної та функціональної медицини охоплюють напрями, які повністю відповідають стратегічним пріоритетам Європейського Союзу. Йдеться, зокрема, про промислову та медичну біотехнологію.

Так, одним із ключових напрямів є виробництво біопалива та біозмашувальних матеріалів. У сучасній війні енергетичне забезпечення армії є критично важливим фактором. Традиційні

ланцюги постачання палива можуть бути вразливими до атак, що серйозно загрожує військовим операціям. У цьому контексті біопаливо стає не просто альтернативою, а стратегічним ресурсом.

«Біопаливо – це питання не лише екології. Це питання стійкості держави. Воно дозволяє забезпечити автономність навіть у складних умовах війни», – зазначає Старчевський.

Юрій Старчевський, директор ГО «Науково-дослідний інститут біотехнологій, екології, молекулярної та функціональної медицини».

Особливе значення цей напрям має для Чорноморського регіону та Дунайського транспортного коридору. Ці маршрути сьогодні є критично важливими для експорту української продукції, зокрема зерна, а також для стабільності міжнародної логістики. Розвиток біоенергетики в цьому регіоні може підвищити стійкість транспортних систем і зменшити залежність від традиційних енергоносіїв. Це також безпосередньо пов'язано з європейською ініціативою Military Mobility, яка передбачає модернізацію інфраструктури для швидкого переміщення військ і техніки.

Не менш важливим є напрям медичної біотехнології, зокрема розвиток регенеративної медицини. Адже сучасні бойові дії призводять до складних поранень, які потребують принципово нових підходів до лікування. А завдяки регенеративній медицині пошкоджені тканини й органи відновлюють, використовуючи клітинні технології, біоінженерні матриці, фактори росту та інші інноваційні методи.

«Регенеративна медицина дозволяє не просто лікувати, а відновлювати пошкоджені тканини і органи та знизити довгострокові медичні витрати. Це шанс повернути військових до повноцінного життя», – пояснює Юрій Старчевський.

У цьому контексті в Україні розробляють проекти зі створення мережі центрів біореабілітації, імунокорекції та геронтології. Вони дозволять сформувати сучасну систему медичної допомоги, яка відповідатиме викликам воєнного часу та післявоєнного відновлення.

Важливо, що всі ці розробки є технологіями подвійного призначення. Це означає, що їх можна інтегрувати в міжнародні дослідницькі програми й отримувати фінансування від Європейського Союзу. Відповідно до чинного законодавства ЄС, зокрема регламенту, який регулює діяльність European Defence Fund, такі проекти мають високі шанси на підтримку за умови міжнародної кооперації.

«Українські наукові проекти повністю відповідають європейським пріоритетам. Ми можемо і повинні бути частиною цієї системи», – наголошує пан Старчевський.

З огляду на це, розвиток біотехнологій стає не лише питанням науки чи економіки, а стратегічним завданням держави. Він відкриває можливості для залучення інвестицій, інтеграції в європейський простір, підвищення обороноздатності та формування нової моделі економічного розвитку. Це один із ключових факторів, які визначають майбутнє України та Європи (<https://bit.ly/4tsHvVN>). – 2026. – 19.04).

Екологічні норми

Питання адаптації законодавства України до *acquis* ЄС, зокрема у сфері управління відходами пакування

Матеріал на сайті «Європейська правда»

Автор: Альона Шуліма, PhD, голова Громадської організації «Прагма».

Уникнути спокус недореформи: Україна має змінити правила щодо пакування та його відходів

Цьогорічна весна додала до євроінтеграційного треку України нові можливості та виклики, в яких поєдналися отримані Україною benchmarks (ключові показники закриття переговорів) уже за всіма кластерами, схвалення урядом Національної програми адаптації національного законодавства до *acquis* ЄС, вибори в Угорщині та дискусії навколо «символічного» членства в ЄС (без права голосу та доступу до бюджету Євросоюзу).

Прикладом можливостей і ризиків є законопроект у сфері пакування та відходів пакування, який перебуває на розгляді в парламенті.

Це перший із низки спеціальних проектів законів, якими планується впровадження розширеної відповідальності виробника у сфері управління відходами.

Тож тривають жваві дискусії як стосовно спеціальних питань щодо пакування та відходів пакування, так і з концептуальних питань впровадження розширеної відповідальності виробника.

Ризики «недореформи»

Ця робота є важливою, адже у подальшому напрацьовані підходи можуть тією чи іншою мірою поширюватися і на певні елементи законодавчого регулювання питань управління відходами електричного та електронного обладнання, батарей і акумуляторів, знятих з експлуатації транспортних засобів, мастил (олив), шин, текстилю.

Більше того, саме цей проєкт закону має першим проходити шлях перенесення нових регламентних норм у сфері управління відходами – а весь цей процес повинен завершитися до кінця 2027 року.

А ще актуальності роботі над законопроектом додає поточний дискурс про «символічне», або ж несправжнє членство. Не вдаючись до нюансів діалогів та настроїв на зовнішньополітичному рівні, можемо припустити лише, що ідеї урізаного, чи то «символічного» членства можуть бути відповіддю на так само «символічне», неповноцінне проведення реформ.

Сфера управління відходами є однією з тих, в якій об'єктивних та суб'єктивних причин, що спокушають до половинчастих реформ, більше ніж достатньо.

Аргументують зазвичай тим, що європейські держави йшли до теперішніх стандартів у цій сфері аж три десятки років, відсутністю належної інфраструктури та необхідністю значних інвестицій у її розвиток, відсутністю реальної інформації про обсяги відходів, а також практичним (як позитивним, так і негативним) досвідом учасників процесу у сфері управління відходами.

У сфері відходів пакування до цього також можна додати й низку інших факторів.

Зокрема, є кілька бізнес-моделей – потенційних претендентів на створення організацій розширеної відповідальності виробника у сфері пакування, які були прораховані за вимогами вже нечинної Директиви 94/62/ЄС, заміненої Регламентом (ЄС) 2025/40).

Також є реалії вже розпочатої реформи у сфері управління відходами з відповідними строкато заповненими нішами. Ну й самі вимоги нового Регламенту (ЄС) 2025/40, який значно розширив предмет регулювання у сфері пакування та відходів пакування.

Де ми зараз

Однак спробуємо розібратись у тому, де ми є та як пробігти цей марафон фахово, гідно, без штучних зволікань та у рамках встановлених цілей, завдань та термінів.

Їх містить Національна програма адаптації національного законодавства до *acquis* ЄС, затверджена урядом 1 квітня 2026 року. Це комплексний інструмент планування та координації процесу адаптації законодавства України до права Євросоюзу. Виконання її має забезпечити повне узгодження правової та інституційної системи України зі стандартами та правом ЄС.

Усього в Національній програмі за кластером 4 «Зелений порядок денний та сталі з'єднання» є 252 цілі. Серед них ті, які стосуються розділу 27 «Довкілля та зміна клімату» та виконання бенчмарку 27.4 щодо сфери управління відходами.

Це, наприклад, імплементація регламентів ЄС у сфері перевезення та імпорту відходів, Директиви 2011/65/ЄС про обмеження використання деяких небезпечних речовин в електричному та електронному обладнанні та імплементація низки директив та регламентів ЄС у сфері управління окремими потоками відходів, а також щодо зменшення впливу деяких пластикових виробів на довкілля.

Як було згадано вище, усі відповідні закони мають ухвалити не пізніше грудня 2027 року. При цьому переважна більшість законопроектів у сфері управління окремими потоками відходів повинні бути винесені на громадське обговорення вже в серпні 2026 року.

У частині реформи пакування та відходів пакування після тривалих внутрішньополітичних дискусій уряд вирішив досягати відповідної цілі через супровід та ухвалення згаданого на початку законопроекту «Про пакування та відходи пакування».

Саме навколо нього наразі триває об'єднання зусиль центральних органів виконавчої влади – Мінекономіки, Мінрозвитку, Держекоінспекції – та профільного комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування.

Перед усіма залученими сторонами стоїть непросте завдання – змінити сам підхід до процесу, сфокусувавшись на ретельній роботі над нормами імплементаційного регулювання та реалістичним актуальним плануванням, розрахунками, а також на фаховому та змістовному діалозі між державою, бізнесом та громадами.

Дороговказом у цьому питанні для України є як Регламент (ЄС) 2025/40, так і опубліковані Настанови Європейської комісії щодо його застосування. Серед іншого, у них звернено увагу на межі гнучкості, доступної для держав-членів у застосуванні норм Регламенту.

Знову ж – ця робота є першим досвідом динамічної діяльності вже в рамках виконання Національної програми, який можна буде поширити на інші законопроекти, що стосуються відходів.

Що і як оцінюватимуть у Брюсселі

Україна у цьому процесі тісно взаємодіятиме з Єврокомісією.

17 березня цього року Україні було передано ключові показники закриття переговорних кластерів 3, 4 та 5 (closing benchmarks).

Зокрема, однією з умов, передбачених для закриття переговорів за розділом 27 «Довкілля та зміна клімату» кластера 4, є продовження адаптації до відповідного законодавства ЄС у сфері відходів, «...дотримуючись ієрархії відходів та виділяючи відповідні кошти на інвестиції в інфраструктуру».

«Україна розробляє програми запобігання утворенню відходів, ухвалює та оновлює плани управління відходами – на національному та регіональному рівнях, – які містять інформацію про всі потоки відходів та рішення щодо управління ними, включаючи тип та потужність інфраструктури управління відходами, схеми роздільного збору та економічні інструменти», – зазначено в ключовому показнику 27.4, який стосується сфери управління відходами.

Відповідно до наданих Україні додаткових інформаційних документів стосовно практичного виконання переданих ключових показників, для закриття кластера 4 у частині переговорного

розділу 27 очікується, що «...все національне законодавство буде прийнято, всі відповідні органи (компетентні органи) призначено/визначено та всі процеси встановлено».

«Може бути передбачено певну гнучкість щодо інших елементів, що стосуються повної імплементації: початок збору даних, перевірки та забезпечення виконання, що в певних випадках може розпочатися після закриття розділу та не пізніше дня вступу, – додається в додаткових інформаційних матеріалах, отриманих Україною. – Ці елементи повинні бути повністю відображені в окремих планах імплементації конкретних директив/регламентів».

Встановлено критерії оцінювання виконаної Україною роботи та методи оцінки.

Зокрема, Єврокомісія відстежуватиме відповідні зміни в законодавстві. Коли того чи іншого ключового показника досягнуто, Україна має поінформувати про це Брюссель та вказати на ступінь адаптації національного законодавства до *acquis* ЄС (повна чи часткова). При цьому в усіх таких випадках очікується надання інформації щодо елементів, які не були повністю відтворені у національному законодавстві, та плановані строки повного приведення законодавства у відповідність до *acquis* ЄС.

Методами оцінки досягнення ключового показника є таблиці відповідності національного законодавства *acquis* ЄС, політичний діалог, звітування України, імплементаційні плани для тих *acquis* ЄС, для яких подано запит на перехідні періоди; моніторингові місії (за потреби) та статистичні дані.

Як і для інших сфер, ключовим інструментом системного відстеження євроінтеграційного процесу в Україні залишатиметься оцінка її прогресу в межах Пакета розширення, який щорічно готує Європейська комісія.

Окрему увагу приділено планам України щодо імплементації нових актів ЄС у сфері управління відходами, як-от Регламент (ЄС) 2025/40 у сфері пакування та відходів пакування, Регламент (ЄС) 2023/1542 щодо батарей і відпрацьованих батарей, Регламент (ЄС) 2024/1157 про перевезення відходів. Щодо цього Україна має поінформувати Єврокомісію вже під час підготовки нею щорічного звіту в межах Пакета розширення на початку вересня.

Значно більше, ніж галузева реформа

Якщо підсумувати, євроінтеграція у сфері управління відходами, зокрема у сфері пакування та відходів пакування – це вже не про те, чи потрібно, а про те, як саме і в які терміни. Це ретельна робота, в межах якої будь-яке рішення щодо невключення тієї чи іншої норми або частини Регламенту (ЄС) 2025/40 до законопроекту органи державної влади мають ухвалювати з усвідомленням політичної відповідальності і з розумінням наслідків для всіх етапів переговорного процесу щодо вступу України в ЄС.

При цьому слід брати до уваги, що будь-які перехідні періоди щодо застосування вимог *acquis* ЄС мають бути спочатку ретельно обґрунтовані та прораховані на національному рівні, включені в імплементаційні плани, а згодом пройти схвалення усіма державами-членами на рівні ЄС.

Тож від зміни підходів до вивчення та обговорення питань адаптації законодавства України до *acquis* ЄС, зокрема у сфері управління відходами пакування, залежить значно більше, ніж галузева реформа.

Йдеться про якість руху України до членства в Євросоюзі та її реальну регуляторну, адміністративну та організаційну готовність та економічну спроможність до вступу за умов, коли «символічного» членства може бути недостатньо для геополітичних викликів (<https://www.eurointegration.com.ua/experts/2026/04/28/7236414/>). – 2026. – 28.04).

Виклики для держави та бізнесу в питанні реалізації норм Регламенту ЄС про пакування та відходів пакування

Матеріал на сайті «Юридична газета»

Автор: Олена Ялієва, провідна експертка ГО «Прагма».

Від директиви до регламенту: правова революція у сфері пакування та виклики для України

На початку весни відбулося кілька важливих подій у контексті вступу України до ЄС. 17 березня Європейська Комісія надала ключові індикатори за кластерами 3, 4 та 5, які мають допомогти Уряду України визначити пріоритетні реформи, реалізація яких дозволить досягти прогресу на шляху до членства України в ЄС. А вже 1 квітня Уряд України зробив важливий крок у пріоритизації євроінтеграційних завдань, затвердивши Національну програму адаптації законодавства України до права Європейського Союзу – стратегічний документ планування та координації приведення законодавства України у відповідність до *acquis* ЄС. Серед пріоритетів в екологічній сфері – імплементація актів Європейського Союзу у сфері управління відходами, зокрема відходами пакування.

До того ж минулого року на рівні Європейського Союзу відбулося масштабне оновлення регулювання у сфері пакування та управління відходами пакування: на заміну Директиви 94/62, що діяла у цій сфері протягом трьох десятиліть, було прийнято новий Регламент 2025/40. Оскільки новий Регламент передбачає ухвалення низки імплементаційних актів Європейської Комісії та досить тривалі перехідні періоди, наразі не можна говорити про те, що він уже запрацював у повну силу.

Проте зміни у регулюванні пакування та відходів пакування, запроваджені Регламентом, – це не просто точкове оновлення, а, без перебільшення, революція, яка спричинила значну кількість дискусій щодо того, яким чином його норми будуть реалізовані – і чи можуть бути реалізовані повною мірою – на рівні ЄС, а також як його імплементація вплине на виробників та інших суб'єктів, які використовують пакування і залучені до управління його відходами.

Зокрема, на складність нового регулювання навіть для держав – членів ЄС і бізнесу, що працює на ринку ЄС, вказує той факт, що наприкінці березня цього року Європейська Комісія опублікувала настанови щодо застосування норм Регламенту.

Заміна директиви регламентом – посилення механізмів спільного ринку

Протягом 30 років основні засади діяльності у сфері пакування та управління відходами пакування на рівні Європейського Союзу були врегульовані Директивою 94/62 про пакування та відходи пакування. Документ неодноразово оновлювався та доповнювався для того, щоб краще відповідати новим пріоритетам Союзу, проте правова природа документа залишалася незмінною – директивою на рівні Союзу врегульовувались цілі та основні засади політики, натомість конкретні шляхи досягнення таких цілей і деталізоване регулювання визначалось державами-членами у національному законодавстві. Отже, на момент розробки та подальшого прийняття Регламенту на рівні Європейського Союзу фактично існувало 27 різних систем вимог до пакування, його маркування, придатності до повторного використання та управління відходами пакування, що показувала різну ефективність.

Однак така ситуація створювала складності для функціонування Європейського Союзу як єдиного ринку через різні національні вимоги до пакування та різні вимоги для виробників. Окрім того, Директива не враховувала зміни у патернах споживання, викликаних, серед іншого, розвитком цифрових платформ та міжнародної торгівлі споживчими продуктами з їх використанням – як всередині Європейського Союзу, так й імпорту товарів споживачами з третіх країн. Усі ці питання потребували подальшої гармонізації правил на рівні ЄС із одночасним його оновленням.

З цією метою і було прийнято оновлений Регламент 2025/40 про пакування та відходи пакування. На відміну від норм Директиви, норми Регламенту мають пряму дію для держав-членів ЄС та закріплюють не лише цілі політик, але й основні шляхи досягнення таких цілей. Такий підхід дозволяє забезпечити вищий рівень гармонізації регулювання на рівні ЄС. Водночас Регламент 2025/40 передбачає врегулювання низки питань на національному рівні – так, на рівні Регламенту деталізовані деякі вимоги щодо функціонування системи розширеної відповідальності виробника (зокрема, щодо того, на яких суб'єктів поширюються такі зобов'язання, які витрати повинні покриватись за рахунок такої системи, а також вимоги щодо реєстрації та звітування суб'єктів), проте конкретна модель функціонування системи розширеної відповідальності виробника все ж таки обирається на рівні держави-члена і врегульовується актами національного законодавства.

Регулювання всього життєвого циклу пакування

Іншою важливою відмінністю Регламенту 2025/40 від Директиви 94/62 є те, що Регламент приділяє значно більше уваги вимогам до пакування на етапах його виготовлення та використання. Наприклад, якщо Директива встановлювала лише загальні вимоги щодо досягнення цільових показників з рециклінгу відходів пакування, то Регламент підходить до цього питання більш системно і встановлює не лише мінімальні цільові показники рециклінгу, а й вимоги до придатності пакування до рециклінгу, які враховуються вже на етапі його виробництва.

Крім того, розширюються та конкретизуються й інші вимоги до пакування: щодо обмеження вмісту певних речовин, причому до їх переліку включаються не лише токсичні чи небезпечні речовини, а й ті, що можуть негативно впливати на придатність пакування до рециклінгу; щодо встановлення обов'язкового вмісту переробленої сировини у пластиковому пакуванні; щодо обмеження вільного простору в пакуванні; а також щодо маркування пакування.

Водночас значна кількість зазначених норм наразі не імplementована навіть у ЄС, з огляду на те, що вони потребують конкретизації та закріплення конкретних методик і критеріїв оцінки у делегованих актах Європейської Комісії, які мають бути прийняті на виконання цих норм. Проте станом на сьогодні більшість таких делегованих актів ще лише розробляється.

Також уже сьогодні на рівні ЄС порушуються питання щодо надмірності або неможливості виконання окремих норм Регламенту та доцільності їх перегляду. Фактично перший крок уже було зроблено в лютому 2026 року, коли делегованим рішенням Європейської Комісії було звужено коло суб'єктів, на яких поширюється вимога щодо застосування повністю багаторазового м'якого транспортного пакування, з огляду на потенційно надмірні витрати на адаптацію до таких вимог.

Імplementація Регламенту ЄС про пакування та відходи пакування: виклики для держави та бізнесу

Регламент 2025/40 викликає чимало дискусій і в Україні. З огляду на статус держави-кандидата та амбіції України стати повноцінним членом Європейського Союзу в найближчому майбутньому, держава має продемонструвати свою готовність і спроможність дотримуватися норм Регламенту 2025/40 з моменту вступу до ЄС, якщо інше не буде визначено у договорі про приєднання. І якщо процес транспозиції норм директив у національне законодавство України є досить зрозумілим, то імplementація регламентів, які за своєю природою не призначені для перенесення в національне законодавство, викликає окремі дискусії.

Зокрема, періодично лунає думка, що імplementувати регламенти в національне законодавство не потрібно, оскільки вони набудуть чинності для України автоматично з моменту вступу до ЄС. З іншого боку, інші експерти наголошують на необхідності максимально точної транспозиції та імplementації відповідних регламентів на національному рівні, щоб продемонструвати прогрес України у виконанні взятих на себе євроінтеграційних зобов'язань і підготувати необхідне законодавство та інфраструктуру для реалізації норм актів Європейського Союзу. Станом на сьогодні переважає саме другий підхід, який передбачає максимально повну імplementацію норм відповідних регламентів у національному законодавстві, а також прийняття необхідних

для їх реалізації національних актів у тих аспектах, де регулювання передається на національний рівень. Передбачається, що після вступу України до ЄС та частина законодавства, яка дублює положення відповідних регламентів, буде скасована, натомість національне законодавство з питань, не врегульованих на рівні ЄС, залишиться чинним.

Іншим проблемним питанням у реалізації норм Регламенту є відсутність інфраструктури для належного управління відходами, а також даних про обсяги відходів пакування, що утворюються в Україні щороку, і даних про наявну інфраструктуру з управління відходами. Така ситуація призводить до того, що сьогодні, особливо в умовах триваючої збройної агресії росії проти України, фактично неможливо оцінити необхідні обсяги інвестицій у сферу управління відходами, хоча б у частині відходів пакування, та часові межі реалізації відповідних інвестиційних проєктів. Це, у свою чергу, створює труднощі як у процесі підготовки проєктів національного законодавства, яке має встановлювати реалістичні строки досягнення цільових показників, так і в комунікації перехідних періодів у межах переговорного процесу з ЄС.

Як уже зазначалося вище, вимоги до пакування та відходів пакування, встановлені Регламентом 2025/40, викликають занепокоєння щодо можливості їх застосування та вартості адаптації до нового регулювання навіть на рівні ЄС. Тож не дивно, що бізнес, який сьогодні працює в Україні в умовах постійних викликів воєнного часу, з пересторогою ставиться до потенційного нового регулювання.

Разом із тим Регламент 2025/40 є логічним розвитком регулювання, встановленого Директивою 94/62, і базується на здобутках та недоліках системи, що діяла в ЄС протягом кількох десятиліть. В Україні ж адаптація до регуляторної революції у сфері пакування, що відбулася в ЄС, збіглася в часі з процесом створення належної інфраструктури для управління відходами пакування та іншими викликами воєнного часу. І хоча одразу виконати всі вимоги Регламенту 2025/40 у визначені ним строки Україні не вдасться, вже сьогодні можливо закладати регуляторні підвалини для його виконання та збирати дані, необхідні для ухвалення виважених і ефективних рішень (<https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/vid-direktivi-do-reglamentu-pravova-revolyuciya-u-sferi-pakovannya-ta-vikliki-dlya-ukrayini.html>). – 2026. – 17.04).

Важливість створення системи торгівлі викидами парникових газів (СТВ) для модернізації підприємств та вступу в ЄС

Матеріал на сайті «Європейська Бізнес Асоціація»

Автор: Вікторія Карпець, менеджерка комітету промислової екології та сталого розвитку.

Як перетворити кліматичний інструмент на драйвер модернізації

Створення системи торгівлі викидами парникових газів (СТВ) є одним із кроків на шляху до вступу України в Євросоюз. Цей ринковий механізм має на меті зменшити викиди парникових газів у повітря. Як він працює?

Держава встановлює загальну межу – максимальну кількість викидів, яку дозволено утворити всім підприємствам за рік, і ця межа має щороку зменшуватися. Також держава видає або продає підприємствам спеціальні дозволи (квоти). Ціна на квоти не стала, а формується на ринку під час торгів.

Система торгівлі викидами розроблена для того, щоб акумулювати фінансові ресурси і підтримувати декарбонізацію енергетики й промисловості завдяки різним механізмам на кшталт грантів, субсидій та часткового фінансування.

СТВ як частина євроінтеграції

Необхідність створення і запуску системи обговорювалася кілька років, проте для цього не були створені передумови. Була відновлена робота системи моніторингу, звітності та верифікації викидів для визначення їх обсягів і затвердженій національно визначений внесок до Паризької угоди, що встановлює ліміт викидів в СТВ. Також Мінекономіки підготувало текст відповідного проєкту закону. Тож реальні кроки для створення системи робляться в Україні лише зараз.

На думку бізнесу, для уникнення додаткового фіскального навантаження СТВ слід вводити як інструмент підтримки декарбонізації і допомоги в інтеграції з СТВ ЄС (EU ETS). Ключове завдання – створити умови для модернізації підприємств і зниження вуглецеємності економіки, зберігши її конкурентоспроможність.

Для успішного долучення до EU ETS національна СТВ має бути максимально наближена до неї. Впровадження СТВ має базуватися на досвіді Євросоюзу, але зважати на українські реалії: велику війну, пошкодження енергосистеми, поточний стан економіки та обмежений доступ підприємств до фінансування.

ЄС почав запроваджувати EU ETS у 2005 році, наразі триває четверта фаза. Україна лише проєктує систему торгівлі квотами, тому бізнес і держава потребують тривалого перехідного періоду для успішної адаптації до нових вимог.

Висока вартість – не гарантія

В Україні діє система екологічного податку за викиди CO₂, що становить 30 грн за тону. Висока ціна на CO₂ в рамках СТВ не дасть бажаного результату – декарбонізації, а може лише додати фінансового навантаження підприємствам.

Для успішного впровадженні торгівлі квотами потрібні чіткі правила, можливість окупності інвестицій та доступ до фінансування. Навантаження бізнесу на рівні з євросоюзівським може зашкодити компаніям, які працюють в умовах війни.

Бізнес вважає, що не варто порівнювати вуглецеве ціноутворення з ЄС, яке становить 70-80 євро за тону CO₂ і здається величезним тиском на підприємства. Це лише ринкова ціна, а не реальне фінансове навантаження.

Підприємства з ЄС сплачують не всю вартість викидів вуглецю, а лише ту частину, що не покривають безкоштовні квоти. Якщо компанія не використала всі безкоштовні квоти, вона може продати їх та отримати додатковий дохід.

За такого принципу реальне навантаження становить кілька євро на тону продукції, наприклад, 6-7 євро на тону сталі. Економіка України несе важкий воєнний тягар, тому вуглецеві витрати мають бути значно нижчими, ніж у ЄС.

Умови успішної декарбонізації

СТВ має виконувати функцію акумуляції коштів і фінансування модернізації підприємств. Без додаткових допоміжних механізмів бізнес може мати ризики втрати конкурентоспроможності, зростання витрат та скорочення виробництва. Саме тому декарбонізація має бути поступовою і добре налагодженою з фокусом на збереження підприємств, податкової бази та робочих місць.

При запуску СТВ доцільно отримати доступ до євросоюзівських фондів декарбонізації, аби скоротити технологічний розвив і зберегти свою конкурентоспроможність на іноземних ринках. В умовах війни і в майбутньому повоєнна промисловість не матимуть можливостей для декарбонізації.

Саме тому важлива допомога держави в залученні додаткового фінансування для модернізації підприємств. При цьому всі без винятку вуглецеві платежі конкретного підприємства повинні спрямовуватися на фінансування проєктів декарбонізації цього підприємства, тобто мати чітке цільове використання коштів.

У контексті зниження викидів парникових газів для досягнення вуглецевої нейтральності важливо пам'ятати не лише про кліматичні цілі, а й про збереження та підтримку економіки.

Наразі викиди від емітентів вуглецю значно знижуються через зупинку, пошкодження та руйнацію підприємств унаслідок війни.

Тож кліматична політика має фокусуватися не лише на скороченні викидів парникових газів, а й на створенні умов для відновлення та модернізації.

Важливо, щоб інструменти кліматичної політики були орієнтовані на підтримку та покращення умов ведення бізнесу, зниження регулярного тиску та залучення фінансування для модернізації, що дасть змогу виконати поставлені кліматичні цілі й безболісно перейти до моделі низьковуглецевої економіки (<https://eba.com.ua/yak-peretvoryty-klimatychnyj-instrument-na-drajver-modernizatsiyi/>). – 2026. – 30.04).

Модернізація системи управління водними ресурсами за стандартами ЄС на прикладі досвіду Нідерландів

Матеріал на сайті «Урядовий портал»

Коли вода – союзник: як досвід Нідерландів може змінити управління водними ресурсами в Україні

Нідерланди десятиліттями живуть у діалозі з водою – і навчилися не просто захищатися від неї, а ефективно нею управляти. Країна, територія якої лежить нижче рівня моря, утворила одну з найскладніших і в той же час найефективніших систем управління: канали, шлюзи, насосні станції, система водокористування та відшкодування витрат на водні послуги. Такий досвід сьогодні цінний для України, яка, зокрема, модернізує власну систему управління водогосподарською інфраструктурою.

Під час робочої онлайн-зустрічі заступник Міністра економіки, довілля та сільського господарства України Ірина Овчаренко обговорила з представниками урядових інституцій Нідерландів можливість поглиблення співпраці у водному секторі. До діалогу долучилися представники Посольства Королівства Нідерландів, Міністерства закордонних справ Нідерландів, Міністерства інфраструктури та водного господарства Нідерландів, а також Агентства підтримки нідерландського бізнесу (RVO).

Йшлося про виклики у сфері басейнового управління водними ресурсами, впровадження сучасних підходів до водокористування та економічно обґрунтованого відшкодування вартості водних послуг. Окрему увагу приділили можливостям практичної взаємодії – обміну досвідом, залученню експертної підтримки та впровадженню інноваційних рішень, які можуть підвищити ефективність і стійкість української системи управління водними ресурсами.

За результатами зустрічі сторони домовилися про проведення спільного онлайн-семінару за участі українських та нідерландських фахівців, зокрема на регіональному рівні. Також опрацьовується можливість організації навчального стаді-туру до Нідерландів, щоб ознайомитися з практичними кейсами управління водними ресурсами та сучасними інженерними рішеннями.

«Нідерланди – країна, яка сильно залежить від води, тому сфера управління водними ресурсами дуже розвинена. Для України надзвичайно важливо використовувати цей досвід у процесі модернізації водного сектору в цілому. Ми зацікавлені у практичній співпраці, яка дозволить впроваджувати ефективні, сучасні та екологічно збалансовані рішення», – зазначила Ірина Овчаренко.

Міжнародне партнерство є ключовим елементом євроінтеграції України та важливим чинником модернізації системи управління водними ресурсами (<https://www.kmu.gov.ua/news/koly-voda-soiuznyk-ia-k-dosvid-niderlandiv-mozhe-zminyty-upravlinnia-vodnymy-resursamy-v-ukraini>). – 2026. – 03.04).

ЦИФРОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ

Юридична сила Дії: Україна першою у світі здобуває статус цифрового партнера Європи

Матеріал на сайті «LIGA.net»

Автор: Зоряна Стецюк, заступниця міністра цифрової трансформації.

Цифровий безвіз у Дії: як взаємне визнання е-підписів із Латвією відкриває ринок ЄС для України

Латвія стала першою країною в світі, з якою Україна має повне взаємне визнання електронних підписів. Це означає, що відтепер українські електронні підписи (КЕП) прирівнюються в Латвії до власноручних підписів. Це має спростити життя для майже 31 000 українців у Латвії під час оформлення державних чи муніципальних послуг, взаємодії з банками та підписання контрактів.

Чи означає це, що Україна – на крок ближче до так званого цифрового безвізу та яка країна визнає наш е-підпис наступною?

Чому взагалі важливо говорити про е-підписи?

У реальному світі ми показуємо паспорт чи ID-картку та підписуємо документи ручкою. У цифровому – просто надрукувати ім'я недостатньо, адже його легко підробити.

Тут на допомогу приходять довірчі послуги, ядром яких є е-підпис та Дія.Підпис, зокрема. Саме завдяки йому ви зможете за кілька кліків одружитися, відкрити ФОП, оформити кредит чи підписати петицію. В Україні вже сформували 31 млн е-підписів, з яких близько 14,1 млн є активними.

«Визнання наших е-підписів у Латвії – це не лише технічне рішення, це справжня цифрова безбар'єрність завдяки успішній співпраці двох країн.»

Це є прикладом того, як цифровізація реально інтегрує Україну в європейський простір, створюючи нові можливості для кожного українця. Адже оформити послугу, підписати контракт чи електронні документи – договори, акти, рахунки – можна так само швидко, як і в Україні.

До речі, Україна ще у 2023 році визнала європейські КЕПи.

Цифровий безвіз: на якому ми етапі?

Саме домовленість із Латвією можна вважати одним із ключових кроків до повного так званого цифрового безвізу – режиму, у якому українські цифрові документи, підписи та сервіси визнаються в ЄС так само, як і внутрішні європейські, а український IT-бізнес отримує вільний доступ до європейського ринку.

Простими словами: це повна інтеграція України в єдиний цифровий простір Євросоюзу.

Що дасть цифровий безвіз?

1. Визнання Дії та е-підписів: Дія.Підпис або електронна печатка компанії матимуть таку ж юридичну силу в ЄС, як і в Україні.

2. Ринок даних: Українські компанії зможуть вільно обмінюватися даними з європейськими колегами. Це відкриває двері для масштабування наших стартапів та IT-продуктів.

3. Спільні стандарти: Ми впроваджуємо ті ж правила гри (акти ЄС), що й у Європі. Це робить Україну зрозумілою та безпечною для великих інвесторів.

Наступний крок – інтеграція з European Digital Identity Wallet

Україна також стала першою країною поза межами ЄС, яка інтегрується в European Digital Identity Wallet – єдиний цифровий гаманець Європи. Це означає, що в майбутньому українські документи в Дії матимуть можливість офіційного визнання в кожній країні Євросоюзу.

Наразі ми реалізуємо інтеграцію EUDI Wallet в Дію. Для користувачів це буде як проста активація міжнародних документів. Ми плануємо зробити це максимально зручно для людей, але водночас гарантувати виконання всіх вимог ЄС.

У проєкті тестуються чотири документи: електронне посвідчення водія, цифрова довідка про місце проживання, цифрова картка платника податків, електронне посвідчення ідентифікаційних даних – цифровий документ, що містить персональні дані особи (ПІБ, фото, код РНОКПП, адреса тощо) для її миттєвої ідентифікації та аутентифікації в електронній формі. Це дозволяє підтверджувати особу без фізичного пред’явлення паперових документів.

Якщо говорити про те, що можна запустити найшвидше, – це, безумовно, посвідчення водія. Чому? Вже є міжнародні стандарти, є величезний запит від водіїв, і що важливо – у нас цей сервіс вже дуже популярний та відпрацьований у межах країни. Це ідеальний кандидат для старту.

Тож ми активно працюємо над гармонізацією законодавства та над тим, аби у всьому ЄС український підпис став легітимним. Найближча ціль – визнання наших підписів та документів у ЄС, але не зупиняємося лише на цьому і розглядаємо «довірчі колаборації» з усім світом (<https://www.liga.net/ua/politics/opinion/tsyfrovyy-bezviz-u-dii-iak-vzaiemne-vyznannia-e-pidpysviv-iz-latviiu-vidkryvaie-rynok-yes-dlia-ukrainy>). – 2026. – 02.04).

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ТРУДОВЕ ПРАВО

Як Україна буде впроваджувати Європейську гарантію для дітей – ініціативи ЄС, спрямованої на подолання дитячої бідності та соціального відчуження внаслідок війни

Матеріал на сайті «Європейська правда»

Автор: Ірина Тулякова, голова Координаційного центру з розвитку сімейного виховання та догляду дітей.

Як Україна буде впроваджувати Європейську гарантію для дітей

Під час повномасштабної війни питання захисту прав дитини в Україні набуло стратегічного значення. Ідеться не лише про реагування на наслідки – втрати, переміщення, розрив соціальних зв’язків, – а про здатність держави забезпечити сталість розвитку дитини навіть у кризових умовах.

Саме в цій логіці Україна розпочала впровадження Європейської гарантії для дітей – ініціативи Європейського Союзу, спрямованої на подолання дитячої бідності та соціального відчуження.

У 2021 році Рада ЄС схвалила відповідну рекомендацію, а країни-члени отримали завдання розробити національні плани до 2030 року. Україна як країна-кандидатка офіційно підтвердила готовність долучитися до цієї ініціативи та розпочала підготовку власного Національного плану.

Частина заходів розрахована на 2026-2028 роки, інші – до 2030 року, що формує середньострокову рамку змін у сфері забезпечення прав дитини.

Це рішення стало продовженням вже розпочатих змін – передусім реформи системи догляду та підтримки дітей, яка передбачає перехід від інституційного догляду до сімейних форм виховання та розвитку соціальних послуг у громадах.

А разом із тим – продовженням роботи щодо приведення українського законодавства до норм *acquis* ЄС за переговорним розділом 19, що охоплює соціальну політику та зайнятість та передбачає впровадження мінімальних стандартів у сферах забезпечення рівності, здоров’я, боротьби з дискримінацією, соціального захисту та соціальної інклюзії (мінімального доходу, догляду за дітьми, соціальної інклюзії для осіб з інвалідністю тощо).

Затвердження Кабінетом міністрів України Плану заходів з реалізації Національного плану щодо впровадження Європейської гарантії для дітей до 2030 року стало наступним етапом цього

процесу. Він визначає напрям змін і фіксує конкретні інструменти реалізації – з визначенням відповідальних органів, строків, індикаторів виконання та показників результативності.

Ключова відмінність затвердженого Плану полягає у його структурі. Він побудований не за галузевим принципом, а навколо доступу дитини до базових послуг – соціальних, освітніх, житлових і пов'язаних із забезпеченням базових потреб.

Це означає, що політики, які раніше розвивалися окремо, будуть інтегруватися в єдину систему.

Зокрема, у напрямі забезпечення доступу до соціальних та інших послуг у територіальній громаді передбачено розвиток соціального супроводу сімей, у яких виховуються діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування. А разом із тим – удосконалення механізмів державного контролю за дотриманням прав дитини, розширення пакета соціальних послуг у громадах, а також розвиток альтернатив інституційному догляду.

Важливим компонентом є також розвиток системи правового захисту, включно з доступом до безоплатної правничої допомоги та розбудовою мережі центрів захисту дитини за моделлю «Барнахус».

Цей термін взято з ісландської мови, де barna hús означає «будинок для дітей». Йдеться про місце, де багатопрофільна міжвідомча команда, до якої входять представники правоохоронних органів, кримінального судочинства, служб захисту дітей, а також медичні працівники і працівники сфери захисту психічного здоров'я, співпрацює, щоб забезпечити дітям – жертвам та свідкам насильства – скоординований ефективний захист, послуги та правосуддя, дружнє до дітей.

У сфері дошкільної освіти План передбачає системні зміни – від розширення доступу до послуг догляду за дітьми раннього віку до розвитку мережі інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти, запровадження програми «єСадок», підтримку громад у створенні нових форматів послуг та розвитку системи раннього втручання.

У загальній середній освіті акцент зроблено на забезпеченні доступу до навчання для всіх дітей, включно з тими, хто проживає на тимчасово окупованих територіях, а також на створенні безпечного освітнього середовища, розвитку інклюзивного навчання та позашкільних заходів, забезпечення закладів середньої освіти шкільними автобусами, утворення державної установи «Центральний інклюзивно-ресурсний центр» для забезпечення функціонування єдиної системи управління, методичного супроводу та моніторингу якості інклюзивного навчання тощо.

Окремі напрями Плану стосуються забезпечення доступу до здорового харчування, зокрема, через систему безоплатного гарячого харчування у школах, а також доступу до належного житла. Саме ці компоненти формують базові умови для життя дитини.

Що це все означає на практиці?

Затвердження Плану є початком наступного етапу, який визначить його ефективність. Йдеться про складний процес, що включає одночасну розробку нормативно-правових актів, розвиток інфраструктури послуг, підготовку фахівців та забезпечення міжвідомчої координації.

Особливу роль у цьому процесі відіграють територіальні громади, оскільки саме на цьому рівні забезпечується фактичний доступ дитини до послуг. Водночас План передбачає систему індикаторів та показників результативності, що дозволяє перейти до регулярного моніторингу виконання і оцінки досягнутих результатів.

В умовах війни реалізація такого документа пов'язана з додатковими викликами.

Йдеться і про нерівномірну доступність послуг, і про переміщення дітей, і про обмежені ресурси. Водночас саме ці умови підсилюють необхідність системного підходу, який дозволяє не лише реагувати на кризові ситуації, а й формувати стійку модель підтримки.

Європейська гарантія для дітей у цьому контексті виступає як принцип організації державної політики, що створює рамку, в межах якої різні сектори діють узгоджено, забезпечуючи послідовну підтримку дитини – від раннього віку до переходу у доросле життя (<https://www.euointegration.com.ua/experts/2026/04/21/7235586/>). – 2026. – 21.04).

«ЮрФем» надала свою оцінку євроінтеграційним зусиллям України для підготовки щорічного звіту Європейської комісії в рамках пакету розширення 2026 року

Матеріал на сайті «ЮрФем»

«ЮрФем» подала документ зі своїми коментарями та оцінкою євроінтеграційних зусиль України на запит Представництва Європейського Союзу в Україні для підготовки четвертого щорічного звіту Європейської комісії щодо України в рамках пакету розширення 2026 року

Так, звіт Єврокомісії оцінює, наскільки країна готова взяти на себе зобов'язання членства в ЄС та якого прогресу досягнула з моменту публікації звіту за 2025 рік.

Під час формування звіту Представництво Європейського Союзу в Україні звертається до представників/ць громадянського суспільства для отримання оцінки з їхнього боку щодо прогресу держави та точок росту.

«ЮрФем» вже кілька років поспіль подає свої коментарі стосовно того, як Україна виконує зобов'язання щодо гендерної рівності та недискримінації. У документі, який «ЮрФем» надіслала наприкінці березня, експертки згадують низку аспектів, що потребують уваги та вдосконалення. Виділимо кілька з них.

Участь жінок у процесах досягнення сталого та справедливого миру

Цьогоріч у лютому затверджено Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2030 року та план заходів з його виконання. Це важливий черговий крок на шляху до виконання міжнародних зобов'язань України та впровадження кращих практик у сфері гендерної рівності.

У цьому контексті варто відзначити суттєве зростання присутності жінок у дипломатії, у формуванні стратегічних рішень державної політики, а також у сферах, де вони традиційно були недостатньо представлені, зокрема в секторі безпеки та оборони.

Водночас Україна має вжити конкретних кроків для імплементації Резолюції Ради Безпеки ООН 1325, зокрема, встановлюючи законодавчі гарантії рівної та формалізованої участі жінок в офіційних делегаціях, робочих групах, міжнародних місіях, переговорах і консультаціях.

Нагадаємо, що торік «ЮрФем» спільно з Урядовою уповноваженою з питань гендерної політики Катериною Левченко, Апаратом Урядової уповноваженої з питань гендерної політики та Українським Жіночим Фондом підготували аналітичний бриф на тему «Участь жінок у процесі досягнення сталого та справедливого миру: виклики та рекомендації».

Оновлення трудового законодавства

Розробка проекту Трудового кодексу, зареєстрованого у січні 2026 року та поданого на розгляд парламенту, відкриває можливість законодавчо закріпити стандарти гендерної рівності у сфері праці – зокрема щодо запобігання домаганням, рівної оплати праці та балансу між роботою і особистим життям – як у державному, так і в приватному секторах. Цей законопроект є важливою основою для формування нової гендерної політики у трудовій сфері.

Варто зазначити, що станом на березень 2026 року він перебуває на етапі підготовки до другого читання і може зазнати змін у певних проблемних частинах. Зокрема, важливо забезпечити можливість для матері, батька або інших законних представників/ць дитини самостійно ухвалювати рішення щодо роботи в нічний час чи у вихідні дні, а також щодо понаднормової роботи чи службових відряджень.

Про необхідність нового трудового законодавства ми розповідали більше за посиланням.

Реагування на сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом

Станом на березень 2026 року в Україні сформовано правову базу державної політики у сфері правового та соціального захисту осіб, які постраждали від сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією Російської Федерації проти України, а також щодо надання їм невідкладних

проміжних репарацій відповідно до Закону України № 4067-ІХ. Водночас, попри те, що закон ухвалено у 2024 році та він набрав чинності у червні 2025 року, комплексна нормативно-правова база для його реалізації досі не прийнята. Через це закон фактично не виконується.

Необхідно забезпечити своєчасну та належну імплементацію Закону України № 4067-ІХ «Про правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій», зокрема за допомогою ухвалення підзаконних актів, виділення фінансування, визначення відповідальних інституцій, а також розробки ефективних і доступних механізмів виплати репарацій постраждалим.

Більше рекомендацій щодо реагування на СНПК можна знайти у підсумковому документі за результатами заходу «Міжнародна рамка зобов'язань щодо реагування на сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом: від норм до дій».

Права потерпілих від злочинів

Відповідно до пункту 3.8 Дорожньої карти з верховенства права, до четвертого кварталу 2027 року Україна зобов'язується забезпечити дотримання прав потерпілих та ефективну імплементацію, зокрема, стандартів процесуальних прав, передбачених Директивою 2012/29/ЄС, яка встановлює мінімальні стандарти щодо прав, підтримки та захисту потерпілих від злочинів, у тому числі потерпілих від воєнних та міжнародних злочинів, а також посилити механізми та міжвідомчу координацію у цій сфері.

Так, у 2025 році створено робочу групу для приведення Кримінального процесуального кодексу у відповідність до стандартів ЄС та найкращих міжнародних практик, яку модерує «ЮрФем». Ця група експертів та експерток, серед яких представники/ці державних органів, зокрема Офісу Генерального прокурора (Координаційного центру підтримки потерпілих і свідків), Міністерства юстиції України, Консультативної місії Європейського Союзу та громадських організацій, напрацьовувала основні положення, що мають увійти в основу законопроекту «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо захисту прав потерпілих від кримінальних правопорушень».

Серед цілей майбутнього законопроекту: посилення гарантій захисту прав потерпілих у кримінальному провадженні; забезпечення врахування вразливості потерпілих та їхніх особливих потреб; встановлення належного балансу між правами потерпілих та обвинувачених (<https://jurfem.com.ua/input-eu-enlargement/>). – 2026. – 07.04).

Проблеми формування бюджету та проєктів з урахуванням гендерних потреб громад у контексті євроінтеграційних реформ

Матеріал на сайті «Центр прав людини ZMINA»

Лише 15 % громад використовують гендерно орієнтований підхід при формуванні бюджету та проєктів відновлення – дослідження

Менше половини громад в Україні використовують гендерно чутливі дані при розробленні проєктів розвитку чи відновлення. Лише у 15 % громад при формуванні бюджету враховують потреби груп чоловіків та жінок.

Про це розповіли експертки під час презентації дослідження інструментів гендерно чутливого та інклюзивного відновлення громад, яке провів аналітичний центр ГО «Бюро гендерних стратегій та бюджетування», передає ZMINA.

Враховання потреб жінок у процесах відновлення та участь жінок у прийнятті рішень в Україні все ще залишаються обмеженими. На це звернула увагу координаторка проєкту «GEN-Відновлення», представниця Українського жіночого фонду Олена Панченко:

«Відновлення потребує посилення місцевих інституцій і процесів за активної участі жіночих громадських організацій. Саме на локальному рівні формується якість рішень щодо відновлення, включно з плануванням, бюджетуванням, реалізацією проєктів, що впливають на життя громад».

Дослідження охопило громади у 16 областях, експерти отримали майже 70 анкет з відповідями. Це допомогло оцінити, наскільки в громадах використовують гендерно чутливий підхід при розподілі фінансів, формуванні послуг чи створенні доступу до них, розповіла керівниця аналітичного центру бюро гендерних стратегій бюджетування Наталія Рябушенко. За її словами, гендерно орієнтоване бюджетування спрямоване на потреби всіх груп людей, зокрема тих, які стали вразливими внаслідок війни.

Експерти дослідили, наскільки громади можуть в різних форматах застосовувати механізм забезпечення гендерної рівності. Результати свідчать, що найпоширенішим є запровадження консультативно-дорадчого органу з питань сім'ї, гендерної рівності та запобігання домашньому насильству (55 %). Також у кожній другій громаді (45 %) визначено координатора з питань забезпечення рівних прав жінок і чоловіків. Проте майже ніде (лише в 1% громад) не призначені радники з гендерних питань на громадських засадах. Переважна більшість громад має плани чи інші документи, які стосуються розвитку та безбар'єрності.

Експерти звернули увагу на епізодичну і нерівномірну залученість до навчання щодо застосування гендерного підходу людей, які у громадах приймають рішення, напрацьовують документи, стратегії, програми, бюджетні документи (26 %).

Водночас 67 % громад проводять оцінку потреб мешканців та мешканок, 45 % – ведуть збір даних з розподілом за статтю та віком. Проте гендерно орієнтований підхід у формуванні бюджету застосовують лише в 15 % громад. У більшості випадків гендерно чутливі дані збирають, але використовують частково. Зокрема, при розробленні проєктів розвитку чи відновлення у 38,7 % громад використовують окремі дані щодо становища різних груп жінок і чоловіків, у 30,6 % громад – лише статистичні показники без розділення за статтю, і лише в 14,5 % громад максимально враховують дані гендерного профілю населення.

У дослідженні також проаналізували, які гендерно чутливі послуги надаються у громадах, зокрема щодо нових програм для сімей з дітьми. У 44 % громад запроваджена послуга електронної черги в дитячі садки, в 29 % діє програма «ЄЯсла».

Дві третини громад повідомили, що у них запроваджений соціальний супровід сімей та людей у складних життєвих ситуаціях, також сімей, де виховуються діти-сироти та позбавлені батьківського піклування. Денний догляд для дітей з інвалідністю є у кожній четвертій громаді, послуга раннього втручання – у кожній третій (29 %).

Дослідження виявило, що у громадах відсутня комплексна система підтримки людей, які постраждали від домашнього та гендерно зумовленого насильства, зокрема сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом (СНПК). Мобільні бригади соціально-психологічної допомоги є у 45 % громад, притулок можна знайти у 16 % громад, а денний центр допомоги постраждалим – у 25 %. Повільний розвиток нових сервісів може свідчити про обмеженість ресурсів та недостатню пріоритетність цього напрямку, припускають автори дослідження.

Нагадаємо, у січні 2025 року парламент ухвалив законопроект № 12245, який передбачає застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі на державному та місцевому рівнях.

У лютому 2026 року був анонсований проєкт Gender Equality Facility – ініціатива з технічної допомоги, яку Євросоюз надасть українському уряду для прискорення гендерно відповідальних реформ на шляху до членства в ЄС та підтримки інклюзивного відновлення країни.

Раніше ZMINA писала, що в Україні розробили Індекс гендерної рівності за європейськими стандартами. Такий інструмент може сприяти реформам та інтеграції України в ЄС (<https://zmina.info/news/instrumenty-spravedlyvosti-yak-u-gromadah-zaluchayut-resursy-dlya-gendernochutlyvogo-vidnovlennya/>). – 2026. – 30.04).

Положення щодо рівних прав та можливостей жінок та чоловіків у проєкті Трудового кодексу без дискримінаційної глави про працю жінок

Матеріал на сайті «ЮрФем»

У проєкті Трудового кодексу немає окремої глави про працю жінок, а в чинному Кодексі законів про працю України є. Це «зрада» чи ні? Пояснюємо

Оновлення українського трудового законодавства на часі, і це твердження не викликає сумнівів. Адже чинний Кодекс законів про працю України (КЗпПУ, чинний кодекс) напередодні свого «55-річчя» вже не зовсім відповідає ні реаліям, ні євроінтеграційним зобов'язанням України.

З моменту реєстрації проєкту Трудового кодексу ми оглядаємо його положення щодо захисту прав жінок – здебільшого змістовно, а сьогодні також і структурно.

Чинний кодекс містить окрему главу «Праця жінок». Здавалося б, що таке виділення теми в окрему структурну частину могло б забезпечити комплексний та ефективний захист прав жінок. Могло б.

Але що маємо натомість? Все, може, й було б добре, якби ця глава не розпочиналася із доволі дискримінаційних положень про обмеження та заборони для жінок. Йдеться, наприклад, про обмеження праці жінок на роботах у нічний час та заборону залучення вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років, до нічних, надурочних робіт, робіт у вихідні дні і направлення їх у відрядження.

Далі у цій главі йдуть важливі положення щодо відпусток у зв'язку з вагітністю, пологами і для догляду за дитиною та інших гарантій.

Але, наприклад, у 2021 році Верховна Рада України законодавчо зрівняла права чоловіків і жінок на відпустку для догляду за дитиною (так звана «трирічна відпустка»). Відтоді за бажанням матері або батька дитини одному чи одній з них надається відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку. Тобто це положення стосується не лише праці жінок, хоч і «перебуває» у відповідній главі.

Натомість інший тип відпусток – одноразова оплачувана відпустка при народженні дитини тривалістю до 14 календарних днів, яка надається комусь одному: батькові дитини чи іншій родичці або родичу, – розміщений понад сотнею статей вище у главі про час відпочинку.

Проєкт Трудового кодексу, яким пропонують замінити чинний КЗпПУ, не має окремої глави, присвяченої праці жінок. Натомість розробники/ці обрали інший підхід, який радше наскрізно впроваджує положення щодо рівних прав та можливостей жінок та чоловіків, мамів і татів.

Так, якщо брати за приклад ті ж відпустки, то у проєкті відповідні положення про різні типи відпусток та їхні нюанси містяться у главі про час відпочинку, що видається логічним. Тут йдеться і про:

- відпустки, пов'язані з народженням та вихованням дитини (дітей);
- відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами;
- одноразову оплачувану відпустку при народженні дитини (дітей);
- одноразову оплачувану відпустку у зв'язку з усиновленням дитини (дітей);

- відпустки для догляду за дитиною.

До слова, раніше ми розповідали, що, зберігаючи інші типи відпусток, проєкт Трудового кодексу пропонує нову норму, якою встановлює оплачувану відпустку для догляду за дитиною загальною тривалістю 4 місяці – по 2 місяці для матері та батька. Важливо, що кожен/на з батьків дитини матиме індивідуальне право на два місяці такої відпустки, яке не може бути передане іншому/ій з батьків дитини.

Водночас згадані «обмеження/заборони» частково скасовуються (як те, що стосувалося відряджень) у проєкті, а частково зберігаються, що, на наш погляд, потребує доопрацювання. Адже важливо надати жінці можливість самостійно робити вибір (умовно) працювати в нічну зміну чи ні. Відповідні європейські стандарти передбачають, що вагітна працівниця, працівниця, яка нещодавно народила, або працівниця, яка вигодовує дитину, не може бути зобов'язана виконувати ту ж нічну роботу.

Але, якщо говорити саме про структуру проєкту кодексу, ці норми розміщені у його відповідних частинах.

Так, у розділі про гарантії та компенсації є стаття про гарантії і компенсації працівникам, направленим у робочі відрядження. У ній поруч з іншими аспектами відряджень і йдеться про те, що «вагітні працівниці, працівники, які мають дитину віком до півтора року, дитину з інвалідністю, здійснюють догляд за хворим членом сім'ї відповідно до медичного висновку, можуть направлятися у робоче відрядження лише за їх письмовою згодою». Ця норма є значним кроком вперед у порівнянні з чинним кодексом. Положення про понаднормову роботу чи роботу в нічний час натомість містяться у главі про робочий час (розділ про умови роботи).

Тобто фактично структурна відмінність – наявність чи відсутність глави про права жінок – між чинним КЗпПУ та проєктом Трудового кодексу не є недоліком останнього. Навіть навпаки: видається, що гендерні аспекти мають бути наскрізними по тексту, а не лише «зберігатися» в окремій главі – так, наче жінки сидять десь за окремим «столом» збоку, в той час як усі працівниці й працівники могли б бути за одним «столом», який враховує відмінні потреби кожної та кожного, жінки та чоловіка, мами та тата (<https://jurfem.com.ua/okrema-hlava-u-kodeksi-poyasnuemo/>). – 2026. – 21.04).

Проблемні положення проєкту Цивільного кодексу суперечать інтересам дітей та формують правові колізії між законодавством та євроінтеграційними зобов'язаннями України

Матеріал на сайті «Центр прав людини ZMINA»

Понад 40 положень щодо дітей в новому Цивільному кодексі потребують доопрацювання – правозахисники

Проєкт нового Цивільного кодексу містить низку ризиків для прав дітей. Зокрема, щодо питань усиновлення, відмови від дитини з інвалідністю та надмірних повноважень органів опіки.

Про це йдеться у позиції Української мережі за права дитини, яка налічує понад 30 українських та міжнародних організацій.

Українська мережа за права дитини та «СОС Дитячі Містечка Україна» підготували спільну позицію щодо змісту нового Цивільного кодексу України (законопроєкт № 15150). Там звернули увагу, що оновлення цивільного законодавства є важливим і давно очікуваним кроком. Проте проєкт Цивільного кодексу, який парламент підтримав за основу 28 квітня, потребує доопрацювання.

«Після детального аналізу документа ми виявили понад 40 положень, які викликають серйозне занепокоєння. Частина з них не відповідає загальнонаціональній доктрині захисту прав дитини, що імплементована в низку затверджених та ратифікованих документів», – зазначається на сторінці Української мережі за права дитини.

Йдеться, зокрема, про Конвенцію ООН про права дитини, Стратегію Ради Європи з прав дитини (2022–2027), Європейську гарантію для дітей в Україні на період до 2030 року, Національну стратегію захисту прав дитини у сфері юстиції на період до 2028 року.

Правозахисники зазначають, що деякі положення проєкту Цивільного кодексу суперечать інтересам дітей та формують правові колізії між національним законодавством та міжнародними зобов'язаннями держави.

Найбільш в мережі вважають такі моменти в документі:

- обмеження права дитини знати своє походження;
- можливість зміни відомостей про дату і місце народження дитини після усиновлення, що є надмірним втручанням в її особисту та правову ідентичність;
- розширення випадків скасування усиновлення;
- допускається залишення дитини у пологовому будинку або закладі охорони здоров'я через «істотні вади фізичного та/або психічного розвитку», що є однією з найгірших норм у всьому проєкті, адже фактично легітимує відмову від дитини через інвалідність чи тяжкий стан здоров'я;
- зберігається складна процедура усиновлення та тривалість розгляду справ у суді;
- послаблення сімейних зв'язків без належного врахування інтересів дитини;
- надмірні повноваження органів опіки;
- перенесення прав дитини у площину домовленостей між дорослими;
- відсутність належного захисту та встановлення спеціального режиму захисту дитини в інформаційному, медичному та цифровому середовищі.

«Ми переконані: Цивільний кодекс має бути дитиноцентричним. Це означає, що інтереси дитини повинні бути відправною точкою для кожної норми, а не результатом домовленостей між дорослими», – наголосили в організації.

Автори звернення закликали до відкритого доопрацювання документа за участі громадянського суспільства та створення робочої групи.

Нагадаємо, ZMINA писала, що в Україні впроваджуватимуть Європейську гарантію для дітей – ініціативу ЄС для боротьби з бідністю та соціальним відчуженням. Затверджений урядом план має створити умови для повноцінного розвитку кожної дитини незалежно від місця проживання чи соціального статусу.

У листопаді 2024 року Україна ухвалила Стратегію забезпечення права дитини на зростання в сімейному оточенні, яка є частиною реформи деінституціалізації, що передбачено євроінтеграційними зобов'язаннями держави (<https://zmina.info/news/ponad-40-polozhen-shhodo-ditej-potrebuyut-doopraczyuvannya-pravozahysnyky-pro-ryzyky-novogo-cyvilnogo-kodeksu/>). – 2026. – 30.04).

Проблеми нового Цивільного кодексу та міграційна політика України заважають виконати ключові євроінтеграційні умови

Матеріал на сайті «Центр громадянських свобод»

Що заважає Україні виконати ключові умови вступу до ЄС: дискримінація, кордони і міграція без стратегії

Переговорні розділи 23 і 24 не є рядовими серед понад тридцяти розділів в рамках переговорного процесу. Від прогресу саме тут залежить, чи буде закрито будь-який інший розділ: агро, митниця, екологія, транспорт. Поки Україна не демонструє результатів у правах людини, міграції та управлінні кордонами, решта переговорного процесу стоятиме на місці.

Щоб не повторити помилок Західних Балкан, УЦЄП разом із Центром громадянських свобод, ГО «Європа без бар'єрів» та ГС «ЄвроХаб» розробили власний план імплементації проміжних цільових індикаторів з конкретними заходами, термінами і відповідальними органами. Це так званий документ для внутрішнього використання Україною, щоб більш чіткіше розуміти завдання оскільки цільові індикатори досить загальні і навіть Дорожня карта з Верховенства права, яка тісно з ними пов'язана теж не завжди дає чітке розуміння що саме має зробити країна. 24 березня його обговорили з представниками міністерств, парламентських комітетів та громадянського суспільства.

«Ми подивилися на досвід наших сусідів. Мені би дуже не хотілося, щоб ми чекали 20 років, як Північна Македонія, і були в пастці політичних ігор. А також я б дуже не хотіла, щоб нам заважали загальні формулювання проміжних цільових індикаторів (бенчмарок) як це було в Західних Балканах», – пояснила виконавча директорка УЦЄП Любов Акуленко. Саме тому документ будувався на конкретних критеріях, а не на загальних завданнях.

Панель 1. Основоположні права

У сфері основоположних прав програмний директор Центру громадянських свобод Володимир Яворський виділив три системні проблеми.

Перша стосується антидискримінаційного законодавства. До 2020 року в Україні взагалі не було повноцінного закону про протидію дискримінації, і навіть ухвалене досі не приведено у відповідність до директив ЄС. Законопроект, покликаний це виправити, скасовує чинну статтю кримінального кодексу, суперечить міжнародним стандартам і залишає більшість населення поза реальними інструментами захисту. Один представник уповноваженого на область фізично не може охопити бодай частину порушень.

Друга проблема стосується захисту персональних даних. Незалежного регулятора немає, відповідні законопроекти роками не виходять із парламенту, а окреме регулювання для правоохоронних органів перебуває на нульовому рівні.

«Якщо ми випустимо українські компанії на європейський ринок, де є європейські регулятори, які регулюють GDPR, і вони матимуть право застосовувати санкції до українських компаній, а це до десяти відсотків обороту, то українські компанії просто отримають величезні штрафи, тому що вони не будуть готові до цього регулювання», – зазначив Яворський. Навіть якщо все ухвалити завтра, впровадження займе щонайменше чотири-п'ять років.

Третя проблема – невиконання судових рішень. Близько 20 % рішень не виконується, перше рішення ЄСПЛ щодо цього ухвалено понад двадцять років тому, і ситуація принципово не змінилась. Кожне міністерство вирішує своє завдання ізолювано, хоча реформи у сфері прав людини неминуче зачіпають кілька відомств одночасно. Закон про Уповноваженого з прав людини, наприклад, не обговорювався публічно до внесення до парламенту взагалі.

Панель 2. Міграція, притулок та управління кордонами

Для розробки стратегічних документів у сфері міграції та кордонів профільними органами влади були залучені незалежні експерти. Проекти двох стратегій – з інтегрованого управління

кордонами та міграційної політики – мають бути прийняті цього року, втім питання інтеграції іноземців залишається без жодного інституційного відповідального.

«Вперше проєкт стратегії з інтегрованого управління кордонами включає окрему ціль, яка безпосереднім чином стосується захисту прав людини. І ще одна ціль передбачає безпосередню комунікацію і співпрацю з громадянським суспільством. Це ті речі, які нам треба знати і використовувати, поки є готовність органів влади співпрацювати з нами», – зазначила виконавча директорка ГО «Європа без бар'єрів» Ірина Сушко.

Трудова міграція в Україну вже відбувається, зокрема через залучення іноземних військових, але правова база для їхньої легалізації та інтеграції їхніх сімей не створена. Урядовий законопроект, який мав це врегулювати, більше півроку чекає розгляду.

У сфері управління кордонами Україна розпочала виконання завдань «Шенген та зовнішні кордони», передбачених Дорожньою картою з питань верховенства права. Україна є єдиною серед країн-кандидатів, яка повноцінно розпочала процес створення національної системи шенгенського управління відповідно до рекомендацій Єврокомісії. Скринінг шенгенського законодавства має завершитися до кінця червня. Два ризики залишаються відкритими: вичерпного переліку шенгенського законодавства не існує навіть на рівні Єврокомісії, а міжнародних експертів для супроводу розробки стратегії поки немає (<https://ccl.org.ua/news/shho-zavazhaye-ukrayini-vykonaty-klyuchovi-umovy-vstupu-do-yes-dyskryminacziya-kordony-i-migracziya-bez-strategiyi/>). – 2026. – 02.04).

Оновлений проєкт Цивільного кодексу містить дискримінаційні норми щодо ЛГБТ та суперечить зобов'язанням перед ЄС

Матеріал на сайті «Центр прав людини ZMINA»

Оновлений після критики проєкт Цивільного кодексу містить дискримінацію ЛГБТ та суперечить зобов'язанням з євроінтеграції

Зареєстрований у парламенті 9 квітня 2026 року законопроект із рекодифікації Цивільного кодексу (№ 15150) містить норми, що дискримінують ЛГБТІК+-людей та суперечать зобов'язанням України під час вступу до ЄС. Зокрема, одностатевих партнерів не визнаватимуть сім'єю навіть через суд.

На це звертають увагу в об'єднанні «Національний ЛГБТІ-консорціум».

За визначенням експертів організації, новий проєкт Цивільного кодексу залишає практично ті самі дискримінаційні норми, що й попередній законопроект № 14394, який викликав резонанс і критику в українському суспільстві.

«Попри окремі редакційні правки, базова логіка проєкту щодо ЛГБТІК+-людей збережена – як і раніше, вона передбачає фактичне виключення одностатевих пар зі сфери сімейного права, а трансгендерних людей фактично «викидає» з уже сформованих шлюбних стосунків на юридичному рівні», – зазначають в об'єднанні.

Зокрема, у проєкті кодексу пропонуються такі норми:

- одностатеві партнери не визнаються членами сім'ї навіть через суд;
- шлюб визначається виключно як союз чоловіка та жінки, тож одностатеві шлюби, укладені за кордоном, в Україні не визнаються;
- немає будь-яких альтернативних форм визнання сімейного союзу для ЛГБТІК+ (наприклад, цивільні партнерства) всупереч прямим рекомендації ЄС та зобов'язанням України виконувати рішення ЄСПЛ;

- фактичні сімейні союзи визнаватимуть лише між чоловіком і жінкою – одностатеві пари не враховані;

- усиновлення дитини двома людьми однієї статі не допускається, що не враховує вже наявних сімей з дітьми серед ЛГБТК+-спільнот і суперечить найкращим інтересам дитини;

- у разі зміни гендерного маркера шлюб може бути визнаний недійсним – ініціювати це можуть як партнери, так і треті особи, і навіть після смерті одного з партнерів чи партнерок.

Окремо експерти звертають увагу на норму, за якою приватні відносини, зокрема сімейні, мають регулюватися з урахуванням «доброзвичайності». Її визначено як «сукупність моральних норм та принципів, стандартів етичної поведінки та загальноновизнаних уявлень про належну поведінку, ustalених у суспільстві». Водночас ця норма створює додаткову невизначеність і потенційно відкриває простір для дискримінаційного застосування норм щодо всіх соціальних груп людей в Україні.

«Уявлення» не створюють правової визначеності, бо в різних людей різні уявлення, і одна людина не може бути зобов'язана орієнтуватися на уявлення інших. Орієнтуватися можна лише на чітко визначену правову норму. Ми як держава вже повністю скасували колишній Закон «Про захист суспільної моралі» як ретроградний і непотрібний», – звернув увагу координатор з політики та законодавства Національного ЛГБТІ-консорціуму Святослав Шеремет.

Як зазначають у консорціумі, єдина зміна в новому проєкті Цивільного кодексу – це гендерно-нейтральне формулювання «право на шлюб мають особи», а не «двоє осіб протилежної статі», як було в проєкті 14394:

«Інші статті прямо обмежують сам зміст цього права на шлюб, тому для одностатевих пар воно залишається недоступним на практиці».

Святослав Шеремет наголошує, що з позицій природних прав для людей з категорії ЛГБТК+ – лесбійок, геїв, бісексуальних, трансгендерних, інтерсекс-, квір– та інших людей сексуального та гендерного розмаїття – проєкт 15150 є глибоко дискримінаційним.

Норми в новому проєкті ЦК суперечать міжнародним зобов'язанням України

Запропоновані зміни погіршують ситуацію з правами ЛГБТК+-людей у порівнянні з чинним законодавством. Наразі діють такі норми:

- можна визнати фактичні сімейні відносини через суд;
- немає норми про припинення шлюбу після зміни гендерного маркера;
- частина прав реалізується через інші юридичні механізми;
- є надія на ухвалення закону про цивільні партнерства, це відповідає критеріям ЄС щодо вступу України та розв'язало б більшість проблем для одностатевих стосунків юридично.

У новому проєкті ці можливості знівельовано повністю, наголошують експерти. Водночас міжнародні вимоги також залишаються незмінними. Зокрема, ЄСПЛ рішенням у справі «Маймулахін і Марків проти України» зобов'язує Україну забезпечити право на сім'ю для одностатевих пар у будь-якій формі, але всі люди мають реалізувати своє конституційне право на сім'ю.

Також Європейська комісія з 2023 року системно рекомендує впровадження цивільних партнерств і звертає увагу на законодавче гальмування на цьому напрямі. Передані Україні умови вступу до ЄС (бенчмарки) у розділі «Правосуддя та основні права» передбачають недискримінаційний доступ до сімейних прав.

«Фактично ми маємо ситуацію, коли держава одночасно декларує євроінтеграцію і рівність прав. А на рівні кодифікації приватного права окрема група державних діячів прагнуть закріпити модель, яка виключає частину громадян із базових правових інститутів, повністю розчавлює основні значимі взаємні стосунки між двома людьми (якими є сімейний союз)», – звертають увагу в ЛГБТІ-консорціумі.

За словами Шеремета, проєкт кодексу суперечить чинній державній політиці: Україна вже запровадила понад 100 актів законодавства та підзаконних актів і міжнародних договорів, де гарантували недискримінацію на підставах сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності.

«Проект кодексу мають розглянути з прискіпливою увагою значне число міністерств, відомств та парламентських комітетів, а також Омбудсман. Впевнені, що в державі достатньо зрілих, по-європейськи налаштованих інституцій, які скажуть своє слово проти дискримінаційного нутра 15150», – наголосив він.

Експерти зазначають: без суттєвого доопрацювання проект не відповідатиме ні реальним суспільним відносинам, ні міжнародним зобов'язанням України. Документ потребує подальшого докорінного перегляду із залученням експертного середовища та спільнот, яких ці норми безпосередньо стосуються.

Нагадаємо, ZMINA писала, що в червні 2025 року Деснянський районний суд Києва вперше визнав спільне проживання одностатевої пари де-факто шлюбними відносинами.

У звіті про розширення ЄС за 2025 рік зауважили, що Верховна Рада досі не просунулася в розгляді двох законопроектів щодо інституту зареєстрованого партнерства. У парламенті лежить законопроект № 12252 від 27 листопада 2024 року та № 9103 від 13 березня 2023 року (обидва ініційовані народною депутаткою Інною Совсун).

До нещодавно ухваленої урядом Дорожньої карти з верховенства права, яка є планом реформ у межах євроінтеграції, внесено низку заходів для подолання дискримінації щодо представників ЛГБТІК-спільноти. Зокрема, 2025 року мав бути розроблений та ухвалений закон, який визначає правовий статус реєстрованих партнерств, особисті немайнові та майнові права й обов'язки партнерів, їхній захист (<https://zmina.info/news/novyj-zakonoprojekt-proczyvilnyj-kodeks-%e2%84%9615150-mistyt-dyskryminacziyu-lgbt-ta-superechyt-zobovyazannyam-z-jevrointegracziyi/>). – 2026. – 14.04).

До питання дискримінаційних норм проекту нового Цивільного кодексу

Матеріал на сайті «Центр прав людини ZMINA»

Автор: Інна Совсун, народна депутатка від фракція «Голос».

Цивільний кодекс чи сценарій для тоталітарної антиутопії?

Верховна Рада підтримала в першому читанні проект нового Цивільного кодексу. Після першої хвили обурення були надії, що до суспільства дослухаються й припинять будувати в Україні Гілеад і. Але ці надії виявилися марними. Так, найбільш дражливу норму про одруження в 14 років прибравли. Але дух закону від того не змінився.

Наведу кілька норм нового Цивільного кодексу, за якими нам пропонують жити наступні десятиліття:

Суд може вживати заходів для примирення подружжя – якщо це відповідає «доброзвичайності».

А що ж це за загадкова «доброзвичайність» така? На думку авторів кодексу, це «сукупність моральних норм і принципів, стандартів етичної поведінки та загально визнаних у суспільстві уявлень про належну поведінку, усталену у суспільстві».

Тобто, якщо суддя вирішить, що розлучатися вам неморально та неетично, вас будуть пробувати помирити. Запасайте місяці на судові засідання та зустрічі з людьми, які пхатимуть носа у ваше особисте життя. В особисте життя двох дорослих людей, які ухвалили рішення, що їм краще будувати свої життя окремо.

Ну і важливий момент: будь-яке подовження процесу розлучення – це не просто додатковий час, це автоматично тягне збільшення годин роботи юристів і видатків на них. Такі кошти не у всіх є.

(Стаття 1513.)

Якщо ж у шлюбі є діти, «вжиття заходів примирення» пари обов'язкове і «спрямоване на досягнення між ними домовленості щодо питань батьківської відповідальності».

Але перейти одразу до питання розподілу «батьківської відповідальності» не можна. Спочатку всім обов'язково треба пройти етап «мирись-мирись». Без варіантів. Це настільки чиста, еталонна дичина, що будь-які епітети: «абсурдно, принизливо, по-ідіотськи» – тут просто зайві.

Про всяк випадок уточню – я теж хочу, щоб діти отримували максимальну увагу обох батьків. І так, історії про те, як малеча стає свідком сварок дорослих або й заручником з'ясування стосунків, – це завжди болюче. Тільки не треба обманювати себе, стверджуючи, що, коли держава примусить батьків спробувати помиритися, дітям стане краще.

(Стаття 1553.)

Якщо, на думку колишнього чоловіка, дружина поводитися «негідно», після розлучення він може змусити її повернути дівоче прізвище. «Негідно» охоплює аморальний вчинок та зраду.

(Стаття 1516.)

Добре, хоч камінням не закидають та на вогнищі не сплять. Можливо. Треба ще перевірити: проєкт кодексу великий.

На жінок ця норма також поширюється, але будьмо чесними: чоловіки нечасто в шлюбі беруть прізвище дружини.

Людей в Україні не можна дискримінувати за такими ознаками: статтю, віком, станом здоров'я, расою, кольором шкіри, стилем одягу, зовнішністю, видом статури, особливостями будови тіла, наявністю ознак інвалідності, вагою, зростом, голосом, порушенням рухових функцій, манерою поведінки, політичними, релігійними чи іншими переконаннями, етнічним, соціальним походженням, майновим станом тощо...

Не можна, але якщо це потрібно для «захисту доброзвичайності» – тоді можна.

Це як взагалі? Наведіть мені хоч один приклад, коли будь-яка дискримінація стає прийнятною, бо вона відповідає уявленням про «доброзвичайність»?

(Стаття 317.)

Це не все. До нового кодексу є багато інших зауважень. Їх усі можна було б обговорити й виправити. Але чомусь творці документа вирішили, що вони між собою поговорили – і досить.

Водночас автори постійно апелюють до того, що його писали найкращі юристи країни. Є в цьому аргументі одна проблема: жити за ним будуть не тільки найкращі юристи, а й усі громадяни й громадянки України. І ці громадяни й громадянки давно вийшли за межі радянських уявлень про домострой, які намагаються видати за сучасні новітні ідеї у формі «доброзвичайності».

Давайте доброзвичайність почнемо з того, щоб демократично широким колом проговорювати такі суттєві законопроекти. З правозахисними організаціями, з фаховими спільнотами (до прикладу, лікарі-репродуктологи мають пропозиції щодо норм про репродуктивні права), з організаціями, які представляють ті чи інші групи в суспільстві.

І ще було б дуже корисно подивитися, що нам треба виправити в кодексі в контексті європейської інтеграції. Дуже прикро, що «фахові юристи» геть про це не подумали (<https://zmina.info/columns/czyvilnyj-kodeks-chy-sczenarij-dlya-totalitarnoyi-antyutopiyi/>). – 2026. – 28.04).

ГУМАНІТАРНА ТА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА

До питання законодавчого обмеження SLAPP (Strategic Lawsuits Against Public Participation) як інструменту тиску на медіа та громадянське суспільство*

Матеріал на сайті «Українська правда»

Автор: Ярослав Юрчишин, голова Комітету з питань свободи слова.

Ляпас замість ЄС? Як Портнов досі впливає на свободу слова

Сьогодні в Україні судова система мимоволі стає інструментом тиску. Недоброчесні політики, підприємства чи юристи можуть затикають рота журналістам і громадським діячам через так звані SLAPP-позови.

SLAPP (Strategic Lawsuits Against Public Participation) – стратегічні позови проти громадської участі, вони використовуються не для пошуку справедливості, а для того, щоб виснажити журналіста чи активіста фінансово та психологічно.

Такі моменти блокують нормальну роботу громадських організацій та журналістів-розслідувачів.

Як має бути?

Зараз ми (народні депутати, представники ГО, юристи та медіаексперти) напрацьовуємо законопроект, який має запобігти SLAPP-позовам і дозволить суддям закривати справу на ранньому етапі, якщо будуть чіткі маркери SLAPP. Це має допомогти медійникам та гармонізувати наші закони з вимогами Європейського Союзу.

Що пропонує нам Рада Європи у своєму аналізі:

1. Закриття справи на ранньому етапі

Як зараз: суддя обмежений формальностями. Якщо позовна заява відповідає вимогам ЦПК (є сторони, предмет, сплачено збір) – суд зобов'язаний відкрити провадження.

Навіть якщо претензія абсурдна – відповідач все одно потрапить у довгу й нудну тяганину з судами.

Що пропонується: запровадження механізму дострокового закриття справи. Суд отримує право відхиляти необґрунтовані позови на ранній стадії – іноді навіть до залучення відповідача. Головне нововведення: якщо справу закрито як SLAPP, вона отримує статус *res judicata*. Це означає, що позивач більше не зможе подати ідентичний позов знову, сподіваючись на іншого суддю.

2. Тягар доведення: хто має виправдовуватися?

Як зараз. Діє класичний принцип: кожна сторона доводить ті обставини, на які вона посилається. У справах про захист честі та гідності журналісту часто доводиться збирати великі об'єми доказів, щоб підтвердити кожне слово, поки позивач просто очікує на помилку захисту.

Що пропонується: реверсія (перенесення) тягара доведення. Якщо відповідач демонструє, що позов пов'язаний з його громадською діяльністю і має ознаки SLAPP, ініціатива переходить на бік позивача. Тепер позивач має довести суду, що його позов – це не спроба залякування, а реальне намагання захистити право, яке має шанси на успіх.

3. Фінансовий бар'єр: перетворення позову на дорогу помилку

Як зараз: Для заможного позивача судовий процес коштує майже нічого. Навіть якщо він програє, він просто йде далі без втрат. Для активіста ж витрати на адвокатів часто є несподіваними, що змушує його мовчати або, наприклад, видаляти матеріал.

---

*Матеріал друкується зі скороченнями, повний текст – за посиланням, що надається в кінці повідомлення

Що пропонується. Забезпечення витрат: суд може зобов'язати позивача внести грошову заставу (депозит) на самому початку. Якщо позов визнають зловживанням, ці гроші підуть на оплату адвокатів відповідача.

Безоплатна допомога: громадські учасники отримують право на безоплатну вторинну правничу допомогу (адвокат за рахунок держави), що вирівнює шанси в процесі.

4. Покарання за зловживання: від безкарності до штрафів

Як зараз: максимум, що загрожує позивачу за безпідставний позов – програш справи та відшкодування частини витрат на адвоката. Жодних реальних санкцій за саме намагання використати суд як зброю немає.

Що пропонується: сувора відповідальність. Якщо суд фіксує ознаки SLAPP, позивач отримує:

- штраф (до 50 000 грн), що йде в держбюджет;
- обов'язок опублікувати рішення суду за власний кошт. Це створює репутаційні ризики.

5. Міжнародний імунітет: захист від «нападів» з-за кордону

Як зараз: Популярна тактика – подати позов у юрисдикції, де легше виграти або де процес дорожчий (наприклад, у Великій Британії чи офшорних країнах), а потім вимагати виконання цього рішення в Україні.

Що пропонується: Україна не визнаватиме і не виконуватиме рішення іноземних судів у справах, які мають ознаки SLAPP. Більше того, якщо закордонне право дає менший захист свободі слова, ніж українське, наші суди матимуть право його ігнорувати.

Такі зміни будуть відповідати європейським нормам.

ЄС замість ляпасу

Не дарма SLAPP також перекладається як «ляпас». Це роками був справжній ляпас по активістах та журналістах, яких ставили в дуже незручні положення, змушуючи замовкнути. Без фізичних погроз, зате з юридичними наслідками та за високу фінансову ціну.

Єврокомісія намалювала для нас детальну дорожню карту євроінтеграції, де анти-SLAPP є важливою складовою у сфері свободи слова.

Ці зміни не є привілеями для журналістів, це просто має бути нормою. Сьогодні не тільки Україна бореться зі SLAPP, це світова практика і ми можемо стати одним із лідерів цього процесу (<https://www.pravda.com.ua/columns/2026/04/11/8029694/>). – 2026. – 11.04).

ЗАРУБІЖНІ ЗМІ ПРО ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

The Financial Times: Франція та Німеччина пропонують надати Україні «символічне» членство в ЄС

Матеріал на сайті «ЕСПРЕСО»

Автор: Артемій Медведок.

Франція та Німеччина пропонують надати Україні «символічне» членство в ЄС, – FT

Франція та Німеччина виступають за надання Україні певних пільг «символічного» характеру під час процесу вступу до Євросоюзу.

Про це повідомляє The Financial Times. Париж і Берлін висловилися проти ідей Європейської комісії щодо реформування системи розширення, які мали на меті прибрати зайву бюрократію та надати Україні відчутні вигоди від членства набагато швидше.

Зокрема, німецька сторона просуває концепцію «асоційованого членства». Цей формат дозволив би представникам України бути присутніми на зустрічах міністрів та лідерів ЄС, проте

без можливості впливати на рішення через голосування та без автоматичного права на кошти з бюджету Євросоюзу.

У Берліні вважають, що такий статус буде важливим передусім через свою назву, що матиме велике символічне значення. Крім того, його можна затвердити швидким політичним рішенням керівництва ЄС, оминувши багаторічні стандартні процедури.

Французька пропозиція описує схожий підхід під назвою «статус інтегрованої держави». За цим планом Україна зможе приєднатися до спільної аграрної політики та фінансових програм блоку лише після того, як завершить повну процедуру вступу.

Певні сподівання на прискорення процесу з'явилися після того, як Віктор Орбан, чий уряд в Угорщині тривалий час блокував переговори з Києвом, зазнав поразки на виборах. Проте більшість держав-членів Євросоюзу все ще відчувають тривогу через те, що спрощення процедур для України та інших кандидатів може дестабілізувати внутрішню політику блоку та нівелювати цінність самого статусу члена ЄС.

Двоє високопоставлених представників Єврокомісії зазначили у коментарі Financial Times, що позиція Франції та Німеччини, найімовірніше, ляже в основу фінальної пропозиції, яку Євросоюз висуне Україні.

Зі свого боку, Тарас Качка, віцепрем'єр-міністр, відповідальний за євроінтеграцію, підтвердив газеті, що діалог із європейськими столицями не припиняється. Він зазначив, що Україна підтримує постійний контакт із Парижем і Берліном, ситуація перебуває у розвитку, і існують також інші варіанти документів.

Водночас інший представник української влади зауважив, що офіційний Київ з пересторогою ставиться до будь-яких неочевидних форм членства, адже вони можуть бути сприйняті як спроба замінити повноцінний вступ до Євросоюзу другорядним статусом (<https://espreso.tv/svit-frantsiya-ta-nimechchina-proponuyut-nadati-ukraini-simvolichne-chlenstvo-v-es-ft>). – 2026. – 20.04).

Politico: ЄС готує для України пакет тимчасових привілеїв замість прискореного вступу

Матеріал на сайті «Українська правда»

Автор: Іван Д'яконов, редактор новин.

ЄС готує для України пакет тимчасових привілеїв замість прискореного вступу – Politico

Європейський Союз розробляє пакет тимчасових привілеїв для України, який передбачає ширший доступ до європейського ринку та інституцій без негайного повноправного членства.

Про це повідомляє Politico з посиланням на чотирьох дипломатів, обізнаних з ходом обговорень.

Нова пропозиція з'явилася після того, як лідери ЄС відхилили ідею Єврокомісії про «прискорене розширення», яке передбачало вступ України до завершення ключових реформ. Натомість у Брюсселі розглядають модель «прискореної поступової інтеграції», що має дати Україні відчутні переваги вже зараз, поки вона продовжує виконувати необхідні для членства реформи.

«Країни-члени чітко дали зрозуміти, що членство в короткостроковій перспективі буде дуже важко увявити», – сказав один із дипломатів.

«Але нам потрібна позитивна пропозиція щодо того, як ми можемо краще рухатися вперед разом до того часу», – додав він.

До розробки нової пропозиції активно залучені Німеччина та Франція, пише Politico.

Минулого тижня канцлер Німеччини Фрідріх Мерц назвав прискорене членство України неможливим. Водночас він запропонував надати Києву право участі в засіданнях Європейської ради без права голосу та залучати до окремих форматів Європарламенту.

Зі свого боку Литва пропонує надати Україні проміжний статус «держави, що приєднується». Раніше такий статус отримували країни, які вже підписали договір про вступ і чекали на його ратифікацію.

У документі стверджується, що випадок України «свідчить про те, що її європейський шлях досяг рівня сталості та спрямованості, який заслуговує на подібне визнання».

Водночас Україна наполягає на конкретній економічній допомозі.

Посол України в ЄС Всеволод Ченцов заявив, що Київ прагне «поетапного доступу до єдиного ринку ЄС, пов'язаного з прогресом у реформах, глибшої участі в програмах та інституціях ЄС, а також швидкого укладання Угоди про оцінку відповідності та прийняття промислових товарів (АСАА)».

Цей документ дозволить переміщувати українські промислові товари через європейський кордон без додаткових перевірок. Україна також просить залучити її підприємства до обговорення промислової стратегії Єврокомісії у таких галузях, як автомобілебудування, металургія та хімічна промисловість.

За словами Ченцова, такі кроки принесуть «негайні економічні вигоди» та зміцнять довіру інвесторів, водночас зробивши шлях України до ЄС взаємовигідним ще до вступу.

Європейські чиновники наголошують, що новий пакет привілеїв у жодному разі не замінить офіційний процес вступу. За словами комісара ЄС з питань розширення Марти Кос, сподівання на повноправне приєднання України у 2027 році залишаються «нереальними». Проте віцепрем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Тарас Качка повідомив, що очікує на відкриття офіційних переговорних кластерів «найближчими тижнями».

Високопоставлений чиновник Європейської ради зазначив, що Україна зможе закрити переговорні кластери до кінця 2027 року лише за умови збереження нинішніх темпів реформ. (<https://www.pravda.com.ua/news/2026/04/30/8032450/>). – 2026. – 30.04).

НАУКОВИЙ ПОГЛЯД

Бібліографічний список дисертаційних досліджень (2022-2024 рр.)

Гуштан Тетяна Вікторівна. **Методологія організаційно-економічного забезпечення розвитку торговельних підприємств в умовах євроінтеграції** : Доктор економічних наук : спец.. 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) : дата захисту 2022-12-15; Заклад вищої освіти «Львівський університет бізнесу та права». – Львів. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0522U100132/>

Степаненко Владислав Олегович. **Забезпечення конкурентоспроможності транспортної інфраструктури України в умовах євроінтеграції (на прикладі морської транспортної інфраструктури)** : Доктор філософії : спец.. 051 – Соціальні та поведінкові науки. Економіка : дата захисту 2022-12-23; Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. – Кривий Ріг. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0822U101066/>

Базарник Марта Володимирівна. **Правові засади розвитку професійної правосвідомості судді у світлі євроінтеграційних процесів в Україні** : Кандидат юридичних наук : спец.. 12.00.10 – Судустрой; прокуратура та адвокатура : дата захисту 2022-12-23; Заклад вищої освіти «Львівський університет бізнесу та права». – Львів. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0423U100011/>

Гук Назар Ігорович. **Демократизація судової системи України в умовах європейської інтеграції** : Доктор філософії : спец.. 081 – Право : дата захисту 2023-01-16; Національний університет «Львівська політехніка». – Львів. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0823U101626/>

Зубко Тетяна Леонідівна. **Економічна безпека підприємств торгівлі в умовах євроінтеграції** : Доктор економічних наук : спец.. 08.00.02 – Світове господарство і міжнародні економічні відносини : дата захисту 2023-04-07; Державний торговельно-економічний університет. – Київ. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0523U100052/>

Лазаренко Сергій Леонідович. **Метрологічне забезпечення вимірювань характеристик іонізуючого випромінювання та модернізація еталонної бази під вимоги Європейського Союзу** : Доктор філософії : спец.. 152 – Автоматизація та приладобудування. Метрологія та інформаційно-вимірювальна техніка : дата захисту 2023-08-29; Національний університет «Львівська політехніка». – Львів. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0824U000376/>

Зайкова Лілія Миколаївна. **Адаптація законодавства України про відходи до законодавства країн Європейського Союзу** : Доктор філософії : спец.. 081 – Право : дата захисту 2023-11-09; Національний технічний університет «Дніпровська політехніка». – Дніпро. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0823U101310/>

Григорчук Дарина Вікторівна. **Управління розвитком туристичної індустрії України в умовах євроінтеграції** : Доктор філософії : спец.. 051 – Економіка : дата захисту 2023-11-21; Київський національний університет технологій та дизайну. – Київ. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0823U100899/>

Круцяк Михайло Орестович. **Трансформація підприємств електроенергетики в умовах євроінтеграції** : Доктор філософії : спец.. 051 – Економіка : дата захисту 2023-12-18; Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». – Київ. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0823U101018/>

Левон Світлана Борисівна. **Розвиток системи державного управління публічними закупівлями в умовах європейської інтеграції України** : Доктор філософії : спец.. 281 – Публічне управління та адміністрування : дата захисту 2023-12-18; Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. – Київ, URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0823U101084/>

Наконечна Ірина Володимирівна. **Адміністративно-правовий механізм забезпечення національної безпеки в умовах євроінтеграції: питання теорії і практики** : Доктор юридичних наук : спец.. 12.00.07 – Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право : дата захисту 2023-12-26; Приватна установа «Науково-дослідний інститут публічного права». – Київ. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0523U100262/>

Яковчук Ярослав Володимирович. **Адміністративно-правові засади діяльності місцевих органів виконавчої влади в умовах євроінтеграції** : Доктор філософії : спец.. 081 – Право : дата захисту 2024-02-06; Національний університет водного господарства та природокористування. – Рівне. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0824U000344/>

Година Максим Анатолійович. **Забезпечення професійного розвитку державних службовців України в умовах європейської інтеграції** : Доктор філософії : спец.. 281 – Публічне управління

та адміністрування : дата захисту 2024-02-07; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0824U000615/>

Базиляк Наталія Олегівна. **Реалізація державної гуманітарної політики в контексті інтеграції України до європейського освітнього простору** : Доктор наук з державного управління : спец.. 25.00.02 – Механізми державного управління : дата захисту 2024-03-15; Національний університет цивільного захисту України. – Харків. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0524U000064/>

Лукашук Микола Васильович. **Трансформація механізму реалізації ефективного врядування України в умовах євроінтеграції** : Доктор філософії : спец.. 281 – Публічне управління та адміністрування : дата захисту 2024-03-18; Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради». – Дніпро. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0824U001132/>

Лукашук Любов Сергіївна. **Трансформація публічних механізмів на регіональному рівні в умовах євроінтеграції** : Доктор філософії : спец.. 281 – Публічне управління та адміністрування : дата захисту 2024-03-22; Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради». – Дніпро. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0824U001135/>

Моргунова Еліна Сергіївна. **Політико-правові засади державної енергетичної політики України в контексті європейської інтеграції** : Доктор філософії : спец.. 052 – Політологія : дата захисту 2024-03-25; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України. – Київ. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0824U003252/>

Головач Олександр Андрійович. **Підприємницька діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів** : Кандидат юридичних наук : спец.. 12.00.07 – Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право : дата захисту 2024-04-19; Заклад вищої освіти «Міжнародний університет бізнесу і права». – Миколаїв. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0424U000092/>

Бондаренко Людмила Анатоліївна. **Конкурентний розвиток туристичних територій в умовах євроінтеграції** : Доктор економічних наук : спец.. 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка : дата захисту 2024-07-12; Національний технічний університет «Дніпровська політехніка». – Дніпро. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0524U000240/>

Мороз Вікторія Олександрівна. **Адміністративно-правові засади діяльності місцевих органів публічної адміністрації в Україні в умовах європейської інтеграції** : Доктор філософії : спец.. 081 – Право : дата захисту 2024-07-16; Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова. – Хмельницький. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0825U000309/>

Штерма Тетяна Василівна. **Управління стратегічним розвитком трудового потенціалу бізнес-структур в умовах інтеграції до ЄС** : Доктор економічних наук : спец.. 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) : дата захисту 2024-09-05; Приватний вищий навчальний заклад «Буковинський університет». – Чернівці. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0524U000276/>

Кондик Дмитро Павлович. **Гармонізація законодавства України у сфері авторського права з правом ЄС** : Доктор філософії : спец.. 081 – Право : дата захисту 2024-11-18; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0824U003306/>

Кучинська Ольга Юріївна. **Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу: теоретичний та техніко – юридичний аспект** : Доктор філософії : спец.. 081 – Право : дата захисту 2024-12-17; Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. – Київ. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0824U003338/>

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ
/ моніторинг інформаційного поля /

Інформаційно-реферативний бюлетень

№ 4 квітень 2026

Укладачі:

Пестрецова Ольга Олександрівна

Бірюков Максим Вікторович

Іванов Денис Олегович

Відповідальна за випуск: С. Закірова

Комп'ютерна верстка: Н. Крапиви